

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Skaistės Viburytės,
V kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

Įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas

Vadovas: lekt. dr. Saulius Aviža
Recenzentas: prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius

Vilnius 2009

TURINYS

Ižanga.....	3
1. Įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas raida ir rūšys.....	6
2. Įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas instituto reglamentavimas Lietuvos Respublikos teisės aktuose.....	11
2.1. Ribota įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas.....	11
2.1.1. Palikimo apyrašas.....	11
2.1.2. Palikėjo kreditorių teisės.....	12
2.1.3. Palikimo apyrašo turinys ir sudarymo tvarka.....	18
2.1.4. Palikimo administravimo nustatymas.....	22
2.2. Neveiksnių ir ribotai veiksnų įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas.....	25
2.3. Neribota įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas.....	28
3. Įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas pagal Vokietijos Federacinės Respublikos teisę.....	30
3.1. Palikimo administravimas.....	32
3.2. Pareiškimo padavimas dėl palikimą sudarančio turto išpardavimo siekiant grąžinti skolas proceso pradėjimo.....	35
3.3. Paveldimo turto apyrašo sudarymas pagal Vokietijos teisę.....	37
4. Įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas instituto reglamentavimas pagal Šveicarijos teisę.....	39
4.1. Palikimą sudarančio turto apyrašas.....	41
4.2. Palikimą sudarančio turto likvidavimas.....	43
5. Įpėdinių atsakomybė pagal galiojančią Austrijos teisę.....	44
6. Įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas Prancūzijoje.....	48
6.1. Palikimo apyrašo sudarymas.....	48
6.2. Palikėjo skolų padengimas.....	50
7. Įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas reglamentavimas Kvebeke.....	51
7.1. Palikimo likvidavimas.....	53
8. Pagrindiniai įpėdinių atsakomybės instituto aspektai JAV.....	58
8.1. Palikimo administravimas Luizianos valstijoje.....	60
Išvados.....	67
Literatūros sąrašas.....	69
Santrauka.....	73
Summary.....	74

Ižanga

Temos aktualumas. Dabartinėje visuomenėje vis dažniau pabrėžiama privačios nuosavybės ir ūkinės veiklos laisvės svarba. Šių vertybių dėka žmogus gali sukaupti didelę ekonominę vertę turinčius turto kompleksus, o vėliau juos perduoti savo įpėdiniams. Taigi galima pagrįstai teigti, jog šiandien vis aktualesnės tampa ir paveldėjimo teisinius santykius reglamentuojančios teisės normos, kurios „...garantuoja kiekvienam visuomenės nariui galimybę dirbti ir gyventi žinant, jog po jo mirties asmens sukurtas turtas su suvaržymais ar be jų pagal jo valią, o jeigu valia neišreikšta – įstatyme nustatytais pagrindais – atiteks jo artimiesiems. Paveldėjimo teisė užtikrina turtinių ir neturtinių santykių stabilumą ir perimamumą.“¹

„Palikėjui mirus, įvyksta universalus jo turtinių teisių ir pareigų bei kai kurių asmeninių neturtinių teisių perėjimas įpėdiniams. Teisių perėjimo universalumas pasireiškia tuo, kad palikėjo teisės ir pareigos pereina palikimą priėmusiam įpėdiniui, neatsižvelgiant į tai, jis žinojo ar nežinojo esant atitinkamas velionio teises ar pareigas. Įpėdinis negali atsisakyti dalies palikimo ar priimti palikimą tik iš dalies.“² Tai reiškia, jog jis priima visą palikimą besąlygiškai ir jam tenka pasirūpinti ne tik paveldimu turtu, bet ir prisiimti atsakomybę už mirusiojo skolas. Dauguma dažnai vis dar linkę manyti, jog paveldėti galima tik tai, kas turi ekonominę naudą, o apie palikėjo sukauptas prievoles pamiršta. Tačiau būtina įsisąmoninti, kad palikimas – tai ne tik aktyvas (materialūs bei nematerialūs daiktai, reikalavimo teisės), bet ir pasyvas (palikėjo skoliniai įsipareigojimai).

Taip jau yra, kad žmonės dažniausiai nekalba apie turimas skolas ir įpėdiniai, priimdami palikimą, apie jas gali nieko nežinoti. Kartais palikėjo skolos viršija tikrąją paveldėto turto vertę ir tokiu atveju priimtas palikimas įpėdiniui gali atnešti nemažų nuostolių, kadangi tokias skolas gali tekti padengti ne tik paveldėtu, bet ir asmeniniu turtu.

Tokia situacija pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus susiklosto tada, kai įpėdiniai priima palikimą pradėdami velionio turtą valdyti faktiškai ar paduodami pareiškimą notarui. Tačiau Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (toliau – Civilinis kodeksas)³ įpėdiniams suteikia galimybę apsisaugoti nuo tokių netikėtumų ir apriboti savo

¹ 2008-03-07 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. Nr. 3K-3-162/2008 *Panevėžio apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. Panevėžio miesto 1-ojo notarų biuro notarė Vitalija Jocienė, kat. 34.3; 34.5 (S)*

² VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (1)*. Vilnius: Justitia, 2003, Nr. 1-2, p. 16.

³ Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

atsakomybę už palikėjo skolas jam priklausiusio turto verte. Tokia galimybė numatyta Civilinio kodekso 5.53 straipsnyje. Palikimas įpėdiniui nevirs našta, jei bus priimtas pagal paveldimo turto apyrašą.⁴ Deja, apie šio teisinio instituto egzistavimą Lietuvoje žmonės arba dar nėra nieko girdėję, arba apie jį žino labai mažai. Tai galima būtų paaiškinti ir tuo, jog mūsų šalyje jaučiama informacijos bei mokslinių darbų, parašytų būtent lietuvių autorių, stoka šia tema. Be to, Lietuvos teismų praktika čia irgi labai kukli.

Atsižvelgiant į temos aktualumą, darbe analizuojamas ne tik Lietuvos Respublikoje esantis reguliavimas, tačiau gilinamasi ir į pasirinktų užsienio valstybių teisės aktus. Iš Europos Sąjungos valstybių buvo pasirinktos šios: Vokietija, Austrija, Šveicarija, Prancūzija. Toks pasirinkimas grindžiamas tuo, jog Vokietija ir Prancūzija buvo tos šalys, kurių teisė (ne išimtis ir paveldėjimo sritis) padarė didžiulę įtaka daugelio kitų Europos valstybių teisinių institutų raidai. Jos buvo kaip sektinas pavyzdys teisės kūrimo srityje. Taip pat analizuojami ir Kanados provincijos Kvebeko bei Luizianos (vienos iš JAV valstijų) civiliniai kodeksai, kadangi šiose teritorijose esančiam teisiniam reguliavimui nemažai įtakos padarė Prancūzijos teisė. Be to, visoms minėtoms valstybėms būdinga ir tai, jog jų teisės pagrindai yra perimti iš romėnų teisės, kurie vėliau buvo modernizuoti ir kiekvienoje iš jų pritaikyti individualiai.

Šio darbo pagrindiniai tikslai: 1) įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas vystimosi ir reguliavimo analizė Lietuvoje bei pasirinktose užsienio valstybėse; 2) su šio teisinio instituto taikymu susijusių problemų identifikavimas.

Pirmasis tikslas padės suprasti, kaip vystėsi įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas institutas nuo romėnų iki mūsų laikų bei išigilinti į atskirų valstybių teisinio reguliavimo ypatumus. Antrojo tikslo pagalba bus siekiama atskleisti pagrindines nagrinėjamos temos problemas Lietuvos Respublikoje bei pasiūlyti tokių problemų sprendimo būdus.

Darbo tyrimo objektas. Magistro darbe siekiama atskleisti įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas ribojimo galimybes, aptarti, kada ir kokia paveldėto turto dalimi pagal Lietuvos bei kitų valstybių įstatymus įpėdiniam reikia atsakyti. Taip pat norima atskleisti palikimo apyrašo/inventoriaus sąvoką, jo sudarymo, turinio ypatumus, aptarti palikimo administravimą/likvidavimą ir jo nustatymo atvejus.

Originalumas. Šis magistro darbas nėra pirmasis mokslinis tyrimas Lietuvoje, analizuojantis įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas teisinį institutą. 2007 m. savo magistrinio darbo vienoje iš dalių šią temą gvildeno Vykinta Jokantaitė-Birbilienė. Deja, išsamus tyrimas, sukoncentruotas į įpėdinių atsakomybės prigimtį, rūšis, raidą, apimtį,

⁴ *Kaip išvengti netikėtumu, disponuojant paveldėtu turtu* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-11-19]. Prieiga prie internetą: <http://www.fps.lt/lt/pranesimai_spaudai/disponavimas_paveldetu_turtu.html>

problematiką bei pagrįstas gausia lyginamąja teisėtyra, nebuvo nei vieno mūsų šalies mokslinio straipsnio tyrimo objektu. Darbo originalumas pasireiškia išsamia nagrinėjamos temos analize lyginamuoju aspektu bei aktualių Lietuvos teisei problemų nustatymu. Magistro darbe pirmiausia aptariamos įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas instituto kilmės šaknys, o vėliau pereinama prie atskirų valstybių teisinio reguliavimo ypatumų.

Pagrindiniai šaltiniai. Šiame darbe remiamasi įvairiais šaltiniais. Nagrinėjant Lietuvos teisinę sistemą daugiausia dėmesio skiriama Civilinio kodekso penktosios knygos normoms, taip pat šių normų komentarui. Aptariamos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys. Taip pat analizuojamos 1964 m. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normos. Atsižvelgiama ir į interneto svetainėse pateiktas notarų bei antstolių konsultacijas paveldėjimo teisės klausimais.

Analizuojant Vokietijos teisės normas, reglamentuojančias įpėdinių atsakomybę, daugiausia remiamasi Vokietijos civilinio kodekso⁵ penktąja knyga, jos komentarais, teisiniais straipsniais ir moksline literatūra. Taip pat nagrinėjami Austrijos, Šveicarijos, Prancūzijos, Kvebeko bei Luizianos civiliniai kodeksai.

Metodai. Įpėdinių atsakomybės klausimai nagrinėjami remiantis įvairiais metodais.

Lingvistinis. Šio mokslinio metodo pagalba apibrėžiamos sąvokos bei įvairūs su nagrinėjama tema susiję terminai.

Lyginamasis metodas padeda suprasti ir palyginti atskirose valstybėse esančio reguliavimo įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas srityje panašumus bei skirtumus.

Loginis metodas iš visos surinktos medžiagos leidžia daryti tam tikrus apibendrinimus, atskleisti tam tikras problemas, kurios kyla taikant įpėdinių atsakomybę reglamentuojančias teisės normas.

Istorinio metodo pagalba galima aiškiau suprasti, kaip vystėsi nagrinėjamas institutas nuo romėnų iki mūsų laikų. Jis leidžia išvelgti įstatymo leidėjo padarytą pažangą bei klaidas.

⁵ *Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-11-19]. Prieiga per internetą: <<http://bundesrecht.juris.de/bgb/BJNR001950896.html>>

1. Įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas raida ir rūšys

Teisės istorijoje žinomos kelios skirtingos įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas rūšys, kurios daugelyje modernių teisinių sistemų laikui bėgant pradėtos derinti tarpusavyje. Šio instituto užuomazgos aptinkamos romėnų teisėje, kuri su paveldėjimu susijusiems klausimams spręsti skyrė labai daug dėmesio. Tai aiškinama tuo, jog buvo siekiama visomis įmanomomis priemonėmis *pater familias* valdytą turtą išlaikyti toje pačioje šeimoje. Laikui bėgant įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas institutas palaipsniui keitėsi ir modernėjo, atsirado net kelios tokios atsakomybės rūšys.

Pirmiausia reikėtų paminėti neribotą įpėdinių atsakomybę, kuri iš esmės didelių problemų taikant ją praktikoje nekelia. Šiuo atveju, atsiradus palikimui ir įpėdiniui jį priėmus, palikimą sudarantis ir asmeninis paveldėtojo turtas tampa vientisu turto kompleksu. Visą tokį turtą įpėdinis gali nevaržomai naudoti savo reikmėms ir laisvai juo disponuoti. Tačiau trūkumas šios atsakomybės rūšies atsiskleidžia tada, kai savo reikalavimus pareiškia palikėjo kreditoriai, o jų pretenzijoms patenkinti paveldėto turto nepakanka. Tokiu atveju trūkstama suma išskaičiuojama iš įpėdinio asmeninio turto ir šis asmuo po tokių atskaitymų gali likti visiškai beturtis.

Šią atsakomybės rūšį žinojo ir senoji romėnų teisė. Įpėdinis privalėjo arba atsisakyti palikimo, arba jį priimti ir už palikėjo skolas atsakyti neribotai. Pagal senąją *ius civile* laikyta, kad įpėdinis tęsia mirusiojo asmenybę: „...jei vienas įpėdinis priima visą palikimą, tai jis tęsia visą palikėjo asmenį, o jei keli įpėdiniai priima palikimą, tai kiekvienas iš jų tęsia palikėjo asmenį tik savo dalies atžvilgiu.“⁶ Tokiu būdu įpėdiniui pereinavo mirusiojo teisės, o palikimą sudarantis turtas susiliedavo su asmeniniu įpėdinio turto. Įpėdinis tapdavo paveldėto turto savininku ir privalėdavo atsiskaityti nebe tik su savo, bet dar ir su velionio kreditoriais. Taigi visur ir visada priėmęs palikimą įpėdinis virsdavo velionio turto šeimininku, kuriam tekdavo to turto aktyvas bei pasyvas. Įpėdinystės teisių priėmimas asmeniui suteikdavo teisę į materialius ir nematerialius velionio turto objektus bei reikšdavo prisiėmimą palikėjo turėtų pasyvo prievolių, tarp kurių galima būtų paminėti *sacra* prievolę. Tokios prievolės uždėjimas įpėdiniui buvo būdingas romėnų paveldėjimo instituto bruožas. Taip pat paminėtinos ir velionio namų kulto bei velionio protėvių kulto prievolės. „Romėnai, kurie laikėsi labiausiai išstobulintos patriarchinės tvarkos, praktikavo labai aiškaus pobūdžio namų kultą. Šis kultas buvo

⁶ GIRARD, P. F. *Romėnų teisė. T. 3.* Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto teisių fakulteto leidinys, 1933, p. 129.

pagarbos pareiškimas visai protėvių eilei, kurios gale dėl mirties atsidūrė pats palikėjas.“⁷ *Sacra* prievolė galėjo būti uždedama bet kuriam įpėdiniui, t. y. ne tik agnatui ar genties nariui, kurie buvo giminės, bet ir svetimam⁸ testamentiniam įpėdiniui. Taigi namų kulto prievolė tekdavo tam asmeniui, kuris gaudavo palikėjo turto.

Nuo palikimo priėmimo momento velionio turtas susijungdavo su įpėdinio turtu ir taip atsirasdavo vientisas turto kompleksas su vientisu aktyvu bei vientisu pasyvu. Šiuo atveju vieno turto kreditoriai neturėjo pirmumo teisės prieš kito turto kreditorius, nes skolininkas būdavo tik vienas, t. y. palikimą priėmęs įpėdinis, kuris ir privalėjo padengti iš abiejų turto kompleksų kilusias skolas. Palikimą sudarančio turto susilieėjimas su nuosavu įpėdinio turtu dažniausiai būdavo nenaudingas nei kreditoriams, nei pačiam įpėdiniui. Palikėjui esant gyvam, jo kreditoriai galėjo būti ramūs, kad jų reikalavimai bus patenkinti nukreipus išieškojimą į velionio turtą. Įvykus turto sujungimui, palikėjo kreditoriai turėjo konkuruoti su įpėdinio kreditoriais net ir to turto atžvilgiu, kuris buvo jiems (velionio kreditoriams) užstatytas. Tuo metu galiojęs abiejų turtų pasyvų sujungimo dėsnis numatė, jog įpėdinis „...turi atsakyti už palikėjo skolas taip, kaip jis turi atsakyti už savo skolas, kad įpėdinis visu savo turtu ir asmeniu turi atsakyti už visas skolas, kad jis turi atsakyti už palikėjo skolas ne tik įgytuoju paveldėjimo keliu turtu, bet ir *in infinitum, ultra vires hereditatis*.“⁹ Dažnai atsitikdavo taip, kad susiliejus palikimui su asmeniniu įpėdinio turtu, paaiškėdavo, jog įpėdinis pats turėjo labai didelių turtinių įsipareigojimų saviems kreditoriams. Tokiu atveju palikėjo kreditorių galimybės atgauti skolas gerokai sumažėdavo. Ilgainiui, siekdamas apsaugoti šių asmenų interesus, pretorius jiems suteikė *beneficium separationis*. „Palikėjo kreditoriai galėjo prašyti pretorių atskirti nuo įpėdinio turto paveldėtą turtą ir jų išieškojimus pirmiausia nukreipti į jį.“¹⁰ Atskyrimą tekdavo magistratas. Reikėjo, kad būtų išpildytos visos šios sąlygos:

1. kad būtų pateiktas prašymas magistratui ir, kad turto atskyrimas būtų magistrato leistas;
2. kad būtų įmanoma įvykdyti atskyrimą (turtų atskirti nebuvo galima, jei palikimas jau būdavo perleistas kitam asmeniui (nusavintas); jei nebebūdavo galima nustatyti, kurie daiktai priklausė palikimo masei; jei jau buvo suėjęs penkerių metų terminas);
3. kad kreditoriai nebūtų pripažinę įpėdinio savo skolininku.

⁷ GIRARD, P. F. *Romėnų teisė. T. 3.* Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto teisių fakulteto leidinys, 1933, p. 132.

⁸ Asmeniui, kuris nepriklausė *pater familias* šeimai.

⁹ GIRARD, P. F. *Romėnų teisė. T. 3.* Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto teisių fakulteto leidinys, 1933, p. 134.

¹⁰ NEKROŠIUS, I.; NEKROŠIUS, V.; VĖLYVIS, S. *Romėnų teisė. 2-asis leid.* Vilnius: Justitia, 1999, p. 200.

Palikimo atskyrimas nuo įpėdinio turto teisiškai atgaivindavo palikėją, kad būtų gražintos jo turėtos skolos ir, kad čia negalėtų konkuruoti įpėdinio kreditoriai. Atskyrimas nepanaikindavo įpėdinio teisės būti įpėdiniu ir gauti tą palikimo dalį, kuri lieka padengus velionio skolas. Taip pat palikimo atskyrimas nepanaikindavo įpėdinio kreditorių teisės reikalauti savo pretenzijų patenkinimo iš palikimo likučių. Visai kitokia situacija buvo su velionio kreditoriais – jei jų reikalavimams patenkinti nepakakdavo atskirto palikimo, jie negalėjo reikalauti iš įpėdinio, kad jis skolų likučius padengtų iš savo asmeninio turto, net ir tada, kai įpėdinio kreditorių reikalavimai jau būdavo patenkinti.

Pretorius tame pačiame edikte, kuriuo palikėjo kreditoriams suteikė teisę reikalauti *bonorum separatio*, leidžiančio nesujungti abiejų turto masių aktyvų, numatė ir privilegiją vergui, paskirtam kaip *heres necessarius*, t. y. jis galėjo prašyti atskirti velionio turtą nuo jo asmeninio ir šitokiu būdu išvengti atsakomybės už palikėjo skolas. Dėl tokio atskyrimo reikėdavo kreiptis į magistratą. *Separatio* neatimdavo galimybės vergui ir toliau likti įpėdiniu bei atsakyti prieš velionio kreditorius palikėjo turtą parduodant vergo vardu. Šio teisinio instituto privalumas tas, kad vergui nereikėdavo padengti mirusiojo skolų savo turtu, kurį jis įgydavo vėliau. Be to, toks vergas išsaugodavo ir velionio testamentu jam suteiktą laisvę.¹¹

Dar viena priemonė, leidusi nemokėti palikėjo skolų *ultra vires* buvo *ius abstinendi* (susilaikymas). Padarinių atžvilgiu ši privilegija leido įpėdiniui nedalyvauti byloje atsakovu; taip pat įpėdinis galėjo nesutikti, kad palikimas būtų parduodamas jo vardu. *Ius abstinendi* savaimė buvo taikoma nepilnamečiui, nepaisant to, kad jis jau buvo įsikišęs į palikimo reikalus, o pilnamečiui – jei į tokius reikalus dar nebuvo įsikišęs. Taigi tokie asmenys galėjo atsisakyti dalyvauti byloje, kurią jiems iškeldavo velionio kreditoriai. Susilaikymas nuo palikimo atsižadėjimo skyrėsi tuo, jog *ius abstinendi* buvo galima atšaukti. Valdant imperatoriui Justinianui atšaukimui buvo nustatytas trejų metų terminas. Be to, susilaikymo institutas nepanaikindavo testamentu galiojimo.

Jei teisę į velionio turtą įgydavo keletas įpėdinių, tai jų visų atžvilgiu buvo taikomos tokios pačios palikimo priėmimo pasekmės kaip ir tuo atveju, kai paveldėdavo tik vienas įpėdinis. Laikyta, jog kiekvienas įpėdinis savo paveldėtos dalies atžvilgiu toliau tęsia velionio asmenį ir tos dalies ribose turi atsakyti už mirusiojo turėtus išpareigojimus. Šie asmenys tokiomis pačiomis sąlygomis galėjo pasinaudoti ir jau anksčiau minėtomis atsakomybės apribojimo priemonėmis. Reikia pažymėti tai, jog nors paprastai prievolės ir

¹¹ Pagal senąją *ius civile* vergas buvo priskiriamas prie būtinų įpėdinių, kadangi priklausė velionio namams. Tokie įpėdiniai neturėjo teisės atsisakyti paveldėti. Iki pretorinės teisės įsigaliojimo romėnų teisėje egzistavo toks reguliavimas, pagal kurį vergo atsisakymas nuo palikimo reiškė ir jam testamentu suteiktos laisvės praradimą.

yra dalomos, tačiau palikimą sudarančių materialių objektų atžvilgiu visi įpėdiniai įgydavo bendros ir nedalomos nuosavybės teises, kurias padalyti galėdavo tik arba patys tarpusavio sutarimu, arba, kilus nesutarimams, teisiniu keliu.

Paveldint keletui įpėdinių romėnų teisėje buvo taikomas *collatio* institutas, kuris suteikdavo įpėdiniam teisę reikalauti iš kitų paveldėtojų, kad šie į palikimo masę įneštų tam tikrą savo turto dalį, o tik po to dalyvautų paveldėto turto dalybose. Šis teisinis institutas atsirado tik pretorinės teisės egzistavimo metu, o valdant imperatoriams buvo modernizuotas. Pretorius edikte išskyrė dvi *collatio* rūšis:

1. *collationis bonorum* (turto įnešimo);
2. *collatio dotis*.

Collationis bonorum suteikė teisę iš *pater familias* valdžios išėjusiems asmenims paveldėti jo turtą. Tačiau tokie subjektai dar turėjo būti neįėję į kitą šeimą *pater familias* mirties momentu. Šis teisinis institutas dažniausiai būdavo taikomas emancipuotų vaikų (sūnų) atžvilgiu. Jie būdavo šaukiami paveldėti kartu su *pater familias* šeimoje likusiais įpėdiniais. *Collationis bonorum* buvo daroma pagal pretoriaus edikto nuostatus. Buvo sudaroma verbalinė sutartis, kurią turėjo garantuoti laiduotojai.¹² „Toliau ne visi įpėdiniai turėjo daryti *collatio*: ją turėjo daryti tik tie emancipuoti įpėdiniai, kurių konkuravimas su kitais įpėdiniais padarytų šiems nuostolių, jei nebūtų padaryta *collatio*, bet ne kiti emancipuoti įpėdiniai; *collatio* turėjo būti daroma tik *heredibus suis* ir tai tik tų *sui* naudai, kurių dalis sumažintų emancipuoto įpėdinio konkuravimas.“¹³

Collatio dotis buvo taikomas ištekėjusios dukters, pasilikusios tėvo valdžioje, atžvilgiu. Nors visas turtas, kurį ji įgydavo, buvo laikomas priklausančiu jos tėvui, tačiau dukra išlaikydavo vieną teisę – jos kraitis niekada nepereidavo tėvui, o likdavo jos nuosavybėje. Ištekėjusi dukra, konkuruodama dėl palikimo, turėdavo atlyginti nuostolius, kuriuos ji padarydavo likusiems *pater familias* valdžioje įpėdiniam tokiais pačiomis sąlygomis kaip ir emancipuotas sūnus, kuriam būdavo taikomas *collationis bonorum*. Taigi pretorius ištekėjusiai dukrai, pasilikusiai tėvo valdžioje, nustatė *collatio dotis* pareigą.

„Imperatorių laikotarpio įstatymai apibendrina *collatio* idėją ir nustatė, kad paveldėdami po aukštutinės eilės giminaičių, paveldėtojai privalo į paveldimo turto gausybę įnešti visa tai, ką jie gavo iš palikėjo *dos*, *donatio propter nuptias* ar kita

¹² GIRARD, P. F. *Romėnų teisė. T. 3.* Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto teisių fakulteto leidinys, 1933, p. 140.

¹³ GIRARD, P. F. *Romėnų teisė. T. 3.* Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto teisių fakulteto leidinys, 1933, p. 141.

forma.¹⁴

Nors labai ilgai buvo laikomasi nuostatos, jog įpėdinis, priėmęs palikimą, privalo atsakyti už visas palikėjo skolas, nepaisant to, ar palikimą sudarančio turto tam pakanka ar ne, tačiau laikui bėgant atsakomybės ribojimas buvo įvestas kaip privilegija kariams esant tam tikroms aplinkybėms. Visų asmenų atžvilgiu šią teisę suteikė imperatorius Justinianas 531 m. Pagal naują sistemą įpėdiniai atsakė neribotai, tačiau jie galėjo apriboti savo atsakomybę, kai per nustatytą terminą parengdavo oficialų palikimą sudarančio turto sąrašą¹⁵, t. y. turto apyrašą. Jis turėjo būti pradėtas rengti per mėnesį po to, kai buvo sužinoma apie šaukimą paveldėti ir visiškai pabaigtas per dar du mėnesius.¹⁶ Sudarant turto apyrašą turėjo dalyvauti liudytojai ir notaras. Tokiu atveju atsakomybė buvo apribojama palikimą sudarančio turto verte („*cum viribus*“). Palikimą sudarančio turto apyrašas buvo priemonė, padedanti atskirti palikėjo ir įpėdinio turtą. Šis teisinis reguliavimas galiojo iki Viduramžių.

Ši ribotosios atsakomybės rūšis („*cum viribus hereditatis*“) egzistavo ir senojoje Vokietijos teisinėje sistemoje. Palikėjo kreditoriai turėjo teisę reikalauti savo pretenzijų patenkinimo tik iš palikimą sudarančio turto.

Kita žinoma ribotosios atsakomybės rūšis – „*pro viribus hereditatis*“. Pavyzdžiui, Vokietijos civiliniame kodekse ji atsirado 1863 m. „*Pro viribus hereditatis*“ reiškia tai, jog įpėdinis atsako tiek paveldėtu, tiek ir savo asmeniniu turtu, tačiau tik pinigų suma, pagrįsta palikimo aktyvo verte. Šios atsakomybės rūšies neteisingumas įpėdinio atžvilgiu pasireiškia tuo, jog palikėjo kreditoriai neprivalo pirmiausia reikalauti savo pretenzijų patenkinimo iš palikimą sudarančio turto, o jiems suteikta galimybė, kuria jie ir naudojasi, reikalauti patenkinimo iš asmeninio įpėdinio turto.¹⁷

¹⁴ NEKROŠIUS, I.; NEKROŠIUS, V.; VĖLYVIS, S. *Romėnų teisė. 2-asis leid.* Vilnius: Justitia, 1999, p. 201.

¹⁵ KIPP, T.; COING, H. *Erbrecht: ein Lehrbuch.* Tübingen: J. C. B. Mohr, 1990, p. 519.

¹⁶ LANGE, H.; KUCHINKE, K. *Lehrbuch des Erbrecht.* München: Verlag C. H. Beck, 1989, p. 939.

¹⁷ LANGE, H.; KUCHINKE, K. *Lehrbuch des Erbrecht.* München: Verlag C. H. Beck, 1989, p. 937.

2. Įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas instituto reglamentavimas Lietuvos Respublikos teisės aktuose

2.1. Ribota įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas

Naujojo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso penktosios knygos nuostatos numato neribotą įpėdinių atsakomybę už palikėjo skolas. Senajame 1964 m. Civiliniame kodekse¹⁸ buvo numatyta ribotoji atsakomybės rūšis. Šio teisės akto 594 straipsnio pirmoje dalyje nurodyta, jog priėmęs palikimą įpėdinis atsako už palikėjo skolas paveldėto turto tikrosios vertės ribose. „Į tikrąją paveldimo turto vertę buvo įskaičiuojama ir namų apyvokos, ir apstatymo reikmenų vertė.“¹⁹ Toks reglamentavimas atitiko to meto gyvenimo sąlygas, kadangi dėl galiojusių draudimų fiziniams asmenims užsiimti verslu šių subjektų skolas irgi buvo gana menkos. Panaikinus tokio pobūdžio draudimus, žmonės pradėjo verstis ūkine komercine veikla ir jų skoliniai įsipareigojimai jau tapo ženkliesni. Atsirado naujo reguliavimo poreikis.

Pagal dabar galiojančias teisės normas paveldėtojai suteikiama galimybė apriboti savo atsakomybę už palikėjo skolas kreipiantis į teismą dėl paveldimo turto apyrašo sudarymo arba, tam tikrais atvejais, dėl palikimo administratoriaus paskyrimo bei varžytinių ar bankroto bylos iškėlimo.

2.1.1. Palikimo apyrašas

Palikimo apyrašo instituto bendrosios nuostatos reglamentuojamos Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – Civilinis kodeksas) 5.53 straipsnyje. Čia teigiama, jog įpėdinis, priėmęs palikimą pagal teismo antstolio sudarytą palikimo apyrašą, už palikėjo skolas atsako tik paveldėtu turtu. Tokia nuostata reiškia, jog paveldėtojas už su palikimu gautus įsipareigojimus privalo atsakyti tik tikrosios palikimo vertės ribose. Jei yra keletas įpėdinių ir bent vienas iš jų palikimą priima pagal palikimo apyrašą, tai laikoma, kad ir visi likusieji palikimą priėmė būtent taip. Tai lemia ta aplinkybė, kad įpėdinis, priėmęs palikimą, kai yra įpėdinių daugetas, tampa dalinės visų bendraįpėdinių nuosavybės bendraturčiu ir tokiu būdu įgyja atitinkamą dalį nuosavybės teisių į kiekvieną palikimo

¹⁸ Valstybės žinios, 1964, Nr. 19-138. Neteko galios Lietuvos Respublikos 2000-07-18 įstatymu Nr. VIII-1864 (nuo 2001-07-01) (Žinios, 2000, Nr. 74-2262).

¹⁹ ŽERUOLIS, J.; MALCAS, E.; NEKRAŠAS, V.; VILEITA, A.; VAITKEVIČIUS, P.; RASIMAVIČIUS, P.; STASKONIS, V.; BIEKŠIENĖ, S.; ČAPSKIS, M.; SINKEVIČIUS, J.; GRUODIS, M. *Lietuvos TSR civilinio kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1976, p. 389.

sudėtyje esantį daiktą, taip pat tam tikrą dalį teisių bei pareigų, kylančių iš prievolinių santykių.²⁰

Paveldimo turto apyrašą tikslinga sudaryti tada, kai yra paveldimi nekilnojamieji daiktai, nes jie paprastai paveldimi su priklausiniais, kurie testamente dažnai nenurodomi, nors jų vertė ir nemaža. Pavyzdžiui, paveldint žemės sklypą apyraše reikia nurodyti ne tik jį, bet ir jame augančius vaismedžius, pasėlius, mišką, ant jo stovinčius pastatus, statinius ir pan.

Civilinis kodeksas nenumato įpėdiniui pareigos sudaryti palikimo apyrašą, o palieka teisę pačiam dėl to apsispręsti. Tačiau įstatymas tam tikrais atvejais įpareigoja kitus asmenis sudaryti tokį palikimo pasyvo ir aktyvo sąrašą. Tie asmenys nurodyti Civilinio kodekso 5.39 straipsnyje, t. y. pradėjęs palikimą tvarkyti testamentu vykdytojas ar palikimo administratorius. Šie subjektai apyrašą privalo sudaryti nedelsiant po to, kai pradeda tvarkyti palikimą. Tokią pareigą gali įvykdyti patys arba savo nuožiūra perduoti antstoliui. Palikimo apyrašo sudarymas turi būti pavestas antstoliui, jeigu to reikalauja įpėdinis. Šito reikalauti paveldėtojas gali tiek siekdamas apsaugoti palikimą sudarantį turtą nuo iššvaistymo, tiek norėdamas apriboti savo atsakomybę už palikėjo skolas. Visos išlaidos, kurios atsiranda sudarant palikimo apyrašą, padengiamos iš palikimo lėšų.

2.1.2. Palikėjo kreditorių teisės

Teisę reikalauti, kad būtų sudarytas apyrašas, turi ir palikėjo kreditoriai. Tokia galimybė numatyta Civilinio kodekso 5.53 straipsnio 8 dalyje. Šie asmenys gali būti suinteresuoti palikimo apyrašo sudarymu tada, kai įpėdinis neturi asmeninio turto, iš kurio gali būti tenkinami velionio kreditorių reikalavimai, viršijantys palikimo tikrąją vertę, ir jam (įpėdiniui) visai nesvarbu, ar toks apyrašas bus sudarytas, ar ne. Tokiu atveju mirusiojo kreditoriai turi teisę kreiptis į teismą, kad šis pavestų antstoliui parengti palikimo apyrašą. Sudarant tokį velionio turto sąrašą kreditoriai turi teisę arba patys dalyvauti, arba įgalioti kitą asmenį. Jeigu palikimo apyrašas sudaromas ne palikėjo kreditorių iniciatyva, tai šie asmenys turi teisę susipažinti su jau parengtu dokumentu.

Palikėjo kreditoriai dėl savo reikalavimų patenkinimo, o taip pat ir dėl apyrašo sudarymo į teismą turi kreiptis ne vėliau kaip per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos. Šis terminas, nustatytas Civilinio kodekso 5.63 straipsnio 1 dalyje, nėra naikinamasis. Jei praleidžiamas dėl svarbių priežasčių, teismas gali jį pratęsti, bet tik tada,

²⁰ VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (3)*. Vilnius: Justitia, 2003, Nr. 5, p. 30.

jei nuo palikimo atsiradimo dienos praėjo ne daugiau kaip treji metai. Vokietijoje velionio kreditoriai savo reikalavimus gali pareikšti per dvejus metus nuo palikimo priėmimo. Įstatymas nenumato, ką reikėtų laikyti svarbiomis priežastimis. Tai turi nuspręsti teismas, atsižvelgdamas į konkrečias nagrinėjamos bylos aplinkybes. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2004 m. sausio 19 d. nutartyje²¹ svarbiomis priežastimis trijų mėnesių terminui pratęsti pripažino tai, jog ieškovas apie skolininko mirtį sužinojo tik gavęs teismo nutartį po to, kai jis tam teismui pateikė pareiškimą dėl skolos išieškojimo, o tik sužinojęs faktą apie skolininko mirtį, iš karto ėmėsi atitinkamų veiksmų: kreipėsi į advokatą, aiškinosi aplinkybes apie paveldėtojus, darė įvairius užklausimus ir t. t.

Gali kilti klausimas, ką reikėtų laikyti atsakovu byloje tokiu atveju, kai velionio kreditorius ateina į teismą, pavyzdžiui, su to mirusio asmens pasirašytu skolos dokumentu ir sako, kad jis norėtų atgauti paskolintus pinigus. Manytina, reikėtų pritarti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išsakytai pozicijai, kad kai nėra paskirtų nei testamentinio vykdymo, nei palikimo administratoriaus, kreditorių reikalavimai pareiškiami palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismui. Šia tvarka pareikštas reikalavimas nėra ieškinio reikalavimas, tai tiesiog informacija apie palikėjo kreditorių pretenzijas į paveldimą turtą. Jeigu įpėdinis gera valia tokio reikalavimo netenkina, jo nepripažįsta ar jį ginčija, kreditorius, laikydamasis bendrosios ieškinio senaties termino, turi teisę pareikšti ieškinį atsisakančiam grąžinti skolą įpėdiniui dėl skolos priteisimo, o įpėdinis – pateikti atsikirtimus.²² Taigi darytina išvada, jog atsakovais tokiose bylose turėtų būti laikomi palikėjo turtą perėmę asmenys, t. y. įstatyminiai ar testamentiniai įpėdiniai, o jei tokių nėra ar palikimo jie atsisako – valstybė, kuriai atstovauja Valstybinė mokesčių inspekcija.

Per nustatytą trijų mėnesių terminą gali būti reiškiama asmeniniai turtiniai reikalavimai, nesusiję su palikėjo ūkine komercine veikla. Tai gali būti juridinių ir fizinių asmenų reikalavimai, išplaukiantys iš velionio sudarytų sandorių, kitų asmenų turtui, sveikatai ar gyvybei padarytos žalos, kreditorių reikalavimai dėl nepagrįsto praturtėjimo ir pan.²³ Lietuvių autoriai V. Gaivenis ir A. Valiulis savo knygoje „Turto paveldėjimas: klausimai ir atsakymai“ išreiškė nuomonę, jog esant tokiai situacijai, kai įvykus autoįvykiui dėl palikėjo kaltės jis pats žūsta, o kiti autoįvykio dalyviai lieka gyvi, bet patiria žalos, tai tokie nukentėjusieji nėra laikomi palikėjo kreditoriais, nes, autorių nuomone, kreditoriumi turi būti laikomas tik skolintojas, paskolos davėjas, duodantis ką

²¹ 2004-01-19 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. Nr. 3K-3-40/2004 I. *Paškevičius v. I. Žuravliovas*, kat. 30.6; 57.1

²² 2006-10-30 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. Nr. 3K-3-546/2006 UAB „Finansų spektro investicija“. v. AB „Vilmarkas“, K. R., kat. 34.5; 128.1; 128.18; 128.19 (S)

²³ VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (4)*. Vilnius: Justitia, 2003, Nr. 6, p. 29.

nors skolon, kreditan ir turintis teisę gauti mokėjimą iš asmens, kuriam buvo patikėta tam tikram laikui kuri nors vertybė. Autoriai mano, jog šiuo atveju žuvęs palikėjas nebuvo nukentėjusių skolininkas, todėl nukentėję asmenys turi teisę pareikšti ieškinį teisme dėl žalos atlyginimo įpėdiniams.²⁴ Tokia pozicija yra kritikuotina, kadangi autoriai per siaurai supranta kreditoriaus sąvoką. Juk kreditorius – tai prievolinio teisinio santykio subjektas, kuris turi reikalavimo teisę. Asmens turtui, sveikatai ar gyvybei padarytos žalos atlyginimo klausimus reglamentuoja Civilinio kodekso šeštos knygos (Prievolių teisė) normos. Vadinasi, jei santykis yra prievolinis (o šiuo atveju būtent taip ir yra), tai viena iš šalių turi būti kreditorius, o kita – skolininkas. Nagrinėjamu atveju skolininku turėtų būti palikėjas, tačiau kadangi jis mirė, įvyko jo teisių ir pareigų universalus perėjimas įpėdiniams, kurie tampa skolininkais, o autoįvykio metu nukentėję asmenys gali būti laikomi palikėjo kreditoriais. Jie per trijų mėnesių terminą nuo palikimo atsiradimo momento turi tokias pačias teises kaip ir kiti velionio kreditoriai – nukentėjusieji gali kreiptis į teismą ir reikalauti, kad jiems padaryta žala būtų atlyginta iš palikimą sudarančio turto masės. Iš kalto dėl avarijos asmens įpėdinių nuosavo turto kreditorių pretenzijos galėtų būti patenkinamos tik tada, jeigu šių paveldėtojų atsakomybė už velionio skolas būtų neribota.

Labai svarbu išsiaiškinti, ar galima įpareigoti įpėdinį priimti palikimą pagal testamentą, kurio jis atsisakė kito testamentinio įpėdinio naudai, jei toks atsisakymas daromas siekiant išvengti kreditorių reikalavimų patenkinimo. Atsakymas turėtų būti neigiamas, kadangi, remiantis Civilinio kodekso 5.50 ir 5.60 straipsniais, įpėdinis, disponuodamas savo civilinėmis teisėmis, gali laisva valia nuspręsti palikimą priimti ar jo atsisakyti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2007 m. kovo 19 d. nutartyje²⁵ pasakė, kad joks sandoris negali pažeisti kitų asmenų subjektinių teisių ir teisėtų interesų. Jei asmuo, sudarydamas sandorį (taip pat ir vienašalį), atlieka veiksmus, kurie prieštarauja viešajai tvarkai ir gerai moralei, nes, pavyzdžiui, atsiradus palikimui ir palikimo sąskaita turėdamas realią galimybę įvykdyti tėvo prigimtine prievole vaikams ar teismo nuosprendžiu nustatytą prievolę kitam asmeniui, nesąžiningai, piktnaudžiaudamas teise atsisakyti palikimo ir nepateikdamas jokių garantijų, kad išlaikymo skola realiai ir protingais terminais galės būti sumokėta ateityje, atsisako palikimo trečiojo asmens, kurio atžvilgiu jis neturi nei prigimtinių, nei teisinių prievolių, naudai, tai kreditorių interesai, ypač, kai tai susiję su nepilnamečiais vaikais, gali būti ginami remiantis Civilinio kodekso

²⁴ GAIVENIS, V.; VALIULIS, A. *Turto paveldėjimas. Klausimai ir atsakymai*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 100-101.

²⁵ 2007-03-19 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. Nr. 3K-3-98/2007 Z. S. v. V. S., kat. 34.4.10; 34.6; 78.2.1 (S)

6.66 straipsniu (*actio Pauliana*). Ši teisės norma numato kreditoriaus teisę ginčyti skolininko sudarytus sandorius ne tik tuo atveju, kai dėl sudaryto sandorio skolininkas tampa nemokus ar būdamas nemokus suteikia pirmenybę kitam kreditoriui, bet ir kitokio, esminio kreditoriaus teisių pažeidimo atveju. Minėtoje 2007 m. kovo 19 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, jog negalimas įpėdinio įpareigojimas priimti palikimą. Tačiau nustačius, kad įpėdinis neteisėtai, piktnaudžiaudamas savo teise atsisakyti palikimo, jo atsisako ir taip pažeidžia kitų asmenų teises bei interesus, tai pažeistos teisės turi būti ginamos bei kreditorių reikalavimai patenkinami to turto, kurio neteisėtai ir pažeidžiant kitų asmenų teises bei interesus buvo atsisakyta, sąskaita, nukreipiant išieškojimą į tą turtą, kuris dėl neteisėtu pripažinto sandorio vykdymo perėjo trečiojo asmens valdyman ir nuosavybėn.²⁶ Pažymėtina, jog tokių veiksmų atlikimo gali reikalauti tik paties įpėdinio kreditoriai, kadangi tai gali būti vienintelis būdas jų pretenzijoms patenkinti. Velionio kreditoriai tokia teise pasinaudoti negali, nes jų reikalavimai iš paveldimo turto yra tenkinami nepriklausomai nuo to, ar įpėdinis palikimą priima, ar ne.

Keblumų tenkinant palikėjo kreditorių reikalavimus atsiranda tada, kai kalba eina apie pretenzijas, susijusias su santuokos metu įsteigtos individualios įmonės prievolėmis. Problema ta, kad ne visai aišku, kurios Civilinio kodekso knygos – trečios ar penktos – normos taikyti, kai miršta individualios įmonės savininkas (vienas iš sutuoktinių) ir lieka tokio juridinio asmens įsipareigojimų, kuriems įvykdyti įmonės turto nepakanka. Ar galima tokiu atveju, remiantis Civilinio kodekso trečios knygos normomis, individualios įmonės skolas padengti iš pergyvenusiam sutuoktiniui, kuris nėra verslo savininkas, priklausančio turto? Atsakymas į šį klausimą priklauso nuo to, ar pergyvenęs sutuoktinis dalyvavo tos įmonės veikloje bei, ar iš individualios įmonės veiklos gautos pajamos buvo naudojamos šeimos interesais.

Pagal Civilinio kodekso 2.50 straipsnio 4 dalį individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo. Tai reiškia, jog už tokio juridinio asmens įsipareigojimus, kurių įvykdymui įmonės turto nepakanka, atsakingi yra jo dalyviai. Dalyviu pripažįstamas individualios įmonės savininkas (juo pagal 2003 m. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymą²⁷ gali būti tik vienas fizinis asmuo, vadinasi, ir tik vienas iš sutuoktinių). Šio juridinio asmens dalyviu taip pat gali būti ir įmonės savininko sutuoktinis, jei individuali įmonė įsteigiama santuokos metu ir abu sutuoktiniai kartu ten dirba. Civilinio kodekso 3.88 straipsnio 1 dalies 4 punkte numatyta, kad tokia

²⁶ 2007-03-19 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. Nr. 3K-3-98/2007 Z. S. v. V. S., kat. 34.4.10; 34.6; 78.2.1 (S)

²⁷ Valstybės žinios, 2003, Nr. 112-4991.

įmonė ir iš jos veiklos gaunamos pajamos tampa bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe. Kai individuali įmonė įsteigta susituokus, ji iš esmės yra šeimos verslas: verslui yra naudojamas bendras sutuoktinių turtas, jų fizinis ir intelektualinis darbas, o iš jos veiklos gaunamos pajamos naudojamos visos šeimos poreikiams tenkinti. Dėl to ir iš tokios įmonės veiklos atsiradusios prievolės turi būti laikomos bendromis sutuoktinių prievolėmis ir jos turi būti tenkinamos iš sutuoktinių bendro turto.²⁸ Taigi susidarius situacijai, kai individualios įmonės savininkas miršta ir kreditorių reikalavimams patenkinti individualios įmonės turto nepakanka, o abu sutuoktiniai ten dirbo kartu (buvo juridinio asmens dalyviai) arba, jei vienas jų ten ir nedirbo, bet naudojosi gaunamomis pajamomis, reikėtų taikyti Civilinio kodekso trečios knygos (Šeimos teisė) normas. Penktos knygos (Paveldėjimo teisė) nuostatos tokiu atveju nebūtų labai svarbios, kadangi įmonės skolas pergyvenęs sutuoktinis, kaip šios įmonės dalyvis, turėtų padengti ir savo turtu, nepriklausomai nuo to, ar jis mirusiajam priklausiusią įmonę priims paveldėjimo būdu, ar paveldėti atsisakys. Vadinasi, jei mirusio įmonės savininko sutuoktinis bus pripažįstamas individualios įmonės dalyviu, tokiu atveju abiejų sutuoktinių atsakomybė už su įmonės veikla susijusias prievoles bus solidari. Civilinio kodekso 6.6 straipsnio 4 dalis numato, jog jeigu skolininkų pareiga yra solidari, tai kreditorius turi teisę reikalauti, kad prievolę įvykdytų tiek visi ar keli skolininkai bendrai, tiek bet kuris iš jų skyrium, be to, tiek ją visą, tiek jos dalį. Taigi, mirus savininkui, visus įmonės įsipareigojimus kreditoriams turės įvykdyti pergyvenęs sutuoktinis kaip solidariąją prievolę turintis bendraskolis.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2007 m. gegužės 8 d. nutartyje²⁹ nurodė, kad santuokos metu įsteigus įmonę, ji tampa bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, o abu sutuoktiniai – tos įmonės dalyviai. Sutuoktiniams tokiu atveju atsiranda ne tik teisės į įmonės turtą ir jos pajamas, bet ir pareiga atsakyti pagal įmonės prievoles kreditoriams. Iš bendro sutuoktinių turto prievolės turi būti vykdomos tik tada, kai įrodoma, jog vieno iš sutuoktinių sandoriai buvo sudaromi būtent šeimos interesais. Nustačius, kad išieškojimas gali būti vykdomas iš sutuoktinių bendro turto, jis gali būti nukreiptas į skolininkui priklausiusį turtą, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, ir be skolininkui priklausiusios dalies šiame turte nustatymo, neatsižvelgiant į tai, ar skolininko sutuoktinis priėmė šį turtą kaip palikimą. Tokiose bylose, teismo nuomone, visada labai svarbu žiūrėti, kam buvo naudojamas iš įmonės veiklos gautas turtas bei pajamos. Tik, kai tai

²⁸ 2005-09-07 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. Nr. 3K-3-383/2005 *Jūratė Matulaitienė v. antstolė Aušra Lepeškaitė*, kat. 75.7; 128.11

²⁹ 2007-05-08 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. Nr. 3K-3-186/2007 *V. G. v. L. G., Utenos apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, notarė R. B.*, kat. 34.5; 114.8.2; 128.2 (S)

buvo daroma siekiant patenkinti šeimos poreikius, už įmonės skolas privalo atsakyti abu sutuoktiniai savo turtu. Vadinasi, velionio kreditoriai savo reikalavimų, susijusių su individualios įmonės veikla, patenkinimo gali reikalauti ir iš pergyvenusiam sutuoktiniui (įmonės dalyviui) priklausančio turto. Jei pergyvenęs sutuoktinis nebuvo individualios įmonės dalyvis ar iš įmonės gaunamos pajamos nebuvo naudojamos šeimos poreikiams tenkinti, manytina, jog tokiu atveju ta įmonė neturėtų būti pripažįstama bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe ir kreditorių reikalavimai turėtų būti tenkinami tik iš įmonės savininkui priklausančios turto dalies. Tačiau čia gali būti labai sunku įrodyti minėtas aplinkybes, todėl kaip alternatyvų problemos sprendimo būdą galima būtų pasiūlyti vedybų sutarties, numatančios, kad turtas, įgytas tiek iki santuokos, tiek ir gyvenant susituokus, yra kiekvieno sutuoktinio asmeninė nuosavybė, sudarymą. Tokiu atveju, mirus individualios įmonės savininkui, už su šios įmonės veikla susijusias skolas turėtų atsakyti asmenys, kurie, remiantis Civilinio kodekso penktos knygos normomis, priimtų velionio palikimą. Toks problemos sprendimo būdas nėra palankus įmonės kreditoriams, kadangi sumažėja galimybė patenkinti savo reikalavimus (teks apsiriboti tik juridinio asmens turtu, nebent velionio įpėdiniai už jo skolas privalės atsakyti neribotai³⁰), o individualios įmonės savininko sutuoktiniui tai gali būti išsigelbėjimas nuo visiško nemokumo.

Pagal 1964 m. Civilinio kodekso 595 straipsnio nuostatas palikėjo kreditoriai turėjo teisę per šešis mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos pareikšti savo pretenzijas palikimą priėmusiems įpėdiniams arba testamentu vykdytojui, arba palikimo atsiradimo vietos notarinei kontorai, arba pareikšti ieškinį teisme. Į teismą galėjo kreiptis tik tuo atveju, jeigu įpėdiniai palikimo nepriimdavo. Pagal 1964 m. Civilinio kodekso 595 straipsnio komentarą³¹ šešių mėnesių terminas kreditoriniams reikalavimams pareikšti buvo naikinamasis ir teismas jo negalėjo nei sustabdyti, nei prailginti, o Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2000 m. rugpjūčio 23 d. nutartyje³², kurioje buvo taikomos 1964 m. Civilinio kodekso normos pasakė, jog šis įstatymo nustatytas terminas gali būti prailgintas teismo, jeigu jis pripažįsta, kad terminas buvo praleistas dėl svarbių priežasčių (595 str. 3 d.). 1964 m. Civilinio kodekso 595 straipsnio trečia dalis numatė tai, jog jeigu kreditoriai nesilaikydavo straipsnio pirmoje ir antroje dalyje numatytų taisyklių, t. y. jei praleisdavo šešių mėnesių terminą, prarasdavo jiems priklausančias reikalavimo teises.

³⁰ Pavyzdžiui, palikimą priims nesudarydami palikimo apyrašo.

³¹ ŽERUOLIS, J.; MALCAS, E.; NEKRAŠAS, V.; VILEITA, A.; VAITKEVIČIUS, P.; RASIMAVIČIUS, P.; STASKONIS, V.; BIEKŠIENĖ, S.; ČAPSKIS, M.; SINKEVIČIUS, J.; GRUODIS, M. *Lietuvos TSR civilinio kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1976, p. 390.

³² 2001-08-23 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. Nr. 3K-3-731/2000 „Lietuvos žemės ūkio bankas“. v. M. M., R. V., kat. 13

Šioje vietoje pastebimas ryškus prieštaravimas tarp įstatymo raidės ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimo.

Pagal senąjį reguliavimą notarinės kontoros per šešis mėnesius nuo palikimo atsiradimo turėjo priimti kreditorių pretenzijas dėl skolos padengimo iš mirusiojo turto ir apie tai pranešti įpėdiniams, jeigu jie buvo žinomi. Kai įpėdiniai patenkindavo kreditorių reikalavimus gera valia, notarinė kontora išduodavo paveldėjimo teisės liudijimą likusiam paveldimam turtui ir nuo to likusio turto vertės apskaičiuodavo valstybinį mokestį.³³

2.1.3. Palikimo apyrašo turinys ir sudarymo tvarka

Dėl palikimo apyrašo sudarymo įpėdinis turi kreiptis į palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismą. Jis privalo teismui pateikti palikėjo mirties liudijimą ar teisės aktų nustatyta tvarka patvirtintą jo kopiją. Įpėdinių prašymų nagrinėjimo tvarką reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – Civilinio proceso kodeksas)³⁴ XXXIX skyriaus normos. Paduotą prašymą teismas išnagrinėja supaprastinto proceso tvarka ne vėliau kaip per penkias dienas nuo jo priėmimo dienos ir, jei prašymas atitinka nustatytus reikalavimus, nutartimi paveda antstoliui sudaryti palikimo apyrašą.

Vokietijoje palikimo apyrašą įpėdinis gali sudaryti pats su įgaliotų institucijų pagalba arba kreiptis į teismą. Pastaruoju atveju teismas apyrašą sudaro savarankiškai arba paveda tai atlikti kompetentingam pareigūnui ar notarui.

Šveicarijoje palikimo apyrašą rengia tik specialus teismo paskirtas pareigūnas – dažniausiai notaras. Prancūzijoje išimtinę teisę sudaryti palikimo apyrašą turi tik notaras. Kvebeke ši pareiga priskiriama palikimo likvidatoriui, o Luizianos valstijoje – notarui arba palikėjo atstovui.

Kaip matyti, palikimo apyrašo sudarymo pareiga skirtingose valstybėse priskiriama skirtingiems subjektams. Daugiausia šį darbą atlieka notarai. Lietuvoje kompetentingas subjektas yra teismo paskirtas antstolis.

Teismo priimta nutartis yra vykdomasis dokumentas, kuris turi būti vykdomas vadovaujantis Civilinio proceso kodekso VI dalies bei Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. 432 patvirtintos Sprendimų vykdymo instrukcijos (toliau – Sprendimų vykdymo instrukcija)³⁵ nuostatomis. Civilinio proceso kodekso 588 straipsnyje nurodyta, jog tokie dokumentai vykdomi po to, kai jie įsiteisėja.

³³ ŽERUOLIS, J.; MALCAS, E.; NEKRAŠAS, V.; VILEITA, A.; VAITKEVIČIUS, P.; RASIMAVIČIUS, P.; STASKONIS, V.; BIEKŠIENĖ, S.; ČAPSKIS, M.; SINKEVIČIUS, J.; GRUODIS, M. *Lietuvos TSR civilinio kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1976, p. 390.

³⁴ Valstybės Žinios, 2002, Nr. 36-1340.

³⁵ Valstybės Žinios, 2003, Nr. 3-82.

Teismo nutartis, kuria antstoliui pavedama sudaryti turto apyrašą, įsiteisėja nuo priėmimo dienos. Sprendimų vykdymo instrukcijoje numatyta, jog vykdomasis dokumentas pateikiamas antstoliui atvykus į jo kontorą arba atsiunčiamas paštu. Pateikiama tam antstoliui, kurio aptarnaujamoje teritorijoje yra vykdymo vieta. Dokumentas laikomas priimtu vykdyti jo pateikimo antstoliui dieną. Antstolis, gavęs teismo nutartį dėl palikimo apyrašo sudarymo, ją užregistruoja Vieningame vykdomųjų dokumentų sąvade, užveda vykdomąją bylą ir atlieka pirminius vykdymo veiksmus.³⁶

Vykdymo procesui galioja teisėtumo principas, reiškiantis, kad antstolis privalo veikti teisėtai ir neviršyti jam teisės aktų suteiktų įgaliojimų.³⁷ Paveldimo turto apyrašo sudarymas – materialinės teisės institutas, todėl, sprendžiant klausimą dėl antstolio veiksmų teisėtumo reikšmės turi ir tai, ar tinkamai buvo vykdomos Civilinio kodekso penktos knygos 53 straipsnyje nustatytos procedūros.³⁸

Labai svarbus yra ir vykdymo laikas. Civilinio proceso kodekso 592 straipsnis numato, jog antstolis vykdymo veiksmus atlieka darbo dienomis ne anksčiau kaip nuo šeštos ir ne vėliau kaip iki dvidešimt antros valandos. Išimtis iš šios taisyklės galima tik neatidėliotinais atvejais, kai skubiai neatlikus vykdomojo veiksmo, vėliau įvykdymas gali būti labai komplikuoatas arba visai neįmanomas.

Antstolis palikimo apyrašą privalo sudaryti per teismo nustatytą terminą, kuris negali būti ilgesnis negu vienas mėnuo. Tik išimtiniais atvejais, nurodytais Civilinio kodekso 5.53 straipsnio 3 dalyje, t. y. kai paveldimas turtas yra keliose vietose arba yra daug palikėjo kreditorių, teismas gali nustatyti ilgesnį apyrašo sudarymo terminą, bet ne ilgesnį nei trys mėnesiai.

Vokietijoje palikimo apyrašui sudaryti teismas skiria nuo vieno iki trijų mėnesių. Toks terminas įpėdinio prašymu gali būti pratęsimas. Prancūzijos teisė šiam darbui atlikti numato tris mėnesius.

Taigi įpėdinio atsakomybę apriboja tik antstolio sudarytas palikimo apyrašas. Paties paveldėtojo ar kito neįgalio asmens sudarytas velioniui priklausiusio turto sąrašas jokios teisinės galios neturi.

Civilinio kodekso 5.53 straipsnio 5 dalyje nustatyti reikalavimai palikimo apyrašo turiniui. Šiame dokumente turi būti nurodyta:

1. visas daiktų, sudarančių palikimą, sąrašas, nurodant jų vertę ir aplinkybes, reikalingas jų vertei nustatyti. Prie tokių aplinkybių priskiriama daiktų

³⁶ *Ibidem*, 15 punktas.

³⁷ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė, II tomas*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 499.

³⁸ 2006-05-17 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. Nr. 3K-3-340/2006 „Lietuvos žemės ūkio bankas“. v. M. M., R. V., kat. 13

kaina, įgijimo data, būklė, pobūdis, meninė, antikvarinė ar rinkos vertė. Taip pat nurodomi individualūs daiktų požymiai³⁹;

2. įvardijamos visos žinomos skolinės palikėjo teisės ir pareigos, nurodant ir visus žinomus velionio kreditorius bei skolininkus.

Sudarius palikimo apyrašą, jį pasirašo antstolis ir įpėdinis, dalyvavęs sudarant tokį turto sąrašą. Apyrašo gale turi būti įpėdinio pasirašytas paliudijimas, kad šiame dokumente nurodytas visas jam žinomas palikimą sudarantis turtas. Toks paveldėtojo paliudijimas prilyginamas priesaikai.⁴⁰

Įpėdinio priesaikos institutas pripažįstamas ir Vokietijoje. Šioje valstybėje nustatyta, jog kiekvienas palikėjo kreditorius turi teisę reikalauti, kad po paveldimo turto apyrašo sudarymo įpėdinis prisiektų, jog šiame dokumente yra pateikta kiek įmanoma visa jam žinoma informacija apie velionio sukauptą aktyvą. Priesaika negali būti išgauta prievarta. Be to, negalima reikalauti, kad įpėdinis prisiektų dėl palikėjo pasyvo.

Vokietijoje įpėdiniui, kiekvienąkart atsisakius prisiekti, vis didėja ratas kreditorių, kurių atžvilgiu tokio paveldėtojo atsakomybė tampa neribota. Pavyzdžiui, įpėdiniui A pareiškia reikalavimus palikėjo kreditoriai B, C ir D. Kreditorius B abejoja, ar įpėdinio sudarytas turto apyrašas yra tikslus, ir pareikalauja, kad A prisiektų. Jei A atsisako tai padaryti, jis neribotai atsako tik B atžvilgiu. A santykių su likusiais dviem kreditoriais C ir D atžvilgiu įpėdinis A gali prašyti, kad būtų nustatytas palikimo administravimas arba, kad dar kartą būtų suteikta galimybė apriboti atsakomybę už palikėjo skolas. Visai kitokia situacija yra tada, kai teismas kreditoriaus B prašymu nustato įpėdiniui A terminą turto apyrašui sudaryti, o šis jį praleidžia arba turto apyrašą sudaro nesažiningai. Tokiu atveju atsakomybės ribojimo teisę įpėdinis A praranda visų trijų palikėjo kreditorių atžvilgiu.

Jei įpėdinis prisiekia, palikėjo kreditoriai gali reikalauti pakartotinės priesaikos tik tuo atveju, kai yra pagrindo manyti, jog po pirmojo priesaikinio patvirtinimo įpėdiniui tapo žinomi nauji palikimą sudarantys objektai. Priesaika įrašoma teismo protokole.⁴¹ Vokietijos teisinis reguliavimas numato, kad prieš prisiekdamas įpėdinis gali palikimo apyrašą papildyti, jei anksčiau jam nebuvo nustatytas terminas tokiems veiksams atlikti.

Lietuvos Civilinio kodekso 5.53 straipsnio 7 dalyje numatyta įpėdinio pareiga, sužinojus, kad yra likę neįtraukto į apyrašą velionio turto, turtinių teisių ar pareigų, pranešti apie tai palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismui per tris darbo dienas nuo minėtų aplinkybių sužinojimo momento. To reikia tam, kad antstolis galėtų papildyti

³⁹ VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (3)*. Vilnius: Justitia, 2003, Nr. 5, p. 31.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ SCHÜLTER, W. *Erbrecht: ein Studienbuch*. München: Beck, 2000, p. 415.

palikimo apyrašą. Tokią pareigą turi tik įpėdinis. Jam minėtos pareigos įstatyme nustatymas siejamas su tuo, kad nepranešęs apie naujai paaikėjusias aplinkybes, įpėdinis už palikėjo skolas privalo atsakyti ne tik paveldėtu, bet ir savo asmeniniu turtu. Palikėjo kreditorius taip pat gali kreiptis į teismą dėl apyrašo papildymo. Tai yra jo teisė. Kreditoriui tokia pareiga įstatyme nėra nustatyta.⁴² Apyrašo papildymo institutas numatytas tam, kad būtų sudaromas tik vienas velioniui priklausiusio turto sąrašas, o ne keli skirtingi, nes tokiu atveju kiltų painiava. Tačiau, jeigu susidaro tokia situacija, kai sudaromi keli apyrašai, manytina, jog reikėtų remtis tuo, kuris yra išsamesnis. Taip pat visada svarbu įsitikinti, ar tikrai visas palikimo apyraše nurodytas turtas priklausė velioniui.

Įstatymas įpėdiniui numato dar vieną pareigą – pateikti antstoliui visą apie mirusiojo turtą jam žinomą informaciją, kuri gali būti svarbi sudarant palikimo apyrašą. Jei paveldėtojas neįvykdo šios pareigos, už palikėjo skolas privalo atsakyti neribotai, t. y. visu savo turtu. Tokios pačios pasekmės atsiranda ir esant Civilinio kodekso 5.54 straipsnio 1 dalyje išvardytiems pagrindams. Įpėdinis atsako neribotai, jei:

1. sudarant palikimo apyrašą jis dėl savo kaltės nurodo ne visą palikimą sudarantį turtą;
2. nuslepia palikėjo skolininkus;
3. jo iniciatyva į palikimo sudėtį įrašoma nesanti skola;
4. nepapildo palikimo apyrašo.

Tai nėra išsamus įpėdinio kaltų veiksmų sąrašas. Galimi ir kiti atvejai, tačiau visada turi būti paveldėtojo kaltė. Įpėdinio kaltė preziumuojama, todėl jis turi įrodyti savo nekaltumą.⁴³

Kai į palikimo apyrašą įrašomas ne visas palikėjo turtas ir tai nutinka nesant įpėdinio kaltės, teismas skiria terminą tokiam sąrašui papildyti.

Lietuvos teisė numato, jog įpėdinis, priėmęs palikimą pagal antstolio sudarytą apyrašą, turi kreiptis į palikimo atsiradimo vietos notarų biurą ir paduoti prašymą išduoti paveldėjimo teisės liudijimą. Tokiame prašyme turėtų būti suformuluota nuostata, jog paveldėtojas palikimą priėmė pagal teismo paskirto antstolio sudarytą palikimo apyrašą. Taip pat turi būti pridedamas palikėjo turto apyrašo originalas ar notaro paliudyta šio dokumento kopija.⁴⁴

⁴² 2006-10-30 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. Nr. 3K-3-546/2006 UAB „Finansų spektro investicija“. v. AB „Vilmarkas“, K. R., kat. 34.5; 128.1; 128.18; 128.19 (S)

⁴³ VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (3)*. Vilnius: Justitia, 2003, Nr. 5, p. 32.

⁴⁴ *Notarai konsultavo apie paveldėjimą ir testamentus* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-28]. Prieiga per internetą: <<http://kauno.diena.lt/dienrastis/kita/notarai-konsultavo-apie-paveldejima-ir-testamentus-33016>>

Mūsų valstybės teisės aktai nenustato įpėdiniui, susipažinusiam su palikimo apyrašo turiniu, termino apmąstyti, ar verta tokį palikimą priimti. Lietuvos teisėje galioja principas, kad, jei jau kreipiesi į teismą dėl velioniui priklausiusio turto sąrašo sudarymo, vadinasi, išreiškei valią dėl palikimo priėmimo pagal palikimo apyrašą. Taigi toks žingsnis jau laikomas galutiniu ir neatšaukiamu. Manytina, jog Lietuva galėtų perimti Kvebeke, Prancūzijoje ir Šveicarijoje galiojančią teisinę nuostatą, suteikiančią įpėdiniui galimybę dar tam tikrą laiką po palikimo apyrašo sudarymo pagalvoti, ar jis tikrai nori priimti palikimą ir užsikrauti su tuo susijusius rūpesčius ant savo pečių. Reikėtų, kad šiuo atveju įpėdinis savo valią aiškiai išreikštų įgaliotam pareigūnui ar teismui, o to nepadarius, jis privalėtų už palikėjo skolas atsakyti pagal antstolio sudarytą palikimo apyrašą.

2.1.4. Palikimo administravimo nustatymas

Palikimo administravimas yra dar vienas įstatymo numatytas būdas įpėdiniui apriboti savo atsakomybę už palikėjo skolas. Tačiau toks administravimas gali būti nustatomas ne visada, o tik Civilinio kodekso 5.55 straipsnio 1 dalyje nurodytais atvejais.

Taigi palikimo administravimas įpėdinio iniciatyva gali būti nustatomas:

1. kai paveldima individuali įmonė ar ūkininko ūkis;
2. kai palikėjo skolos gali viršyti palikimo vertę.

Šveicarijoje pripažįstamas palikimo likvidavimo institutas, kuris yra panašus į palikimo administravimą. Šioje valstybėje bet kuris iš įpėdinių palikimo likvidavimo nustatymo gali prašyti tik, jei nė vienas iš turinčių teisę paveldėti asmenų palikimo nepriima.

Vokietijoje palikimo administravimas irgi nustatomas tik esant tam tikroms sąlygoms, t. y., kai velionio turto pakanka jo skoloms padengti.

Luizianoje palikimo administravimas turi būti nustatomas, kai palikimą sudaro didelis turtas (didesnis nei penkiasdešimt tūkstančių dolerių) arba, kai kyla ginčai tarp įpėdinių. Tačiau palikimo administravimo nustatymas teismo ar įpėdinių iniciatyva galimas ir kitais atvejais.

Kanados provincijos Kvebeko civilinis kodeksas numato, jog palikimo likvidavimas nustatomas visais atvejais, atsiradus paveldėjimo teisiniams santykiams.

Pagal Lietuvos Civilinio kodekso 5.55 straipsnio 1 dalį dėl palikimo administravimo nustatymo į teismą turi teisę kreiptis tik toks įpėdinis, kuris palikimą jau priėmė, tačiau dar nepradėjo jo valdyti. Jei asmuo pradeda valdyti paveldėtą įmonę ar

ūkininko ūkį, palikimo administravimas nenustatomas.

Kreipdamasis į teismą, įpėdinis gali prašyti arba tik paskirti palikimo administratorių, arba paskirti ir administratorių, ir kartu išspręsti klausimą dėl varžytinių ar bankroto bylos iškėlimo.

Teismas, skirdamas palikimo administratorių ir atsižvelgdamas į palikėjo skolas, palikimą sudarančio turto dydį, individualios įmonės ar ūkio finansinę būklę, gali iškelti įmonei bankroto bylą ar priimti sprendimą dėl varžytinių.

Įpėdinis su prašymu dėl palikimo administravimo nustatymo turi kreiptis į palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismą. Jei yra keletas įpėdinių, jie privalo paduoti vieną bendrą prašymą. Jei į teismą kreipiasi vienas įpėdinis, teismas privalo įtraukti į bylą visus kitus jam žinomus paveldėtojus. Į bylą gali būti įtraukti ir velionio kreditoriai.

Teismas, patikrinęs ir nustatęs, kad prašymas atitinka reikalavimus, priima nutartį, kuria paskiria palikimo administratorių ir nustato jo atlyginimo dydį. Administratorius paskiriamas vadovaujantis Civilinio proceso kodekso 579–582 straipsniais. Nustatydamas šio asmens atlyginimo dydį, teismas atsižvelgia į palikimo dydį, darbo krūvį ir kitas svarbias aplinkybes. Jei į palikimą įeina didelė individuali įmonė ar didelis ūkis, tai palikimo administratoriaus atlyginimas gali būti skaičiuojamas atsižvelgiant į atitinkamos įmonės ar ūkio valdytojui paprastai mokamą darbo užmokestį.⁴⁵ Atlygis už administratoriaus darbą išskaičiuojamas iš palikimą sudarančio turto. Toks principas galioja ir kitose šiame darbe nagrinėtose užsienio valstybėse.

Civilinio kodekso 5.55 straipsnio 4 dalyje nurodoma, jog palikimo administratorius turi tokias pačias teises ir pareigas kaip ir testamentinio vykdytojas. Be to, jam taikomos ir Civilinio kodekso ketvirtos knygos XIV skyriaus normos (236–252 str.), reglamentuojančios kito asmens turto administravimą.

Pagal Civilinio kodekso 4.237 straipsnio 1 dalį administratoriumi gali būti skiriamas fizinis ar juridinis asmuo, kuriam teisės aktai leidžia teikti turto administratoriaus paslaugas. Palikimo administratoriaus kompetencijai priskiriamas šių pagrindinių funkcijų vykdymas:

1. palikimą sudarančio turto valdymas;
2. palikimo apyrašo sudarymas;
3. palikimo skolų išmokėjimas;
4. skolų išieškojimas iš palikėjo skolininkų;
5. išlaikytiniams priklausančio išlaikymo teikimas;

⁴⁵ VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (3)*. Vilnius: Justitia, 2003, Nr. 5, p. 33.

6. įpėdinių, kai jie nežinomi, ieškojimas;
7. aiškinimasis, ar įpėdiniai priima palikimą ir t. t.

Palikimo administratorius savo pareigas privalo vykdyti laikydamasis įstatymų ir administravimą nustatančio akto reikalavimų. Jis turi veikti rūpestingai ir sąžiningai, tarsi rūpintųsi savo asmeniniais interesais. Tai reiškia, jos šis asmuo, valdydamas ir tvarkydamas palikimą, savo pareigas turi atlikti taip rūpestingai, kaip jas atlieka normalus, rūpestingas subjektas, tvarkydamas savo asmeninį turtą.⁴⁶

Pradėjęs eiti savo pareigas, palikimo administratorius privalo sudaryti palikimo apyrašą. Tokia pareiga numatyta Civilinio kodekso 5.39 straipsnio 1 dalyje. Jeigu administratorius paskiriamas iki tol, kol įpėdiniai pradeda valdyti turtą, ir jis sudaro palikimo apyrašą, tai palikėjo skolos padengiamos tik iš palikimą sudarančio turto. Įpėdiniai šiuo atveju atsako ribotai, kadangi palikimo sudėtis yra užfiksuojama oficialiame dokumente.⁴⁷ Įpėdinis, sužinojęs, kad palikimo administratoriaus sudarytas palikimo apyrašas yra neišsamus, apie tai nedelsiant turi informuoti teismą. Esant įpėdinio nesąžiningumui, jam tenka atsakyti ir savo asmeniniu turtu. Šiuo atveju skirtumas lyginant su turto apyrašo sudarymu pagal Civilinio kodekso 5.54 straipsnį yra tas, jog tame straipsnyje kalbama apie įpėdinio nesąžiningumo prezumpciją, o čia preziumuojamas įpėdinio sąžiningumas. Jo nesąžiningumą privalo įrodyti suinteresuotas asmuo.

Civilinio kodekso 5.55 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kada palikimo administravimas nenustatomas arba nustatytas panaikinamas. Jei palikimas yra nedidelis ir administravimo išlaidos viršytų palikimo vertę arba didžioji palikimo dalis būtų sunaudota administravimo išlaidoms padengti, tai palikimo administravimas iš viso nenustatomas. Jei paaiškėja, kad palikimą sudarančio turto net administravimo išlaidoms padengti nepakaktų, administravimas panaikinamas. Tai daroma siekiant apsaugoti tiek palikėjo kreditorių, tiek ir įpėdinių turtinius interesus. Jei aukščiau minėtais atvejais palikimo administravimas neskiriamas arba panaikinamas, tokiu atveju sudaromas turto apyrašas ir palikėjo skolos padengiamos tik iš palikimą sudarančio turto.

⁴⁶ VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (2)*. Vilnius: Justitia, 2003, Nr. 3-4, p. 46.

⁴⁷ VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (3)*. Vilnius: Justitia, 2003, Nr. 5, p. 33.

2.2. Neveiksnių ir ribotai veikusių įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas

Civilinio kodekso 5.56 straipsnyje nurodyta, jog neveiksnių asmenų vardu palikimą priima jų tėvai ar globėjai. Pagal Lietuvos teisę neveiksniais asmenimis laikomi nepilnamečiai iki 14 metų ir fiziniai asmenys, teismo pripažinti neveiksniais dėl psichikos ligos ar silpnaprotystės. Minėti asmenys negali patys nuspręsti, kas jiems yra geriausia, todėl negali ir savarankiškai įgyvendinti savo valios dėl palikimo priėmimo ar atsisakymo nuo jo. Dėl šios priežasties tokių subjektų vardu jų teises į palikimą įgyvendina paskirti atstovai (tėvai arba globėjai).

Pagal Civilinio kodekso 3.188 straipsnio 1 dalies 2 punktą tėvai neveiksniam asmeniui priklausančią palikimą priima ar jo atsisako tik turėdami išankstinį teismo leidimą. Jei tėvai nesutaria šiuo klausimu ir tarp jų kyla ginčai, teismas gali paskirti *ad hoc* globėją, kuris teismo leidimu sprendžia palikimo priėmimo klausimą. Tokio globėjo įgaliojimai baigiasi sudarius konkretų sandorį. Laikinas globėjas gali būti skiriamas bet kurio iš tėvų prašymu.⁴⁸ Prašymų nagrinėjimo tvarką reglamentuoja Civilinio proceso kodekso 491–504 straipsniai.

Išankstinio teismo leidimo išdavimo institutas yra papildoma neveiksnių asmenų turtinių interesų apsaugos garantija. Prašymai išduoti tokius leidimus nagrinėjami remiantis Civilinio proceso kodekso 579–582 straipsniais. Spręsdamas, ar išduoti minėtą leidimą, teismas privalo atsižvelgti į Civilinio kodekso 5.52 straipsnio nuostatas, kad įpėdinis, kuris priėmė palikimą, už palikėjo skolas atsako visu savo turtu. Todėl pareiškėjai prašyme turi įvardyti, kokie civilinių teisių objektai yra paveldimi: materialūs ir nematerialūs dalykai, velionio turėtos reikalavimo teisės ir prievolės.⁴⁹ Be to, reikia pateikti ir mirties, santuokos, vaikų gimimo liudijimų kopijas, testamentą (jei toks yra), dokumentus, patvirtinančius palikto turto priklausomybę ir sudėtį (sutartis, pažymas, paveldėjimo teisės liudijimus, Nekilnojamojo turto registro išduotus pažymėjimus, transporto priemonės registravimo liudijimus, banko sąskaitų išrašus ir kt.). Pareiškime dėl išankstinio teismo leidimo išdavimo kaip suinteresuoti asmenys turi būti nurodyti pareiškėjui žinomi velionio kreditoriai. Esant reikalui, remiantis Civilinio proceso kodekso 49 straipsnio 2 dalimi išvadai byloje pateikti gali būti įtraukiami ir vaiko teisių apsaugos tarnyba. Teismas, kai tai susiję su nepilnamečio vaiko teisių apsauga, iš šios tarnybos gali pareikalauti duomenų apie vaiko tėvus. Tokiose bylose teismas privalo būti

⁴⁸ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Vilnius: Justitia, 2002, p. 369.

⁴⁹ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. Civilinio proceso teisė, II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 491.

aktyvus ir turėtų išklausti savo nuomonę jau galintį išreikšti vaiką, jei kyla abejonių, ar tėvai (globėjai) tinkamai užtikrins jo teises.

Teisės literatūroje išreikšta nuomonė, kad teismas nustatęs, jog palikimas yra suvaržytas kreditorių reikalavimų, privalo svarstyti, ar jis neturėtų būti priimamas pagal palikimo apyrašą ir šiuo atveju tokio leidimo išdavimo nereikėtų laikyti pareikšto prašymo ribų peržengimu.⁵⁰ Manytina, jog ši nuomonė yra pagrįsta, kadangi tokiu būdu yra apsaugomi labiausiai pažeidžiamų asmenų, t. y. nepilnamečių vaikų interesai.

Taigi nors palikimo priėmimo būdą pasirenka pats įpėdinis, tačiau teismas, sprenddamas leidimo nepilnamečiui priklausančiam palikimui priimti išdavimo klausimą, turi teisę savo iniciatyva nustatyti palikimo priėmimo būdą. Teismo nustatytas palikimo priėmimo būdas yra privalomas įpėdiniui. Jeigu teismas tėvams (globėjams) išduoda leidimą neveiksnaus asmens vardu sudaryti sandorį, nenurodydamas palikimo priėmimo būdo, palikimo priėmimo būdą pasirenka pats pareiškėjas.⁵¹ Vadinas, tokiu atveju vaiko atstovas gali palikimą jo vardu priimti bet kuriuo iš trijų palikimo priėmimo būdų: padavęs pareiškimą notarui, pagal palikimo apyrašą arba pradėjęs velioniui priklausiusį turtą faktiškai valdyti. „Tėvai ir globėjai neveiksnių įpėdinių vardu gali priimti palikimą pradėję jį faktiškai valdyti kaip bet kuris kitas įpėdinis, nors faktinis valdymas būtų be išankstinio teismo leidimo. Teismo leidimo reikia tik palikimo priėmimo ar jo atsisakymo sandoriui sudaryti, išreiškiant valią raštu atitinkamai institucijai (teismui ar notarui).“⁵²

Teisės teorijoje ir praktikoje nėra vieningos nuomonės dėl teismo leidimo būtinumo. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 23 d. konsultacijoje nurodyta, jog Civilinio kodekso 5.25 straipsnis įtvirtina bendrą taisyklę, kad įpėdinis, kuris priėmė palikimą turto faktiniu valdymu arba padavęs pareiškimą notarui, už palikėjo skolas atsako visu savo turtu. Tai suponuoja išvadą, jog siekiant išvengti galimų neigiamų turtinių padarinių nepilnamečiui vaikui, taip pat atsižvelgiant į Civilinio kodekso 3.3 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto prioritetinės vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principo turinį ir tikslus teismo leidimas yra būtina sąlyga (*conditio sine qua non*) minėtam sandoriui sudaryti, t. y. tėvams nepilnamečio vaiko vardu priimti ar atsisakyti priimti palikimą nepriklausomai nuo nepilnamečio vaiko amžiaus, t. y., kol jam sukaks 18 m. Teismas Civilinio kodekso 3.188 straipsnio 1 dalies 2 punktą įvertino kaip *lex specialis* Civilinio kodekso 2.8 straipsnio 1 dalies atžvilgiu.

⁵⁰ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė, II tomas*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 491.

⁵¹ *Palikimo priėmimo būdai: teoriniai ir praktiniai aspektai* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.notarai.lt/dokumentai/Notariatas%20Nr1.pdf>>

⁵² VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (3)*. Vilnius: Justitia, 2003, Nr. 5, p. 34.

2003 m. birželio 20 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų Senato nutarime Nr. 41 numatyta, kad „išankstinis teismo leidimas reikalingas, jeigu tėvai sudaro sandorį, susijusį su nepilnamečio vaiko turtu, nepriklausomai nuo to, koks tai turtas (Civilinio kodekso 3.188str. 1 d.), išskyrus specialiose normose, pavyzdžiui, minėto straipsnio 1 d. 5 ir 6 p., numatytus atvejus. Nepilnamečiai nuo 14 iki 18, turintys dalinį civilinį veiksnumą, savarankiškai sudaro sandorius, numatytus Civilinio kodekso 2.8 str. 2 ir 4 d., 2.7 str. 3 d., ir taip pat disponuoja savo pajamomis ir turtu, įgytu už šias pajamas. Visiems kitiems nepilnamečiams nuo 14 iki 18 metų sudaromiems sandoriams reikalingas tėvų arba rūpintojų sutikimas, o ne teismo leidimas (Civilinio kodekso 2.8 str. 1 d.)“.⁵³ Taigi šiame nutarime Lietuvos Aukščiausiasis Teismas būtinybę gauti teismo leidimą visais atvejais numato tik nepilnamečių iki 14 metų atžvilgiu. Manytina, jog reikėtų pritarti 2004 m. rugsėjo 23 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus konsultacijoje išreikštai nuomonei, kadangi, kaip jau minėta anksčiau, teismo leidimo išdavimo institutas laikomas papildomu nepilnamečių asmenų turtinių interesų apsaugos garantu.

Teismas, duodamas išankstinį leidimą priimti palikimą ar jo atsisakyti neveiksniaus įpėdinio vardu, privalo užtikrinti, kad tokio asmens atstovai nepiktnaudžiautų savo teisėmis. „Tėvai, priėmę palikimą nepilnamečio vardu, pradėdami jį valdyti, pažeidžia Civilinio kodekso 3.188 straipsnio 1 dalies 2 punkto nuostatą, todėl paaiškėjus, kad palikėjo kreditorių skolos viršija palikimo vertę, skolos išieškotinos ne iš nepilnamečio įpėdinio turto, bet iš nepilnamečio įpėdinio tėvų turto, nes jie pažeidė nustatytą palikimo priėmimo tvarką ir dėl to nepilnametis vaikas negali patirti nuostolių.“⁵⁴ Analogiškai turi būti sprendžiamas neveiksnių asmenų globėjų atsakomybės už velionio skolas klausimas.

Nepilnamečių iki 14 metų, kurie liko be tėvų globos, ir asmenų, teismo pripažintų neveiksniais dėl psichikos ligos ar silpnaprotystės, vardu palikimą priima ar jo atsisako paskirtas globėjas. Civilinio kodekso 3.244 straipsnio 2 dalyje numatyta, jog globotinio vardu sudaromiems sandoriams, kurių suma didesnė nei penki tūkstančiai litų, yra reikalingas išankstinis teismo leidimas. Ši norma turėtų būti taikoma ir neveiksniam įpėdiniui priklausančio palikimo priėmimo ar jo atsisakymo atveju. Tačiau kyla klausimas, ar reikalingas teismo leidimas neveiksniaus paveldėtojo vardu priimti palikimą, jeigu paveldimo turto suma mažesnė nei penki tūkstančiai litų? Yra laikomasi tos nuomonės, kad kai sudaromas toks sandoris, notaras paprastai nežino nei visos paveldimo turto apimties, nei vertės. Todėl sudarant tokį sandorį reikia gauti teismo leidimą, išskyrus

⁵³ *Palikimo priėmimo būdai: teoriniai ir praktiniai aspektai* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.notarai.lt/dokumentai/Notariatas%20Nr1.pdf>>

⁵⁴ VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (3)*. Vilnius: Justitia, 2003, Nr. 5, p. 34.

atvejus, kai iš jau sudaryto palikimo apyrašo matoma, kad palikimo vertė yra mažesnė nei penki tūkstančiai litų.⁵⁵

Ribotai veiksnius asmenys (nepilnamečiai nuo 14 iki 18 metų, išskyrus emancipuotus ar santuoką sudariusius, ir asmenys, kurių veiksnumą apribojo teismas pagal Civilinio kodekso 2.11 straipsnį) palikimą priima ar jo atsisako patys, tačiau privalo gauti tėvų ar rūpintojų sutikimą. Tarp šių asmenų kilę ginčai dėl palikimo priėmimo sprendžiami teismo tvarka.

2.3. Neribota įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas

Palikimo priėmimas pagal antstolio sudarytą palikimo apyrašą arba palikimo administravimo nustatymas suteikia įpėdiniams teisę apriboti savo atsakomybę paveldėto turto verte. Tačiau tie, kurie apie tokio teisinio instituto egzistavimą nieko nežino, rizikuoja už velionio skolas atsakyti ne tik paveldėtu, bet ir asmeniniu turtu. Naujojo Civilinio kodekso penktoje knygoje numatyti atvejai, kada įpėdinis už velionio skolas privalo atsakyti neribotai. Tie atvejai yra du:

1. kai palikimas priimamas pradėjus faktiškai valdyti palikėjui priklausiusį turtą; arba
2. kai paduodamas pareiškimas notarui dėl palikimo priėmimo.

Remiantis Civilinio kodekso 5.51 straipsnio 1 dalimi laikoma, jog įpėdinis priėmė palikimą, jei pradėjo turtą valdyti bei rūpintis juo kaip savo. Valdymu laikomas faktinis daikto turėjimas savo žinioje, kuris suteikia valdytojui galimybę tiesiogiai veikti daiktą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, jog „...palikimo priėmimo faktiniu valdymu esmė – aktyvūs paveldėtojo veiksmai, nukreipti įgyti teisę į paveldimą turtą. Siekiant įrodyti, kad įpėdinis priėmė turtą kaip palikimą, faktiškai pradėjęs jį valdyti per įstatymo nustatytus terminus, nepakanka įrodyti, jog įpėdinis tęsė naudojimąsi tuo turtu ir turto priežiūrą, pradėtus iki palikėjo mirties tokiu pagrindu, kuris nekuria nuosavybės teisių. Vien minėti veiksmai vienareikšmiškai nepatvirtina įpėdinio valios teisę naudotis turtu perkelti į kokybiškai naują stadiją – naudojimąsi, valdymą ir disponavimą turtu kaip savo nuosavybe. Asmuo, savo reikalavimus grindžiantis palikimo priėmimu, faktiškai pradėjęs jį valdyti, turi įrodyti, kad įpėdinis pradėjo šį turtą valdyti kaip savo, atliko aktyvius veiksmus, išreiškiančius jo valią įgyti nuosavybės teises į paveldimą turtą.“⁵⁶

⁵⁵ *Palikimo priėmimo būdai: teoriniai ir praktiniai aspektai* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.notarai.lt/dokumentai/Notariatas%20Nr1.pdf>>

⁵⁶ 2001-01-08 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. Nr. 3K-3-7/2001 *E. Jonaitienė v. T. Šakinienė*, kat. 25.8.2; 30.6

„Kai palikimas priimamas pradėjus jį valdyti ar padavus palikimo atsiradimo vietos notarui pareiškimą dėl palikimo priėmimo, nenustatoma ir nefiksuojama jokiam oficialiame dokumente palikimo sudėtis, jo vertė, nežinoma, kokį turtą perėmė įpėdinis. Įpėdinis, priėmęs palikimą, įgyja teisę juo disponuoti. Nesąžiningas įpėdinis gali iššvaistyti palikimą sudarantį turtą. Palikėjo kreditoriams tokiu atveju pareiškus ieškinį reikėtų įrodyti, kokia buvo palikimo sudėtis, kokie daiktai priklausė palikėjui ir panašiai.“⁵⁷ Dėl šios priežasties Civilinio kodekso 5.52 straipsnyje numatyta, jog kai palikimas priimamas pradėjus faktiškai valdyti palikėjui priklausiusį turtą ar kai paduodamas pareiškimas notarui dėl palikimo priėmimo, įpėdinis už velionio skolas privalo atsakyti visu savo turtu. Tačiau minėta norma nesuteikia visiškos palikėjo kreditorių bei kitokiais įstatyme numatytais būdais palikimą priėmusių bendraįpėdinių interesų apsaugos.

Palikimo priėmimas pradėjus velioniui priklausiusį turtą faktiškai valdyti yra daugiausiai diskusijų ir abejonių keliantis palikimo priėmimo būdas. Nagrinėjant įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas institutą, daugiausia problemų ir kyla būtent dėl palikimo priėmimo faktiniu valdymu. Viena iš tokių problemų ta, kad Civilinio kodekso 5.60 straipsnio 4 dalyje nurodyti tik du atvejai, kada palikimo atsisakyti negalima, t. y. kai jis priimamas paduodant pareiškimą notarui arba pagal sudarytą palikimo apyrašą. Apie trečią palikimo priėmimo būdą nepasakyta nieko. Vadinasi, įpėdinis, priėmęs palikimą pradėdamas faktiškai valdyti, vėliau gali jo atsisakyti. Tam skirti trys mėnesiai nuo palikimo atsiradimo dienos. Dauguma Lietuvos notarų laikosi nuomonės, jog toks atvejis, „...kai įpėdinis jau faktiškai valdo mirusiojo turtą, t. y. palikimą priėmė, o įstatymas numato jam galimybę palikimo atsisakyti, yra teisės normų nesuderinamumas, kuris iškreipia paveldėjimo teisės normas, diskriminuoja įpėdinių padėtį, galimybes priėmus palikimą skirtingais būdais, nes įpėdiniam vienu atveju suteikiama teisė atsisakyti palikimo, jei sužino apie skolas, kitu atveju – jau laikoma išreikšta neatšaukiama valia.“⁵⁸ Be to, per minėtą trijų mėnesių laikotarpį toks paveldėtojas gali dalį velioniui priklausiusio turto iššvaistyti ar pasisavinti, o vėliau, sužinojęs apie nepageidaujamus palikėjo išipareigojimus tretiesiems asmenims, pareikšti to palikimo atsisaką. Tokia situacija gali susidaryti tada, kai vienas iš įpėdinių, pasinaudojęs Civilinio kodekso 5.51 straipsnyje numatyta teise disponuoti į palikimo masę įeinančiais objektais, pasiima ar iššvaisto velioniui priklausiusius tam tikrus daiktus, kurie nėra nei registruojami, nei

⁵⁷ VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (3)*. Vilnius: Justitia, 2003, Nr. 5, p. 29.

⁵⁸ *Palikimo priėmimo būdai: teoriniai ir praktiniai aspektai* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.notarai.lt/dokumentai/Notariatas%20Nr1.pdf>>

kitaip deklaruojami (pavyzdžiui, prabangūs juvelyriniai dirbiniai). Įrodyti, kad tokius daiktus velionis iš tiesų turėjo, daugeliu atveju yra gana sudėtinga ar net neįmanoma. Taip pat įpėdinis, pradėjęs palikimą faktiškai valdyti, tam tikrais atvejais gali sudaryti sutartis, kurios reikalingos palikėjui priklausiusios įmonės ar ūkininko ūkio normaliam funkcionavimui. Jei toks įpėdinis pasinaudoja minėta teise ir sudaro nenaudingų sutarčių ar kitaip pakenkia palikimo sudėčiai, o paskui, pasinaudojęs įstatymo galimybe, jo atsisako, kyla problemų ne tik kitiems įpėdiniams, bet ir velionio kreditoriams, kadangi sumažėja turto, iš kurio turi būti padengiami jų reikalavimai, vertė. Tokia situacija neturėtų būti toleruojama, kadangi dėl minėtų įpėdinio veiksmų yra pažeidžiami daugelio kitų asmenų teisėti interesai. Čia įstatymų leidėjas turėtų suvienodinti reguliavimą ir nustatyti, jog bet kuriuo iš trijų būdų priėmus palikimą toks įpėdinio sprendimas jau būtų neatšaukiamas, t. y. atsisakymas nuo palikimo taptų nebegalimas. Tik toks teisinis reglamentavimas gali užtikrinti teisinių santykių stabilumą bei suinteresuotų asmenų teisių ir interesų apsaugą nuo nesąžiningų veiksmų.

Toliau darbe bus išsamiau analizuojamas pasirinktų užsienio valstybių teisinis reglamentavimas įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas tema.

3. Įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas pagal Vokietijos Federacinės Respublikos teisę

Vokietijoje galioja bendras principas, jog niekas negali būti verčiamas prieš savo valią paveldėti svetimas skolas. Tačiau realiame gyvenime dėl įpėdinių neapdairumo juos dažnai su savo reikalavimais užgriūna palikėjo kreditoriai. Todėl rekomenduojama prieš priimant palikimą, visada pasidomėti velionio turėtais skoliniais išsipareigojimais.

Pagal Vokietijos teisę yra trys rūšys išsipareigojimų, už kuriuos asmuo, priėmęs palikimą, privalo atsakyti:

1. su palikėjo asmeniu susijusios skolos (vok. – *Schulden des Erblassers*). Čia galima priskirti prievoles, kylančias iš nuomos teisinių santykių, mokestines prievoles, ilgalaikes banko paskolas, sutartines prievoles.⁵⁹ Mirus palikėjui, jo kreditoriai praranda skolininką. Tokių asmenų reikalavimai yra tenkinami pirmąją eile iš palikimą sudarančio turto;

⁵⁹ *Haftung Erbe/Erben-Welche Erblasser-Schulden sind auszugleichen?* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-11-19] Prieiga per internetą: <<http://www.internetratgeber-recht.de/Erbrecht/frameset.htm?http://www.internetratgeber-recht.de/Erbrecht/Haftung/hde1.htm>>

2. su palikimo atsiradimu susijusios skolos (vok. – *Erbfallsschulden*), t. y., pavyzdžiui, palikimo privalomosios dalies reikalavimai, išlaikymo reikalavimai būsimai mamai, laidotuvių išlaidos, įvairios rinkliavos ir paveldėjimo mokestis, teisinės išlaidos, susijusios su palikimo administratoriaus paskyrimu, palikimą sudarančio turto, siekiant padengti velionio skolas, išpardavimo rengimu ir t. t.
3. su turto paveldėjimu susiję įsipareigojimai (vok. – *Nachlasserbenschulden*). Šiai grupei priskiriami asmeniniai įpėdinio įsipareigojimai, susiję su paveldėjimu.

Pagal galiojančią Vokietijos teisę iš įpėdinio paveldėto turto savo pretenzijų patenkinimo gali reikalauti tiek velionio, tiek ir paties įpėdinio kreditoriai.⁶⁰ Nors įpėdinio kreditoriams minėta teisė ir suteikta, tačiau pirmenybė teikiama palikėjo kreditorių interesams. Jie turi teisę reikalauti, kad iš palikimą sudarančio turto pirmiausia būtų patenkintos jų pretenzijos ir tokiu būdu įpėdinio kreditoriai nustumiami į antrą planą.

Tam, kad nepageidaujamos skolos netaptų našta, įpėdinis turi teisę atsisakyti priimti palikimą. Tai reikia padaryti per šešias savaites nuo to momento, kai sužinoma apie palikimo atsiradimą. Tuo atveju, kai palikėjas ar įpėdinis yra užsienyje, palikimo atsisakymui nustatytas šešių mėnesių terminas. Atsisakyti galima teismine arba notarine tvarka. Tokiu atveju teisę priimti palikimą įgyja įstatyminiai įpėdiniai.⁶¹

Jei visgi įpėdinis nusprendžia palikimą priimti, toks jo žingsnis jau yra neatšaukiamas, net ir tuo atveju, jeigu vėliau paaiškėja, jog palikėjo skolos yra kur kas didesnės nei paveldėto turto vertė. Tačiau, nėra viskas taip blogai, kaip gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Įstatymai suteikia įpėdiniams net keletą galimybių, leidžiančių išvengti palikimo priėmimo neigiamų pasekmių. Įpėdinis gali:

1. prašyti nustatyti palikimo administravimą (vok. – *Nachlassverwaltung*);
2. paduoti pareiškimą dėl palikimą sudarančio turto išpardavimo siekiant grąžinti velionio skolas proceso pradėjimo (vok. – *Nachlassinsolvenz*);
3. pats su įgaliotų institucijų pagalba sudaryti arba prašyti teismo parengti paveldimo turto apyrašą (vok. – *Nachlassinventar*).

⁶⁰ LANGE, H.; KUCHINKE, K. *Lehrbuch des Erbrecht*. München: Verlag C. H. Beck, 1989, p. 936.

⁶¹ *Muss ich für die Schulden des Erblassers einstehen?* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-11-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.kanzlei-dr-schreiter.de/info.shtml?artikel=080606123159>>

3.1. Palikimo administravimas

Ši teisinį institutą reglamentuoja Vokietijos civilinio kodekso 1975, 1976–1979, 1981–1989 paragrafai. Palikimo administratoriaus paskyrimas yra vienas iš būdų, leidžiančių įpėdiniui apsaugoti savo asmeninį turtą tuo atveju, kai jis, priėmęs palikimą, sužino, jog velionis jam paliko ne tik savo aktyvą, bet, kad ir kaip bebūtų apmaudu, ir pasyvą. Palikimo administravimas galimas tik tada, jeigu palikėjo turto pakanka jo skoloms padengti. Jei įpėdinis sužino, jog skolos viršija paveldėto turto vertę, jis privalo paduoti pareiškimą teismui dėl palikimą sudarančio turto išpardavimo siekiant grąžinti skolas proceso pradėjimo, nes, priešingu atveju, neišvengs neribotos atsakomybės prieš velionio kreditorius.

Lietuvos teisėje esanti nuostata, įtvirtinanti palikimo administravimo nustatymą tik tam tikrais atvejais, iš esmės yra tinkama, kadangi ši procedūra kainuoja pakankamai brangiai ir ji dažniausiai reikalinga tik tada, kai palikimą sudaro gana didelės vertės turtas. Tačiau mūsų šalies įstatymų leidėjas galėtų pasiremti Vokietijos teisiniu reglamentavimu ir suteikti įpėdiniams galimybę patiems nuspręsti, ar reikia nustatyti palikimo administravimą. Šiuo atveju galima būtų papildyti Lietuvos Civilinio kodekso 5.55 straipsnio 1 dalį numatant, jog įpėdinis, priėmęs palikimą, gali kreiptis į teismą su prašymu nustatyti palikimo administravimą ne tik, kai paveldima individuali įmonė, ūkininko ūkis ar, kai velionio skolos gali viršyti palikimo vertę, bet ir tais atvejais, kai įpėdinis mano esant reikalinga paveldėtą turtą administruoti.

Vokietijoje palikimo administravimą teismas nustato:

1. kai įpėdinis paduoda pareiškimą; arba
2. kai palikėjo kreditorius su pareiškimu kreipiasi į teismą.

Kreditorių teisė paduoti pareiškimą yra apribota laiko ir dalyko atžvilgiu. Kreiptis į teismą jie gali tik tada, kai yra pagrindas manyti, jog jų reikalavimai nebus patenkinti dėl netinkamo įpėdinio elgesio ar neaiškios jo turčinės padėties. Be to, pareiškimą gali paduoti tik tuo atveju, jei nuo palikimo priėmimo dienos praėjo ne daugiau kaip dveji metai.⁶² Laikoma, jog įpėdinis savo elgesiu kelia pavojų kreditorių reikalavimų patenkinimui, jeigu, pavyzdžiui, jis lengvabūdiškai iššvaisto palikimą arba neapgalvotai patenkina tik vieno kreditoriaus reikalavimus, o kitiems turto nebepakanka ir pan.

Savarankišką teisę paduoti pareiškimą dėl palikimo administravimo nustatymo turi

⁶² SKIBBE, M.; REBMANN, K.; SÄCKER, F. J. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 6, Erbrecht*. München: Verlag C. H. Beck, 1989, p. 407.

ir antriniai paveldėtojai⁶³. Tokią teisę numato Vokietijos civilinio kodekso 2144 paragrafas. Esant dviems ar daugiau įpėdinių pareiškimą gali paduoti tik visi kartu ir tik prieš palikimo padalijimą. Tokia teisė prarandama, jei bent vienas įpėdinis prieš visus palikėjo kreditorius atsako neribotai.

Pareiškimą dėl turto administravimo nustatymo reikia paduoti apylinkės teismui, kurio veiklos teritorijoje palikėjas turėjo gyvenamąją vietą palikimo atsiradimo momentu. Šis teismas nėra saistomas pareigos patikrinti, ar įpėdinis, prieš kreipdamasis į teismą, jau yra praradęs teisę į ribotą atsakomybę. Tačiau, jei paaiškėja, jog ankstesnis teismas, kuris nagrinėjo su paveldėjimu susijusią bylą, buvo nustatęs įpėdiniui terminą sudaryti turto apyrašą, o įpėdinis tą terminą praleido, tai apylinkės teismas, kuriam paduotas pareiškimas dėl palikimo administravimo nustatymo, privalo pareikalauti, kad įpėdinis pateiktų argumentuotus paaiškinimus, kodėl jis laiku nesudarė turto apyrašo.

Jei vis dėlto palikimo administravimas nustatomas nežinant apie tai, jog įpėdinis jau yra praradęs teisę į ribotą atsakomybę, tai administravimo nustatymas šiuo atveju reiškia ne tai, kad paveldėtojas įgyja teisę į ribotą atsakomybę, o tai, kad tokiu būdu yra apsaugomi kreditorių interesai.⁶⁴ Tai reiškia, kad įpėdinis paveldėto turto negalės iššvaistyti, kad nepasikeis to turto sudėtis ir pan.

Proceso metu apylinkės teismas priima sprendimą dėl palikimą sudarančio turto administratoriaus paskyrimo. Administratoriumi gali būti paskirtas bet kuris tam tinkamas asmuo, tačiau jis būtinai turi būti nesusijęs su palikimu (tretysis asmuo). Teismas gali nuspręsti, jog būtina paskirti kelis turto administratorius. Tokiu atveju kiekvienas jų veikia savarankiškai.

Nustačius administravimą, turi būti atskiriamas įpėdinio paveldėtas ir jo asmeninis turtas. Be to, įpėdinis jau nebegali disponuoti pagal paveldėjimą įgytu turtu, nes juo pradeda rūpintis ir jį tvarkyti turto administratorius. Administravimo laikotarpiu palikėjo kreditoriai savo reikalavimus privalo reikšti jau nebe paveldėtojui, o tiesiogiai palikimo administratoriui. Vokietijos civilinio kodekso 1984 paragrafo antroje pastraipoje nustatyta, jog priverstinis išieškojimas ir areštas iš palikimą sudarančio turto gali būti vykdomas tik palikėjo kreditorių naudai, o visi kiti kreditoriai to reikalauti negali.

Jei palikimo administratorius savo pareigas vykdo netinkamai, jis privalo atsakyti tiek įpėdiniams, tiek ir kreditoriams įstatymų nustatyta tvarka. Palikėjo kreditoriams administratorius privalo atsakyti tada, kai, pavyzdžiui, jis, tęsdamas palikėjo įmonės

⁶³ Pagal Vokietijos civilinį kodeksą antriniu paveldėtoju laikomas asmuo, testamentu paskirtas pakeisti pirminį testamentinį įpėdinį, jei šis mirtų arba atsisakytų paveldėti.

⁶⁴ SKIBBE, M.; REBMANN, K.; SÄCKER, F. J. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 6, Erbrecht*. München: Verlag C. H. Beck, 1989, p. 408.

veiklą, pradeda tenkinti tuos reikalavimus, kurie turėtų būti apmokami ne iš palikimą sudarančio turto. Velionio kreditorius ir palikimo administratorių sieja tokie kreditoriaus ir skolininko teisiniai santykiai, iš kurių administratoriui, kaip skolininkui, kyla pareiga visus su palikimu susijusius reikalavimus patenkinti taip, kad mirusiajam priklausiusio turto pakaktų visiems reikalavimo teise turintiems asmenims. Jei administratorius negali patenkinti visų reikalavimų ar mato, kad turto nepakaks, jis privalo inicijuoti teisminę palikimą sudarančio turto išpardavimo siekiant padengti skolas procedūrą. Nėra draudžiama ir be teismo pagalbos susitarti su palikėjo kreditoriais, tačiau tokiu atveju administratoriui tenka prisiimti riziką dėl to, kad jeigu atsiras naujų, jo neišaiškintų kreditorių, jam teks atsakyti asmeniškai.⁶⁵

Išskiriami tokie turto administravimo etapai:

1. palikimą sudarančio turto saugojimas ir administravimas;
2. palikėjo kreditorių reikalavimų tenkinimas;
3. likusio turto, jeigu tokio yra, perdavimas paveldėtojams.

Turto administravimas baigiasi, kai paduodamas pareiškimas dėl palikimą sudarančio turto išpardavimo siekiant grąžinti skolas proceso pradėjimo (paduoti pareiškimą turi teisę ir turto administratorius, kaip teisėtas turto saugotojas). Taip pat, kai teismas priima sprendimą administravimą nutraukti. Tokį sprendimą teismas priima tada, kai paaiškėja, jog palikimą sudarantis turtas nepadengia palikėjo skolinių įsipareigojimų arba, kai yra įvykdomi visi įsipareigojimai velionio kreditoriams.

Vokietijos civilinio kodekso 1836 paragrafo pirma pastraipa numato bendrą taisyklę, jog turto administravimo paslauga iš esmės yra nemokama ir tik teismas, atsižvelgdamas į palikimą sudarančios turto vertę, darbo svarbą bei apimtį, gali nustatyti tam tikro dydžio atlygį. Išimtis iš bendrosios normos numatyta Vokietijos civilinio kodekso 1987 paragrafe. Čia teigiama, kad jeigu turto administratorius veikia kaip profesionalas/atlieka savo profesines pareigas, visais atvejais už atliktą darbą jam turi būti sumokėta. Toks reguliavimas grindžiamas tuo, jog palikimo administravimas daugiau skirtas tenkinti privačius, o ne viešuosius interesus ir dėl šios priežasties administratoriaus darbo apmokėjimo pareiga neturėtų būti perkelta valstybei.

⁶⁵ SKIBBE, M.; REBMANN, K.; SÄCKER, F. J. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 6, Erbrecht*. München: Verlag C. H. Beck, 1989, p. 422.

3.2. Pareiškimo padavimas dėl palikimą sudarančio turto išpardavimo siekiant grąžinti skolas proceso pradėjimo

Kitas būdas apriboti įpėdinio atsakomybę – pareiškimo padavimas dėl palikimą sudarančio turto išpardavimo siekiant grąžinti skolas proceso pradėjimo. Inicijuoti šį procesą paveldėtojas privalo visais atvejais, kai palikėjo skolos viršija paveldėto turto vertę, kadangi tokiu būdu jis gali užsitikrinti, jog neteks atsakyti savo asmeniniu turtu. Tokią pareigą įpėdinis turi ne tik tada, kai tiksliai žino, jog palikimo pasyvo vertė viršija aktyvo vertę, bet ir tada, kai apie tai galima tik numanyti. Pareiškimą paduoti privalu nedelsiant, kai tik sužinoma apie faktą, jog palikėjo turto gali nepakakti jo skoloms padengti. Jei įpėdinis neįvykdo šios pareigos, velionio kreditoriams atsako ir savo asmeniniu turtu. Palikimą sudarančio turto išpardavimo siekiant grąžinti skolas proceso iniciavimo pagrindus reglamentuoja specialaus teisės akto – Bankroto procedūros tvarkos (vok. – *Insolvenzordnung*)⁶⁶ 320 paragrafas. Taigi pareiškimas teismui turi būti paduodamas:

1. palikėjo nemokumo atveju;
2. kai palikimo pasyvas viršija aktyvą;
3. kai yra numanomas palikėjo nemokumas.

Pirmais dviem atvejais yra įsakmiai nustatyta įpėdinio pareiga paduoti pareiškimą teismui dėl proceso pradėjimo. Tai reikalinga siekiant nustatyti, koks turtas yra paveldėtas, o koks priklauso asmeninei paveldėtojo nuosavybei. Šiam tikslui pasiekti sudaromas paveldimo turto sąrašas. Jame turi būti išsamiai aprašyta velioniui priklausiusio turto sudėtis ir nurodyta jo vertė. Vien tik bendros santraukos nepakanka.

Siekdami inicijuoti nemokumo procesą, pareiškimą turi teisę paduoti Bankroto procedūros tvarkos 317 paragrafe nurodyti asmenys, t. y.:

1. bet kuris įpėdinis;
2. palikimą sudarančio turto administratorius;
3. testamentą vykdytojas, kuriam pavesta administruoti palikimą;
4. bet kuris palikėjo kreditorius.

Jeigu pareiškimą dėl proceso iniciavimo paduoda ne visi įpėdiniai, tokiu atveju teismas privalo išklausti ir likusius paveldėtojus.

Jeigu pareiškimą paduoda įpėdinis, o tuo metu turtą administruoja testamentą vykdytojas, teismas privalo išklausti ir testamentą vykdytoją. Jei pareiškimą paduoda

⁶⁶ *Insolvenzordnung (InsO)* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-11-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/insolvenzordnung/gesamt.pdf>>

paskirtas testamentu vykdytojas, tai teisme būtina išklausti ir įpėdinius.

Pareiškimas turi būti paduodamas Vokietijos pirmos pakopos apylinkės teismui, kurio veiklos teritorijoje palikėjas gyveno palikimo atsiradimo momentu. Tačiau, jeigu palikėjo savarankiškos ūkinės veiklos centras buvo kito teismo veiklos teritorijoje, tai to teismo išimtinai kompetencijai ir priskiriama teisė pradėti palikėjo turto išpardavimo procesą.⁶⁷

Kreipiantis į teismą reikia užpildyti specialų blanką, kuriame nurodoma visa būtina informacija.

Pagal Bankroto procedūros tvarkos 316 paragrafą palikimą sudarančio turto išpardavimo procedūrą galima inicijuoti ir tada, kai įpėdinis dar nėra priėmęs palikimo arba, kai jis atsako neribotai. Taip pat nurodyta, jog jeigu yra keli paveldėtojai, tai procesas galimas ir po palikimo padalijimo, tačiau tik viso palikimo atžvilgiu, o vienai palikimo daliai pradėti procedūrą draudžiama.

Pareiškimui paduoti terminas nustatytas tik palikėjo kreditorių atžvilgiu. Tokią teisę šie asmenys turi, jei nuo palikimo priėmimo dienos nepraėjo dveji metai. Visų kitų asmenų teisė kreiptis į teismą dėl palikėjo turto išpardavimo nėra apribota laike. Tačiau nereikėtų pamiršti to, jog jeigu įpėdinis laiku nesikreipia į teismą ar nepagrįstai delsia tai padaryti, jo atsakomybės ribojimas panaikinamas, o už palikėjo skolas tenka atsakyti ir savo asmeniniu turto.

Teismas, prasidėjus procesui, paskiria administratorių, kuris yra atsakingas už palikimą sudarančio turto išpardavimą ir palikėjo kreditorių reikalavimų patenkinimą velioniui priklausiusio turto vertės ribose. Administratorius privalo atsakyti įstatymų nustatyta tvarka, jei pažeidžia savo iš įstatymų kylančias pareigas arba neviseškai patenkina kreditorių reikalavimus. Pastaruoju atveju atsakomybė nekyla, jeigu jis nežinojo apie turto nepakankamumą.

Pradėjus turto išpardavimo procesą, įpėdinis netenka teisės disponuoti paveldėtu turto, todėl palikėjo kreditoriai savo reikalavimus gali reikšti tik tiesiogiai administratoriui, bet ne įpėdiniui. Įpėdinio atsakomybė apribojama velionio kreditorių atžvilgiu tol, kol jo atsakomybė dėl tam tikrų aplinkybių tampa neribota.⁶⁸

Proceso metu panaikinamas palikėjo ir įpėdinio nuosavo turto susilieėjimas. Tokiu būdu įpėdinis gali tapti jau nebe skolininku, o dar vienu velionio kreditoriumi, turinčiu pagrįstą reikalavimo teisę.

Aptariamo proceso metu gali būti reiškiami tik tokie reikalavimai, kurie yra susiję

⁶⁷ *Insolvenzordnung (InsO)* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-11-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/ins0/gesamt.pdf>>

⁶⁸ LANGE, H.; KUCHINKE, K. *Lehrbuch des Erbrecht*. München: Verlag C. H. Beck, 1989, p. 1004.

su palikėjo prievolėmis. Prie tokių priskiriami ir reikalavimai, kurios velioniui dar gyvam esant galėjo reikšti jo įpėdiniai.

3.3. Paveldimo turto apyrašo sudarymas pagal Vokietijos teisę

Vokietijos civilinio kodekso 2001 paragrafas paveldimo turto apyrašą apibrėžia kaip visų esamų palikėjo turta sudarančių daiktų bei nematerialių objektų (aktyvo) ir skolinių įsipareigojimų (pasyvo) sąrašą. Tai apima visas velionio teises, skolas bei prievoles, kurios gali būti paveldimos. Šiame sąrašė nurodomas ne tik palikėjo aktyvas bei pasyvas, bet ir jo vertė. Svarbu pažymėti ir tai, jog paveldimo turto apyrašas yra oficialus dokumentas, kuris turi būti patvirtintas ar sudarytas įgaliotų institucijų arba pareigūnų. Privataus asmens surašytas turto sąrašas jokios teisinės reikšmės ar galios neturi.

Paveldimo turto apyrašas yra patogi priemonė, leidžianti išsiaiškinti paveldimo turto sudėtį. Informacija, esanti šiame dokumente, suteikia įpėdiniam galimybę apsispręsti, ar, pavyzdžiui, verta priimti jiems priklausančią palikimo dalį. Be to, jeigu turto apyrašą įpėdinis sudaro savo iniciatyva, tokiu atveju už palikėjo skolas jis atsako tik paveldėto turto ribose. Tokio dokumento sudarymas naudingas ne tik įpėdiniam, bet ir palikėjo kreditoriams, kadangi jie sužino, kiek tiksliai turto turėjo velionis, kokio dydžio yra jo prievolės, taip pat gali būti tikri, kad po turto apyrašo sudarymo palikėjo turto sudėtis ir kiekis nepasikeis, o jei ir pasikeis, pavyzdžiui, dėl to, kad įpėdinis pasielgs nesąžiningai, tai bus galima išieškoti iš jo asmeninio turto.

Tačiau paveldimo turto apyrašo sudarymas Vokietijoje nereiškia, kad įpėdinis tokiu būdu gali apriboti savo atsakomybę prieš palikėjo kreditorius. Tai tiesiog priemonė, leidžianti nustatyti įpėdinio atsakomybės ribas. Kitose valstybėse turto apyrašo sudarymas yra laikomas priemone įpėdinio atsakomybei apriboti tikrąją paveldėto turto vertę, o tokia ribojimo galimybė atsiskleidžia tik sudarius konkretų turto apyrašą. Tokia tvarka egzistuoja Olandijoje, Italijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Austrijoje, Graikijoje, taip pat tokia nuostata buvo ir Demokratinėje Vokietijos Respublikoje.⁶⁹

Kaip jau minėta anksčiau, turto apyrašas yra oficialus dokumentas. Privataus asmens, pavyzdžiui, įpėdinio surašytas dokumentas taip ir lieka tik paprastu sąrašu, neturinčiu jokios teisinės galios. Tam, kad galiotų, paveldėtojas jį turi sudaryti dalyvaujant įgaliotai valdžios įstaigai arba notarui. Tik tada tai tampa paveldimo turto apyrašu, sudarytu su valdžios institucijų pagalba ir atitinkančiu oficialius reikalavimus.

⁶⁹ *Inventar (Nachlassinventar)* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-11-20]. Prieiga per internetą: <http://www.ruby-erbrecht.de/erbrecht-abc/erbrecht_i/Inventarerrichtung.php?dir_no=676>

Tačiau šiuo atveju nėra tikrinamas duomenų teisingumas ir dėl to ateiityje įpėdiniui gali kilti problemų – jis gali būti apkaltintas nesąžiningumu sudarant paveldimo turto apyrašą. Tokiu atveju jam tektų atsakyti ir savo asmeniniu turtu. Dėl šios priežasties privatus palikimo apyrašas sudaromas gana retai.

Kitas būdas sudaryti paveldimo turto apyrašą – kreipimasis į teismą. Kreiptis šiuo atveju gali tiek įpėdiniai, tiek ir palikėjo kreditoriai. Lietuvoje tokia teise irgi gali pasinaudoti abi šių asmenų grupės. Taigi gavęs pareiškimą, teismas arba pats sudaro turto apyrašą, arba paveda tai padaryti įgaliotam pareigūnui ar notarui. Praktikoje šį darbą dažniausiai atlieka notariai. Šiuo atveju atsakomybė už apyraše pateiktos informacijos teisingumą atitenka apyrašą sudarančiam pareigūnui ar notarui. Tačiau ir įpėdiniai yra įpareigojami suteikti teisingą ir visą jiems žinomą informaciją. Teismas, pavesdamas sudaryti turto apyrašą, nustato ir terminą šiam darbui atlikti. Sudaręs šį oficialų sąrašą, pareigūnas ar notaras jį perduoda teismui.

Palikėjo kreditoriai gali kreiptis į palikimo atsiradimo vietos teismą, kad šis įpėdiniam nustatytų terminą, per kurį jie privalo sudaryti paveldimo turto apyrašą. Teismo nustatomas terminas yra nuo vieno iki trijų mėnesių. Anksčiausiai terminas gali būti pradamas skaičiuoti nuo palikimo priėmimo dienos. Terminui pasibaigus, įpėdiniai atsako neribotai, jei laiku nesudaro tokio turto apyrašo. Taigi šiuo atveju įpėdiniai atsako ne tik paveldėtu, bet ir savo asmeniniu turtu. Kaip pavyzdį galima būtų pateikti tokią situaciją. Įpėdiniui buvo nustatytas trijų mėnesių terminas turto apyrašui sudaryti. Pasibaigus terminui, jis teismui pateikė savo paties surašytą turto sąrašą, kuris nebuvo patvirtintas jokio įgalioto valdžios pareigūno ar notaro. Tai neatitiko keliamų reikalavimų, todėl įpėdiniui teko atsakyti ne tik paveldėtu, bet ir asmeniniu turtu – jis prarado namą. Taip nebūtų nutikę, jei jis per nustatytą terminą būtų gavęs įgalioto valdžios pareigūno ar notaro patvirtinimą savo sudarytam turto sąrašui arba, jei būtų padavęs prašymą teismui dėl tokio dokumento parengimo.

Jeigu įpėdinis mato, jog per nustatytą terminą apyrašo sudaryti nespės, jis gali paduoti teismui prašymą dėl termino pratęsimo. Prašymas turi būti paduotas dar nepasibaigus nustatytam pirminiam turto apyrašo sudarymo terminui⁷⁰. Terminu pratęsimas priklauso nuo teismo valios.

Terminas palikimo apyrašui sudaryti nenustatomas:

1. įpėdiniui, kuris turto apyrašą jau sudarė savanoriškai;
2. kai įstatyminiu įpėdiniu yra valstybė;
3. palikimo administratoriui;

⁷⁰ LANGE, H.; KUCHINKE, K. *Lehrbuch des Erbrecht*. München: Verlag C. H. Beck, 1989, p. 980.

4. įpėdiniui, kol yra nustatytas palikimo administravimas ar vyksta palikimo išpardavimo procesas siekiant gražinti skolas, taip pat tokiam išpardavimui pasibaigus, kai atsiskaitoma su kreditoriais ar kai sudaromas bankroto planas.⁷¹

Jeigu įpėdinis tyčia sudaro neteisingą turto apyrašą ar notarui (įgaliotam pareigūnui) pateikia klaidingus duomenis tam, kad išvengtų atsiskaitymo su palikėjo kreditoriais, jo atsakomybė tampa neribota.

Įpėdinio nesąžiningumas gali pasireikšti šiais būdais:

1. turto apyraše įpėdinis tyčia nenurodo visų palikimą sudarančių objektų (nepriskiriamos aprašymo klaidos ir suklydimai dėl vertės);
2. įpėdinis tyčia nurodo nesamus palikėjo įsipareigojimus tam, kad išvengtų ar apsunkintų esamų kreditorių reikalavimų įvykdymą;
3. įpėdinis atsisako suteikti svarbią informaciją, kurios reikia tam, kad oficialus turto apyrašas būtų sudarytas tinkamai.

Jeigu įpėdinis turto apyrašą sudaro tinkamai, tačiau vėliau paaiškėja, jog jis nepilnas, atsakomybė netampa neribota tol, kol neįrodoma, kad paveldėtojas buvo nesąžiningas. Įpėdinis turi teisę prašyti, kad jam būtų nustatytas naujas terminas paveldėto turto apyrašui papildyti. Jei atsisakoma nustatyti naują terminą, galima pasinaudoti teisine priemone – paduoti atskirtąjį skundą. Kai įpėdinis laiku neištaiso klaidų, atsako neribotai.

4. Įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas instituto reglamentavimas pagal Šveicarijos teisę

Šveicarijoje, kaip ir kitose kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, teisė į palikimą atsiranda mirus palikėjui. Nuo šio momento įpėdiniai įgyja teisę į velionio turtą. Be palikimą sudarančių materialių objektų bei turtinių teisių, paveldėtojams pereina ir palikėjo skoliniai įsipareigojimai.

Galiojanti Šveicarijos teisė numato neribotą įpėdinių atsakomybę. Ją apriboti galima sudarant palikimo apyrašą arba nustatant oficialų palikimo likvidavimą. Atsakomybės ribojimas grindžiamas palikimo atskyrimu nuo asmeninio įpėdinio turto ir oficialiu atsiskaitymo už velionio skolas reguliavimu. Turto apyrašo sudarymo reglamentavimas Šveicarijoje yra žymiai nutolęs tiek nuo romėnų, tiek ir nuo vokiečių teisinio reguliavimo. Apyrašo sudarymas čia susijęs su oficialiu kreditorių teisių

⁷¹ SCHÜLTER, W. *Erbrecht: ein Studienbuch*. München: Beck, 2000, p. 413.

pareiškimu. Pirmiausia įpėdinis turi nuspręsti, ar jis palikimą priims besąlygiškai, ar su sąlyga, kad bus sudaromas turto apyrašas, ar kad bus nustatytas oficialus palikimo likvidavimas. Palikimą priėmus pagal oficialų turto apyrašą, kreditoriai, kurie dėl savo kaltės nepareiškė reikalavimų, praranda tokią teisę iš viso. Jei nebuvo jų kaltės, įpėdinis atsako tik palikimą sudarančiu turtu. Kreditorių, kurie pareiškė savo reikalavimus, atžvilgiu įpėdinis atsako neribotai. Siekdamas, kad atsakomybė būtų apribota visiškai, įpėdinis turėtų pasirinkti oficialų palikimo likvidavimą.⁷²

Įpėdiniai taip pat turi teisę palikimo nepriimti. Tam yra nustatytas trijų mėnesių terminas, kuris numatytiems paveldėtojams pradedamas skaičiuoti nuo to momento, kai įgaliotas pareigūnas oficialiu raštu informuoja juos apie velionio valią. Įstatyminiams įpėdiniams šis terminas prasideda nuo tada, kai jie sužino apie palikėjo mirtį (Šveicarijos civilinio kodekso⁷³ 567 straipsnis). Jei yra akivaizdu, jog palikimo pasyvas viršija aktyvą ar yra oficialiai patvirtintas palikėjo nemokumas, tai apie atsisakymą nuo palikimo galima nuspėti ir be specialaus įpėdinių pareiškimo. Esant oficialiam patvirtinimui apie palikėjo nemokumą, galima pradėti galvoti apie konkurso paskelbimą, kadangi tas dokumentas gali būti laikomas pagrįstu patvirtinimu, parodančiu velionio turto sudėtį, buvusią jo mirties momentu. Akivaizdus nemokumas yra tada, kai, pavyzdžiui, palikėjas turėjo priverstinių mokėjimų. Praktikoje yra rekomenduojama įpėdiniams, kad šie įteiktų įgaliotiems pareigūnams specialų žodinį ar rašytinį pranešimą apie atsisakymą nuo palikimo, ypač dėl termino „akivaizdus nemokumas“ apibrėžimo, kad kreditoriai nesumanytų pasinaudoti neaiškumais ir nepateiktų nepagrįstų reikalavimų. Dažnai pasitaiko atvejų, kai nepatikrintuose palikėjo dalykiniuose santykiuose dėl biržinių sandorių ar didesnės vertės nekilnojamojo turto įpėdiniams kyla neaiškumų, ar palikimo pasyvas nėra didesnis nei palikimo aktyvas. Mažai aiškumo šiuo atveju suteikia ir palikėjui taikytos mokesstinės lengvatos.

Jei įpėdinis nesiima anksčiau minėtų veiksmų, t. y. neinformuoja pareigūnų apie savo sprendimą, jam kyla pavojus, kad palikėjo skolas, viršijančias palikimo vertę, gali tekti padengti iš asmeninio turto. Pagal Šveicarijos civilinio kodekso 570 straipsnį pranešimas apie atsisakymą nuo palikimo privalo būti pareikštas be jokių išlygų. Šią informaciją kompetentingas pareigūnas užfiksuoja protokole.

Įpėdiniai gali nuspręsti atsisakyti palikimo nesudarius oficialaus turto apyrašo arba tokį turto sąrašą jau sudarius. Jei elgiamasi pagal pastarąjį variantą, tai trijų mėnesių terminas atsisakyti palikimo pradedamas skaičiuoti nuo tos dienos, kurią įpėdinius

⁷² KIPP, T.; COING, H. *Erbrecht: ein Lehrbuch*. Tübingen: J. C. B. Mohr, 1990, p. 525.

⁷³ *Zivilgesetzbuch* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-01-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.admin.ch/ch/d/sr/2/210.de.pdf>>

kompetentingas pareigūnas informuoja apie apyrašo sudarymą (Šveicarijos civilinio kodekso 568 straipsnis). Jei per nustatytą laikotarpį paveldėtojai nepraneša savo sprendimo pareigūnui, laikoma, jog jie palikimą priima besąlygiškai. Toks palikimo priėmimo būdas sukelia neribotą įpėdinių atsakomybę už palikėjo skolas.

Kaip jau minėta anksčiau, Lietuvos įstatymų leidėjas į Civilinio kodekso penktąją knygą taip pat galėtų įtraukti normą, numatančią įpėdiniui galimybę po apyrašo sudarymo dar pagalvoti, ar verta jam priklausantį palikimą priimti. Tik, galbūt, reiktų nustatyti, kad jeigu įpėdinis nustatytu laiku savo valios aiškiai neišreiškia, jis turėtų būti laikomas palikimą priėmusiu pagal antstolio sudarytą palikimo apyrašą.

4.1. Palikimą sudarančio turto apyrašas

Jei paveldėtojai nusprendžia palikimo neatsisakyti, o išreiškia valią jį priimti, bet nenori to daryti nežinodami realios jo sudėties, tai tokiu atveju gali pasinaudoti įstatymo numatyta galimybe reikalauti oficialaus palikimo apyrašo sudarymo. Oficialaus palikimo apyrašo sudarymas yra naudingas visiems įpėdiniams. Tokį palikimo aktyvo ir pasyvo sąrašą Šveicarijoje, kaip ir Lietuvoje, turi teisę sudaryti tik specialus teismo paskirtas pareigūnas. Tai reiškia, jog pagal šios valstybės teisę privataus asmens sudarytas turto sąrašas jokios teisinės galios neturi. Oficialaus apyrašo sudarymu suinteresuoti asmenys savo reikalavimą įgaliotam pareigūnui gali pareikšti per vieną mėnesį (termino pradžia nustatoma taip pat kaip ir atsisakymo nuo palikimo atveju). Pavyzdžiui, Ciuricho kantone teisėjas paveda sudaryti palikimo apyrašą notarui, kurio veiklos teritorijoje palikėjas turėjo gyvenamąją vietą.⁷⁴ Prieš pradėdamas jam pavestą darbą, notaras reikalauja iš pareiškėjo, kad šis pateiktų teismo išlaidų avansą. Šių pinigų dažniausiai reikia tam, kad būtų padengti nuostoliai dėl nekilnojamojo turto, teisminės išlaidos, atsirandančios dėl paveldimo turto sąrašo sudarymo, išlaidos, kurios patiriamos viešai paskelbiant apie šaukimą pareikšti savo reikalavimus bei notariniai kaštai. Minėtos išlaidos pirmiausia atlyginamos iš palikimą sudarančio turto, nors kartais to turto gali ir nepakakti. Tokiu atveju avansą sumokėjęs įpėdinis savo pinigų gali ir neatgauti arba atgauti tik dalį jų. Kai sumokamas teismo išlaidų avansas, notaras surenka visą informaciją apie palikimo aktyvą ir pasyvą bei nuostolius ir įtraukia tai į palikimo apyrašą. Jis surašo specialų raštą ir visomis įmanomomis priemonėmis paskelbia palikėjo kreditoriams apie šaukimą pareikšti reikalavimus. Tokius reikalavimus kompetentingam notarui privaloma pranešti nustatytu

⁷⁴ *Überschuldeter Nachlass?* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-01-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.rechtsanwalt-zuerichsee.ch/index-1384.html>>

terminu. Remiantis Šveicarijos civilinio kodekso 583 straipsniu reikalavimai ir skolos, kuriuos yra nurodęs pats palikėjas, be specialaus pranešimo įtraukiami į palikimo apyrašą, taip pat tokia informacija pateikiama velionio kreditoriams ir skolininkams.

Be to, notaras savarankiškai pasiteirauja įpėdinių bei trečiųjų asmenų apie turtinius palikėjo santykius. Teisinis oficialaus apyrašo sudarymo institutas įpareigoja įpėdinius pateikti patikimą informaciją apie aktyvą ir pasyvą ir tokiu būdu padeda apriboti savo atsakomybę už palikėjo skolas. Tai reiškia, jog Šveicarijoje, kaip ir Lietuvoje bei Vokietijoje, įpėdinio nesąžiningumas sukelia jo neribotą atsakomybę.

Kai palikimo apyrašas sudaromas, notaras pateikia įpėdiniams vieną egzempliorių arba leidžia su juo susipažinti notariate. Paveldėtojai, susipažinę su tokio dokumento turiniu, per vieną mėnesį turi teisę reikalauti papildyti jį.

Pasibaigus notaro nustatytam terminui peržiūrėti palikimą sudarančio aktyvo ir pasyvo sąrašą, palikimo bylą nagrinėjančiam teisėjui pristatomas jau parengtas dokumentas. Per vieną mėnesį nuo jo sudarymo įpėdinis privalo pranešti savo sprendimą teismui pagal Šveicarijos civilinio kodekso 587 straipsnį. Tai reiškia, jog paveldėtojas turi raštu informuoti teismą, ar jis palikimą priims besąlygiškai, ar pagal sudarytą apyrašą, arba ar jis reikalauti oficialaus palikimo likvidavimo, ar iš viso palikimo nepriims. Jei įpėdinis savo sprendimo nepareiškia, laikoma, jog palikimą jis priima pagal valstybės pareigūno sudarytą velioniui priklausiusio turto apyrašą. Jei yra įpėdinių daugetas ir jie visi atsisako priimti priklausantį palikimą, tai palikimą sudarantis turtas likviduojamas skelbiant konkursą. Jei įpėdiniai nusprendžia palikimą priimti besąlygiškai, jie atsako už visus – taip pat ir apyraše nenurodytus – palikėjo kreditorių reikalavimus nuo to momento, kai palikimo aktyvas pereina šiems įpėdiniams.⁷⁵

Dažniausiai paveldėtojai pasirenka nerizikingą variantą, t. y. palikimo priėmimą pagal valstybės pareigūno sudarytą apyrašą. Šiuo atveju įpėdiniai atsako tik už tas palikėjo skolas, apie kurias kreditoriai laiku informavo ir kurios buvo įtrauktos į paveldimo turto sąrašą. Tačiau priimdami palikimą tokia forma, įpėdiniai turi atkreipti dėmesį į vieną ypatumą. Jei sudarant tokį dokumentą kreditorius, nesant jo kaltės, nepraneša apie savo reikalavimą, tai tokiu atveju įstatymas numato rizikos padalijimą. Būtų neteisinga, jei šiuo atveju įpėdinis privalėtų atsakyti neribotai, bet būtų nesąžininga ir kreditoriaus atžvilgiu, jei jis nieko negautų dėl to, jog neinformavo apie savo reikalavimo teisę nesant jo kaltės, pavyzdžiui, dėl to, jog jam nebuvo tinkamai pranešta apie tokią galimybę. Todėl Šveicarijos civilinio kodekso 590 straipsnio antroje

⁷⁵ *Überschuldeter Nachlass?* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-01-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.rechtsanwalt-zuerichsee.ch/index-1384.html>>

pastraipoje įtvirtintas įstatyminis reguliavimas numato „aukso vidurio“ taisyklę, pagal kurią įpėdinis už tokius kreditorinius reikalavimus privalo atsakyti tik paveldėto turto ribose. Čia kyla klausimas, nuo kurio momento reikia laikyti, kad kreditorius be kaltės praleido pranešimo apie savo reikalavimą terminą. Teismas reikalauja šį klausimą spręsti kreditoriaus naudai. Taigi Šveicarijos teismų praktikoje leidžiama, kad kreditorius gautų naudos tuo atveju, jei jis nežinojo nei apie palikėjo mirtį, nei apie šaukimą pareikšti savo pretenzijas.

4.2. Palikimą sudarančio turto likvidavimas

Jei nė vienas iš turinčių teisę paveldėti asmenų nepriima palikimo besąlygiškai arba pagal valstybės pareigūno sudarytą palikimo apyrašą, bet kuris iš įpėdinių gali kreiptis į teismą ir prašyti oficialaus palikimo likvidavimo. Šį teisinį institutą reglamentuoja Šveicarijos civilinio kodekso 593–597 straipsniai. Palikimo bylą nagrinėjantis teisėjas tai paveda atlikti notarui. Oficialus likvidavimas reiškia tai, jog įpėdiniai už palikėjo skolas privalo atsakyti tik paveldėto turto ribose, o jų asmeninis turtas neliečiamas. Vykdamas likvidavimą pirmiausia sumokamos iš palikimo kylančios ir su palikimo priėmimu susijusios skolos, pavyzdžiui, laidojimo išlaidos. Po to, jei dar lieka velionio turto, jis padalijamas turintiems teisę gauti palikimą asmenims.

Palikimo likvidavimas yra skirtas esamiems palikėjo sandoriams užbaigti, jo įsipareigojimams įvykdyti, pareikšti velionio turėtas reikalavimo teises, taip pat, esant reikalui, pranešti teismui apie mirusiojo turėtas teises bei pareigas ir nustatyti palikto turto vertę. Likvidavimas galimas tik tokiu atveju, kai nė vienas iš asmenų, turinčių teisę paveldėti, palikimo nepriima. Šio proceso įvykdymo turi teisę reikalauti ne tik įpėdiniai, bet ir palikėjo kreditoriai. Tokia jų teisė numatyta Šveicarijos civilinio kodekso 594 straipsnyje. Tačiau yra tam tikros sąlygos, t. y. kreditoriai gali reikalauti palikimo likvidavimo tik tada, kai turi pagrįstus įtarimus, jog jų pretenzijos nebus patenkintos. Tokiu atveju, jie per tris mėnesius nuo palikėjo mirties arba nuo jo valios paskelbimo gali pasinaudoti teise reikalauti likvidavimo procedūros įvykdymo. Testamentiniai paveldėtojai gali irgi pasinaudoti šia teise tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir velionio kreditoriai.

Likvidavimą vykdo vienas ar keli palikimo administratoriai pagal įgalioto valdžios pareigūno pavedimą. Toks pareigūnas ne tik paskiria administratorius, bet ir kontroliuoja bei prižiūri jų veiklą. Šio proceso metu sudaromas palikimo apyrašas. Taip pat viešai paskelbiamas šaukimas pareikšti savo reikalavimus, tačiau likvidavimo atveju neveikia

teisės pareikšti reikalavimus ne dėl savo kaltės praleidus nustatytą terminą praradimo principas, kuris būdingas oficialaus palikimo apyrašo sudarymui.

Lietuvoje irgi galima būtų įgyvendinti nuostatas, reglamentuojančias viešą paskelbimą apie velionio kreditorių šaukimą pareikšti savo reikalavimus. Tokiu būdu būtų geriau užtikrintas šių asmenų pretenzijų patenkinimas, nes dažnai pasitaiko situacijų, kai apie skolininko mirtį kreditoriai sužino praėjus ilgam laiko tarpui, kada jie jau būna praradę teisę pareikšti savo reikalavimus teisme.

Šveicarijoje vykdant likvidavimą nustatoma palikimą sudarančių objektų vertė ir padengiamos velionio skolos. Jei nustatoma, jog palikimo pasyvas viršija aktyvą, likvidavimo procedūrą privalo vykdyti ne paskirtas palikimo administratorius, o įgaliota konkurso įstaiga pagal konkurso tvarką reglamentuojančias taisykles. Palikėjui priklausiusio žemės sklypo (su statiniais) pardavimas viešo aukciono būdu galimas tik tuo atveju, kai visi įpėdiniai laisva valia duoda tam sutikimą (Šveicarijos civilinio kodekso 596 straipsnis). Pasibaigus likvidavimui, likęs turtas bei pinigai padalijami įpėdiniams. Tokia tvarka numatyta ir daugelyje kitų valstybių.

5. Įpėdinių atsakomybė pagal galiojančią Austrijos teisę

Kitos vokiškos tradicijos valstybės – Austrijos – teisinis reguliavimas grindžiamas taisykle, jog niekas negali būti verčiamas tapti įpėdiniu. Tam, kad asmuo taptų įpėdiniu, turi paduoti specialų pareiškimą ir jame aiškiai nurodyti, ar palikimą priima besąlygiškai, ar su sąlyga, kad bus sudaromas palikimo apyrašas. Tai leidžia nustatyti, ar toks paveldėtojas už palikėjo skolas turi atsakyti ribotai, ar ir savo asmeniniu turtu. Atsakomybės ribojimas suprantamas ne kaip ribojimas tik palikimą sudarančiu turtu, bet kaip ribojimas tikrąja palikimo verte. Dėl to Austrijos teisinis reguliavimas nenumato jokių teisinių kliūčių įpėdiniui valdyti palikimą sudarantį turtą.

Besąlyginio palikimo priėmimo privalumas tas, kad toks procesas kainuoja mažiau ir trunka trumpiau. Tačiau pasirinkęs tokį palikimo priėmimo būdą įpėdinis už palikėjo skolas atsako neribotai. Tokiu atveju taip pat nėra atliekamas joks palikimą sudarančio turto vertinimas. Siekdamas apsaugoti savo asmeninę nuosavybę, įpėdinis turėtų pasinaudoti galimybe palikimą priimti su tam tikromis sąlygomis, t. y. pagal sudarytą oficialų palikimo apyrašą. Tokiu atveju paskiriamas ekspertas, kuris nustato palikimo tikrąją vertę. Sąlyginis palikimo priėmimas reiškia ilgą ir gana brangų procesą, tačiau įpėdiniui suteikia galimybę apriboti atsakomybę už palikėjo skolas ir sužinoti tokios

atsakomybės apimtį.⁷⁶

Pagal Austrijoje galiojantį Civilinį kodeksą⁷⁷ laikoma, jog nuo to momento, kai įpėdinis priima palikimą, jis atsiduria tokioje pačioje teisinėje padėtyje kaip ir palikėjas. Tiek įpėdinis, tiek ir palikėjas santykiuose su trečiaisiais asmenimis laikomi vienu ir tuo pačiu subjektu. Remiantis Austrijos civilinio kodekso 547 paragrafu prieš priimant palikimą velioniui priklausiusio turto sudėtis traktuojama tokia, kokia buvo šio asmens mirties momentu.

Šioje valstybėje, kaip ir visose kitose šiame darbe nagrinėtose, įpėdinis paveldi ne tik turta, bet ir įvairius išipareigojimus bei prievoles. Laikoma, jog išipareigojimus, kuriuos turėjo atlyginti velionis iš savo turto, perima jo paveldėtojas. Prie išipareigojimų, kurie pereina paveldėjimo būdu, priskirtinos ir laidojimo išlaidos. Tačiau pagal įstatymą priklausiusios, bet palikėjui nepaskirtos piniginės baudos įpėdiniui nepereina (Austrijos civilinio kodekso 548 paragrafas).

Esant daugiau nei vienam įpėdiniui, į jų įgytas paveldėjimo teises žiūrima kaip į visumą, t. y. kaip priklausančias vienam asmeniui. Šiuo atveju esant teisminiam ginčui galioja Austrijos civilinio kodekso 550 paragrafe įtvirtintas solidariosios atsakomybės principas: „vienas už visus ir visi už vieną“. Kokia apimtimi kiekvienas jų turi atsakyti, priklauso nuo to, kokią palikimo dalį gavo.

Jei įpėdiniai nori išvengti su palikimo priėmimu susijusių rūpesčių bei galimos atsakomybės naštos, jie palikimo gali ir nepriimti. Paveldėjimo teisės atsisakyti galima remiantis Austrijos civilinio kodekso 551 paragrafu, kuriame teigiama, jog tas, kas turi galiojančią teisę paveldėti, taip pat turi ir teisę sudaryti su palikėju sutartį dėl palikimo atsisakymo. Tam, kad tokia sutartis galiotų, reikia ją sudaryti notariškai arba patvirtinti teisminiu protokolu. Tinkamai sudarytas palikimo atsisakymas yra galiojantis, jei nesusitariama kitaip. Toks teisinis veiksmas galioja ir palikimo atsisakiusio įpėdinio palikuonims. Atsisakius palikimo, velioniui priklausęs turtas padalijamas jo kreditoriams proceso, panašaus į bankroto procedūrą, metu. Šiuo atveju įpėdiniai iš palikimo negauna nieko.⁷⁸

Austrijos teisė numato, kad asmuo, turintis paveldėjimo teisę, atsiradusią iš sutarties su palikėju arba pagal įstatymą, ir norintis priimti palikimą, privalo aiškiai teismui išreikšti tokią savo valią (Civilinio kodekso 799 paragrafas). Pranešant svarbu nurodyti ir

⁷⁶ *Haftung der Erben in Österreich: Müssen Erben Kredite zurückzahlen?* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.conserio.at/muessen-erben-kredite-zurueckzahlen/>>

⁷⁷ *Allgemeine bürgerliches gesetzbuch* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-01-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.ibiblio.org/ais/abgb2.htm#t2h8>>

⁷⁸ *Haftung der Erben in Österreich: Müssen Erben Kredite zurückzahlen?* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.conserio.at/muessen-erben-kredite-zurueckzahlen/>>

tai, ar norima palikimą priimti besąlygiškai, ar pagal sudarytą palikimo apyrašą.

Taigi kiekvienas asmuo, kuris savo teises gali įgyvendinti pats, turi teisę laisvai nuspręsti, ar palikimą priimti besąlygiškai, ar su sąlyga, kad bus sudarytas apyrašas, arba iš viso atsisakyti paveldėjimo teisių. Priėmęs palikimą besąlygiškai, įpėdinis privalo patenkinti visų palikėjo kreditorių reikalavimus ir sumokėti iš velioniui priklausiusio turto privalomas dalis visiems legatams, net ir tuo atveju, kai palikimą sudarančio turto nepakanka (Austrijos civilinio kodekso 801 paragrafas). Tai reiškia, jog palikimą besąlygiškai priėmęs įpėdinis už velionio skolas atsako neribotai. Jei palikimas priimamas pagal teisiniu būdu sudarytą palikimo apyrašą, išlaidos, atsiradusios atliekant šį darbą, išskaičiuojamos iš palikimą sudarančio turto vertės. Tokiu būdu palikimą priėmęs įpėdinis palikėjo kreditoriams ir legatams atsako tik paveldėto turto tikrosios vertės ribose. Iš palikimo masės atlyginami ir įsipareigojimai, kuriuos turėjo mirusysis įpėdinio atžvilgiu. Palikėjas negali iš įpėdinio atimti teisės sudaryti palikimo apyrašą. Be to, tokio dokumento parengimo pagal Austrijos civilinio kodekso 804 paragrafą gali reikalauti kiekvienas asmuo, kuris turi teisę gauti privalomą palikimo dalį.

Savo pareiškimo dėl palikimo priėmimo ar atsisakymo įpėdinis atšaukti jau nebegali. Taip pat nebegali ir prašyti leisti priimti palikimą pagal sudarytą velioniui priklausiusio turto apyrašą, jei prieš tai jau nusprendė palikimą priimti besąlygiškai.

Kai yra įpėdinių daugetas ir keletas iš jų nori palikimą priimti besąlygiškai, o kiti su sąlyga, kad jie apie savo sprendimą paveldėti pagal nustatytus reikalavimus informuos reikiamus subjektus ir tokiu būdu apribos atsakomybę už palikėjo skolas, tokiu atveju sudaromas palikimo apyrašas. Austrijos civilinio kodekso 807 paragrafe numatyta, jog minėtu, ir visais kitais atvejais, kai privalo būti sudaromas toks palikimo aktyvo ir pasyvo sąrašas, juo naudojasi ir tie, kurie palikimą priima besąlygiškai, tol, kol jiems perduodamas palikimą sudarantis turtas.

Austrijos civilinis kodeksas numato keletą teisinių institutų, taikomų atsakomybės už palikėjo skolas atžvilgiu. Vienas iš jų yra palikimą sudarančio turto administravimas. Nagrinėjamo teisės akto 810 paragrafe nurodyta, kad kai įpėdinis, prieš priimdamas palikimą, turi pakankamai įrodymų apie savo teisę paveldėti, jis gali naudotis ir privalo rūpintis tuo palikimu. Taigi palikimo administratoriaus pareiga yra priskiriama velionio įpėdiniams. Kitas su nagrinėjama tema glaudžiai susijęs teisinis institutas – palikėjo kreditorių reikalavimų užtikrinimas ir patenkinimas. Palikėjo kreditorių reikalavimų užtikrinimas ir patenkinimas teisiškai yra apribotas tik tuo, kokius reikalavimus pareiškia patys kreditoriai. Tačiau nepripažįstama kreditorių pareiga laukti, kol galimi įpėdiniai oficialiai pareikš savo valią dėl palikimo priėmimo ar atsisakymo nuo jo. Jie turi teisę

pareikšti savo pretenzijas bei reikalauti, kad jų interesams atstovauti būtų paskirtas kuratorius. Kuratorius tokiu atveju pasirūpina ir tuo, kad minėtų kreditorių reikalavimai būtų įvykdyti tinkamai.

Austrijos civilinis kodeksas numato palikimą sudarančio turto ir asmeninio įpėdinių turto atskyrimą. Palikėjo kreditoriai, legatai arba įstatyminiai paveldėtojai gali pasirūpinti tuo, kad palikimas būtų atskirtas nuo įpėdinių asmeninio turto, jei mato pavojų, jog jų reikalavimai gali būti nepatenkinti, nes nuo bylą nagrinėjančio teismo ar kuratoriaus gali būti nuslėpta dalis velioniui priklausiusio turto. Atskyrus abu turto kompleksus, įpėdinis, priėmęs palikimą besąlygiškai, šių asmenų atžvilgiu atsako tik iš palikimo gauto turto verte.

Dar vienas svarbus teisinis institutas – palikėjo kreditorių sušaukimas. Įpėdiniam bei paskirtam kuratoriui yra paliekama pasirinkimo laisvė nuspręsti, ar pasirūpinti teisiniu mirusiojo skolų sudėties tyrimu, ar nedaryti nieko. Minėtas tyrimas atliekamas teisme. Vykdydamas tokią funkciją, teismas surašo įsaką, kuriame yra nurodomi visi palikėjo kreditoriai, savo reikalavimus pareiškę per nustatytą terminą. Be to, teisminis kreditorių sušaukimas reiškia, kad kreditoriai, kurie savo reikalavimų per nustatytą terminą nepareiškė, nebegali tikėtis, kad iš palikimą sudarančio turto, kuris buvo panaudotas palikėjo prievolėms įvykdyti ir kurio po to nebeliko, bus patenkintos jų pretenzijos, nors prieš tai jie tokią teisę ir turėjo. Jei įpėdinis nusprendžia teisiniu būdu velionio kreditorių nešaukti arba patenkina ne visų kreditorių reikalavimus ir lieka tokių asmenų, kurių pretenzijos nepatenkinamos, kadangi neužtenka palikimą sudarančio turto, tai toks įpėdinis atsako, neatsižvelgiant į tai, kad jis priėmė palikimą su tam tikromis sąlygomis⁷⁹, savo nuosavu turtu tokia apimtimi, kokia būtų įvykdytas mokėjimas, jeigu jis būtų buvęs atliktas remiantis įstatymine kreditorių reikalavimų patenkinimo tvarka.

Austrijos civilinio kodekso 817 paragrafe numatyta, kad jeigu palikėjas paskiria savo paskutinės valios vykdytoją, tai toks asmuo turi pats nuspręsti, ar jis tokią pareigą prisiims. Jei sutinka, tai už su palikimu susijusių reikalų tvarkymą bei iš to kylančias pasekmes atsako arba kaip asmuo, turintis įgaliojimus, suteiktus palikėjo patvarkymams vykdyti, arba kaip vienas iš įpėdinių, kuriam pavesta vykdyti paskutinę velionio valią. Jei palikėjas nepaskiria jokio valios vykdytojo arba paskirtasis nesutinka prisiimti tokios pareigos, įpėdiniai turi nuspręsti, ar palikėjo valią galima taip įvykdyti, ar reikia prašyti, kad teismas paskirtą palikimą sudarančiam turtui areštą.

Kai yra keletas įpėdinių ir visi palikimą priima nesudarius palikimo apyrašo, t. y. besąlygiškai, palikėjo kreditorių ir legatų atžvilgiu jie atsako pagal principą: „vienas už

⁷⁹ Pavyzdžiui, kad palikimą priims tik pagal oficialiai sudarytą palikimo apyrašą.

visus ir visi už vieną“. Tačiau tarpusavyje jų atsakomybės apimtis priklauso nuo to, kokią dalį palikimo gavo.

Jei palikimą įpėdiniai priima pagal sudarytą apyrašą, tai palikėjo kreditoriams ir legatams atsako pagal Austrijos civilinio kodekso 550 paragrafą – į visus įpėdinius žiūrima kaip į vieną asmenį. Tokiu atveju taip pat galioja solidariosios atsakomybės principas „vienas už visus ir visi už vieną“. Skirtumas nuo prieš tai aptartos situacijos tik tas, kad trečiųjų asmenų (palikėjo kreditorių ir legatų) atžvilgiu kiekvienas jų atsako tokia apimtimi, kuri neviršija gautos palikimo dalies.

Prieš atsiskaitant su palikėjo kreditoriais ir legatais, įpėdinio kreditoriai turi teisę reikalauti savo pretenzijų patenkinimo tik iš tos palikimo dalies, kuri įpėdiniui teisme jau yra perduota. Tokiu būdu siekiama apsaugoti velionio kreditorių interesus.

6. Įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas Prancūzijoje

6.1. Palikimo apyrašo sudarymas

Pagal Prancūzijos teisėje galiojantį bendrą principą įstatyminiai paveldėtojai, išskyrus valstybę, už palikėjo skolas atsako neribotai. Testamentinių įpėdinių atveju yra kitaip. Įpėdinis turi galimybę apriboti savo atsakomybę paduodamas kompetentingam teismui pareiškimą dėl palikimo apyrašo sudarymo. Tokiu atveju jo atsakomybė apribojama palikimo verte. Be to, yra atskiriamas palikėjui priklausęs ir įpėdinio asmeninis turtas. Įpėdinis tampa atsakingu prieš velionio kreditorius už palikimo administravimą ir įgyja teisę žymia dalimi apriboti savo atsakomybę. Kreditoriai, savo ruožtu, turi teisę reikalauti, kad teismas paskirtų palikimo administratorių arba, kad būtų įvykdytas dalinis skolų apmokėjimas.⁸⁰

Prancūzijos civiliniame kodekse⁸¹ numatyta, kad paveldėti gali universalūs legatai, singulariniai legatai ir įpėdiniai. Palikimą galima priimti besąlygiškai arba pagal sudarytą palikimo apyrašą (Civilinio kodekso 774 straipsnis). Jei palikimas priimamas besąlygiškai, tai, kaip ir kitose valstybėse, kur pripažįstamas neribotos įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas institutas, besąlygiškai prisiimamos ir visos velionio skolos, kurias reikia padengti. Tačiau teisė numato priemonių tokiai atsakomybei apriboti, t. y. įpėdinis gali apriboti savo atsakomybę už palikėjo skolas paprasčiausiai to palikimo

⁸⁰ KIPP, T.; COING, H. *Erbrecht: ein Lehrbuch*. Tübingen: J. C. B. Mohr, 1990, p. 524.

⁸¹ *Civil Code of France* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-01-28]. Prieiga per internetą: <http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#Section%20III%20-%20Of%20the%20Payment%20of%20Debts>

atsisakydamas arba pasirinkti kitą būdą – palikimą priimti pagal sudarytą palikimo apyrašą.

Kiekvienas įpėdinis, taip pat palikėjo kreditoriai gali reikalauti, kad būtų sudarytas toks palikimo apyrašas. Įpėdinis turi pats nuspręsti, ar jis nori palikimą priimti būtent tokiu būdu. Šis palikimo priėmimo būdas naudingas tuo, jog yra apribojama atsakomybė už palikėjo skolas paveldėto turto verte. Be to, įpėdinis gali pareikšti ir savo reikalavimus, susijusius su velioniui priklausiusiu turtu. Apie tokį savo sprendimą jis privalo pranešti įgaliotam pareigūnui ir šis įpėdinio pareiškimas turi būti užregistruotas registre. Išimtinę teisę sudaryti palikimo apyrašą turi tik notaras.

Minėto dokumento parengimui Prancūzijos civilinio kodekso 795 straipsnyje numatytas trijų mėnesių terminas. Jis pradedamas skaičiuoti nuo tos dienos, kada atsirado teisė paveldėti, t. y. nuo palikėjo mirties momento. Po to įpėdinis turi 40 dienų apmąstymams, ar palikimą priimti, ar jo atsisakyti.⁸² Pastarasis terminas pradedamas skaičiuoti nuo tada, kai pasibaigia trijų mėnesių laikotarpis apyrašui sudaryti arba nuo apyrašo sudarymo dienos, jei jis buvo parengtas dar nesuėjus trijų mėnesių terminui. Kol nesibaigia palikimo apyrašo sudarymui ir apgalvojimui dėl palikimo priėmimo nustatyti terminai, joks asmuo negali būti prilyginamas palikimą priėmusiajam ir prieš jį negali būti priimtas joks teismo sprendimas. Jei subjektas atsisako savo teisių suėjus terminams ar prieš tai, įstatymiškai numatytos ir tuo laikotarpiu patirtos išlaidos padengiamos iš palikimą sudarančio turto (Civilinio kodekso 797 straipsnis). Atsižvelgdamas į aplinkybes, teismas pagal įpėdinio prašymą gali nustatyti naują terminą, pasibaigus ankstesniems trijų mėnesių ir 40 dienų laikotarpiams. Tačiau tokį prašymą teismas turi teisę ir atmesti. Nepaisant minėtų terminų pabaigos, įpėdinis vis dar išlaiko teisę sudaryti apyrašą ir gali būti laikomas priėmusiu palikimą, jei jis elgėsi tinkamai ir nėra įsiteisėjusio teismo sprendimo, kuriuo šis asmuo pripažįstamas netinkamu įpėdiniu. Jei įpėdinis tyčia slepiasi ar sąmoningai neatlieka reikiamų veiksmų, jis praranda palikimo apyrašo teikiamas ir Prancūzijos civilinio kodekso 801 straipsnyje numatytas privilegijas:

1. teisę padengti velionio skolas tik paveldėto turto, kurį jis gavo, verte bei teisės reikalauti atsiskaityti su juo iš velionio turto taip pat, kaip ir su bet kuriuo kitu palikėjo kreditoriumi ar legatu; ir
2. teisę nesujungti savo asmeninio ir paveldėto turto bei išvengti velionio skolų padengimo savo asmenine nuosavybe.

Palikimą priėmęs įpėdinis yra atsakingas už tokio turto administravimą. Atlikdamas

⁸² *Der französische Erbfall in praktischer Hinsicht* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.dr-hoek.de/beitrag.asp?t=Der-franzoesische-Erbfall-in-praktischer-Hinsicht>>

šiā pareigā, jis privalo atsiskaityti palikėjo kreditoriams ir legatams parengdamas ataskaitą. Toks įpėdinis yra atsakingas tik už šiurkščias klaidas, padarytas administruojant palikimą. Jis gali parduoti iš varžytinių palikimą sudarantį kilnojamąjį turtą tik per oficialų pareigūną. Nekilnojamąjį turtą jis gali parduoti tik pagal taisyklėse numatytas procedūras. Iš gautų pajamų įpėdinis privalo padengti hipoteka užtikrintus kreditorių, kurie informavo apie savo teises, reikalavimus. Jei likusieji kreditoriai ar kiti suinteresuoti asmenys reikalauja, įpėdinis privalo pateikti tinkamas ir mokias garantijas dėl į palikimo apyrašą įtraukto kilnojamojo turto vertės bei pajamų, kurios buvo gautos pardavus nekilnojamąjį turtą ir liko patenkinus hipoteka užtikrintus kreditorių reikalavimus (Civilinio kodekso 807 straipsnio pirma dalis). Jei tokios garantijos nesuteikiamos, kilnojamasis turtas turi būti parduotas ir gautos lėšos saugomos taip, kaip turi būti saugomos ir likusios pajamos, gautos realizavus nekilnojamąjį turtą, tam, kad vėliau būtų galima įvykdyti išipareigojimus, susijusius su paveldėjimu.

Kai yra teismo patvirtinti kreditoriai, palikimą priėmęs įpėdinis privalo padengti jų reikalavimus tokia apimtimi ir tokiu būdu, kokį nustatė teismas. Esant nepatvirtintų kreditorių, jų reikalavimai patenkinami, kai jie apie save praneša. Jeigu nepatvirtintas kreditorius apie save praneša jau po įpėdinio sudarytos ataskaitos patikrinimo ir skolų padengimo, tai teisinės gynybos priemonės jis gali panaudoti tik legatų atžvilgiu. Bet kuriuo iš prieš tai minėtų atvejų teisinės gynybos priemonės gali būti panaudotos tik per trejų metų terminą nuo įpėdinio sudarytos ataskaitos patikrinimo ir velionio turėtų skolų padengimo. Išlaidos, patirtos sudarant palikimo apyrašą ir rengiant ataskaitą, padengiamos iš palikimo masės.

6.2. Palikėjo skolų padengimas

Remiantis Prancūzijos civilinio kodekso 870 straipsniu, esant įpėdinių daugetui, visi jie tarpusavyje bendradarbiauja tuo atveju, kai reikia atsakyti už palikėjo skolas. Kiekvienas jų atsako proporcingai gautai palikimo daliai. Dalis atsakomybės tenka ir universaliems legatams. Jie kartu su įpėdiniais atsako pagal *pro rata* principą. Singuliarinių legatų atveju yra kitaip – pagal bendrą principą už palikėjo skolas jie neatsako. Išimtis taikoma tik esant palikimu gauto nekilnojamojo turto naudojimosi teisių perėjimui įkaito turėtojo nuosavybėn (iš nemokaus skolininko). Singuliariniam legatui, kuris padengia skolas už apsunkintą nekilnojamąjį turtą, pereina iš palikėjo kreditorių reikalavimo teisė, kurią jis gali nukreipti prieš įpėdinius arba universaliuosius legatus. Jei įpėdinis ar universalusis legatas už tokį nekilnojamąjį turtą kreditoriams sumoka daugiau negu jam priklauso pagal

paveldėtą dalį, tai teisių gynimo būdus gali panaudoti prieš likusiuosius bendraįpėdinius ar universaliuosius legatus. Tačiau tokiu atveju iš jų gali reikalauti ne daugiau negu jie privalo padengti iš jiems priklausančių paveldėto turto dalių. Laikoma, kad toks paveldėtojas perima velionio kreditorių teises. Vieno iš bendraįpėdinių ar universaliųjų legatų nemokumo atveju, jo dalis, kurią privalo padengti už hipoteka apsunkintą nekilnojamąjį turtą, turi būti padalyta pagal *pro rata* principą visiems likusiems (Civilinio kodekso 876 straipsnis).

Velionio atžvilgiu priimtas vykdomasis dokumentas gali būti taip pat vykdytinas ir įpėdinio atžvilgiu. Kreditoriai šiuo atveju gali reikalauti priverstinio vykdymo ribotą laikotarpį. Prancūzijos civilinio kodekso 877 straipsnis tokiam reikalavimui pareikšti numato tik aštuonias dienas po to, kai šis dokumentas tampa vykdytinu įpėdinio atžvilgiu.

Kai palikimą sudarantis turtas yra apsunkintas periodine išmoka su specialia hipoteka, kiekvienas bendraįpėdinis gali reikalauti, kad ta periodinė išmoka būtų išmokėta ir apsunkintas nekilnojamas turtas būtų atskirtas nuo palikimo masės prieš nustatant paveldimas dalis. Periodinei išmokai reikiama suma turi būti išskaičiuota iš bendros palikimo vertės.

Palikėjo kreditoriai turi teisę reikalauti, kad būtų atskirtas palikimą sudarantis ir asmeninis įpėdinių turtas. Ši teisė gali būti įgyvendinta iki tol, kol atsiranda novacija ir vietoj velionio skolininku tampa įpėdinis. Tokiam veiksmui atlikti kilnojamojo turto atžvilgiu nustatytas trejų metų terminas, o nekilnojamojo – tol, kol tas turtas yra įpėdinio rankose.

7. Įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas reglamentavimas Kvebeke

Kanados provincija Kvebekas turi savo Civilinį kodeksą, įsigaliojusį nuo 1994 m. sausio 1 d. Minėtas teisės aktas pakeitė anksčiau buvusį kodeksą Civil Code of Lower Canada. Šiame darbe Kvebeko naujojo Civilinio kodekso⁸³ normos, susijusios su įpėdinių atsakomybe už palikėjo skolas, nagrinėjamos dėl savo unikalumo, siekiant parodyti, kaip dvi teisės tradicijos sistemos gali egzistuoti viena šalia kitos ir viena kitai netrukdyti bei, galbūt, rasti tokius privalumus, kurie galėtų būti įgyvendinti ir mūsų teisės aktuose. Pirmiausia, manytina, reikėtų trumpai supažindinti su istoriniais įvykiais, dėl kurių įtakos Kanados provincijoje Kvebeke atsirado tokia dvilypė teisinė sistema, o vėliau pereiti prie darbe nagrinėjamos temos.

⁸³ *Civil Code of Quebec* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-03-04]. Prieiga per internetą: http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/CCQ/CCQ_A.html

Kadangi Kanada buvo Prancūzijos kolonija, tai nuo 1608 m. iki 1664 m. pirmieji kolonistai į Naująją Prancūziją (taip buvo vadinama Kanada) atsinešė ir savo teisės tradicijas, kurios šioje teritorijoje buvo pritaikytos praktiškai. Tuo laikotarpiu Prancūzijoje galiojusios teisės normos galiojo ir Kanadoje. Tai reiškė, jog šioje kolonijoje buvo įtvirtinta kontinentinės teisės sistema, būdinga daugeliui Europos valstybių ir perimta iš senovės romėnų. Vėliau, 1763 m. Prancūzijai atsisakius teisių į Kanadą pagal Paryžiaus sutartį, ši teritorija perėjo į Didžiosios Britanijos rankas. Britanijos parlamentas 1774 m. priėmė Kvebeko aktą, kuriuo buvo pradėta prancūzų įdiegtos civilinės teisės, susijusios su privatiniais santykiais, reforma Kanadoje. Anglai įvedė tam tikrus pakeitimus pagal bendrajai teisės tradicijai būdingus bruožus. Šiandien šių istorinių įvykių rezultatas toks, kad Kvebekas yra viena iš nedaugelio pasaulio valstybių, kur dvi teisinės sistemos (kontinentinė ir bendroji) egzistuoja viena šalia kitos.⁸⁴

Kvebeko civilinis kodeksas reglamentuoja civilinės teisės sritis, tarp kurių yra ir paveldėjimo teisė. Šiame teisės akte numatyta keletas kategorijų asmenų, susijusių su paveldėjimo teisiniais santykiais. Įvardijamos tokios subjektų grupės:

1. įpėdinis, paveldėtojas (angl. *heir*);
2. paveldėtojas, teisių perėmėjas (angl. *successor*) – asmuo, kuris gali būti įpėdiniu, bet dar nėra išreiškęs valios dėl palikimo priėmimo⁸⁵;
3. universalus legatas (angl. *universal legatee*) – asmuo galintis būti įpėdiniu su sąlyga, kad jis priims palikimą;
4. singularinis legatas (angl. *legatee by particular title*) – asmuo, kuris priima palikimą, bet nėra laikomas įpėdiniu. Tačiau toks legatas valdo jam paliktą turtą kaip įpėdinis mirus palikėjui ar įvykus kokiam nors kitam juridiniam faktui, dėl kurio atsiranda paveldėjimo pasekmės. Singularinis palikėjo teisių perėmimas buvo žinomas ir romėnų teisėje. Testatorius savo testamente galėjo numatyti įpareigojimus įpėdiniui išmokėti tam tikras sumas ar perduoti iš palikėjo turto tam tikrus daiktus testamentu nurodytiems asmenims, kurie netapdavo įpėdiniais.⁸⁶ Pagal Kvebeko civilinio kodekso 739 straipsnio antrąją dalį specialus legatas neatsako už velionio skolas iš palikimo gautu turtu, nebent likusio palikimą sudarančio

⁸⁴ *The Civil Code of Quebec* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-06]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Civil_Code_of_Quebec>

⁸⁵ *Successions* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-06]. Prieiga per internetą: <<http://maviemonpatrimoine.lacapitale.com/pages/pensez-y-bien-automne-2008/les-successions.aspx?lang=EN-CA>>

⁸⁶ NEKROŠIUS, I.; NEKROŠIUS, V.; VĖLYVIS, S. *Romėnų teisė. 2-asis leid.* Vilnius: Justitia, 1999, p. 201.

turto nepakanka palikėjo skoloms padengti. Tada legatas atsako tik paveldėto turto ribose.

Potencialūs įpėdiniai turi dvi galimybes: atsisakyti teisių į palikimą arba tą palikimą priimti. Apsispręsti privalo per šešis mėnesius nuo palikėjo mirties. Prieš priimant tokį sprendimą, protinga yra palaukti, kol bus sudarytas palikimo inventorių⁸⁷, paaiškės koks dar iki tol buvęs nežinomas turtas priklausė velioniui bei, kol savo reikalavimus pareikš visi palikėjo kreditoriai, kadangi gavus tokio pobūdžio naujos informacijos yra leidžiama sudarytą inventorių pakoreguoti ir tampa aišku, ar velionio turto pakaks jo skoloms padengti. Nuomonę dėl palikimo priėmimo ar jo atsisakymo reikia pareikšti per 60 dienų po to, kai sueina anksčiau minėtas šešių mėnesių terminas.⁸⁸ Jei paveldėtojai nusprendžia palikimą priimti, tokiu atveju atliekamos įvairios procedūros, susijusios su palikėjo turėtų įsipareigojimų įvykdymu.

7.1. Palikimo likvidavimas

Bendrosios tradicijos valstybių būdingas paveldėjimo teisės bruožas tas, kad su palikimo priėmimu glaudžiai susijęs kitas teisinis institutas – palikimo likvidavimas. Kvebeko civilinis kodeksas irgi nėra išimtis. 776 straipsnyje nurodyta, jog tiek palikus testamentą, tiek ir jo nesant, likvidavimas atliekamas asmenų, turinčių teisę paveldėti, identifikavimui ir šaukimui, palikimo turinio nustatymui, reikalavimų patenkinimui, palikėjo skolų padengimui, skolų, susijusių su palikimu ir su išlaikymu, apmokėjimui, singuliariniams legatams skirto turto padalijimui bei palikimo ataskaitos sudarymui.

Kvebeko civilinio kodekso 794 straipsnyje numatyta likvidatoriaus pareiga sudaryti palikimo inventorių. Sudarytas inventorių skelbiamas asmeninių ir kilnojamojo turto teisių registre. Ši procedūra reikalinga tam, kad būtų galima identifikuoti velionį ir nustatyti vietą, kur su sudarytu dokumentu gali susipažinti suinteresuoti asmenys.

Lietuvos Civilinio kodekso 5.53 straipsnio 9 dalyje numatyta, jog kiekvienas suinteresuotas asmuo turi teisę susipažinti su sudarytu palikimo apyrašu. Deja, niekur nėra apibrėžta, kur galima tai padaryti, t. y. ar tokią informaciją pateikia antstolis, ar vadinamas suinteresuotas asmuo gali kreiptis į notarą. Manytina, jog šiuo atveju, galbūt, reikėtų pasinaudoti Kanados provincijos Kvebeko patirtimi. Šioje teritorijoje galiojantis teisinis reglamentavimas numato, jog palikimo likvidatorius informuoja įpėdinius, kitus paveldėtojus, kurie dar neišreiškė savo valios dėl palikimo priėmimo, singuliarinius

⁸⁷ Tas pats, kas palikimo apyrašas.

⁸⁸ *Successions*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-06]. Prieiga per internetą: <<http://bibnum2.banq.qc.ca/pgq/2003/2618395/2618395.pdf>>

legatus ir žinomus velionio kreditorius apie tai, kur yra skelbiamas palikimo inventorių ir kur galima susipažinti su jo turiniu. Daugeliu atvejų su palikimo inventoriaus turiniu susipažinti galima toje vietovėje, kur yra likvidatoriaus gyvenamoji vieta, nors tai nėra privaloma.⁸⁹ Inventorių skelbiamas ne tik viešame registre, bet ir apie jo sudarymą pranešama paskutinės žinomos velionio gyvenamosios vietos kasdieniniame ar savaitiniame laikraštyje. Be to, jei yra įmanoma, likvidatorius suinteresuotiems asmenims išsiunčia inventoriaus kopijas. Minėti subjektai, susipažinę su tokio dokumento turiniu, gali užginčyti visą inventorių ar kai kurias jo dalis, taip pat jie gali sutikti su jo peržiūrėjimu arba reikalauti, kad būtų sudarytas naujas. Jei inventorių sudaro įpėdinis ar kitas suinteresuotas asmuo, likvidatorius turi patikrinti jį. Jis taip pat privalo įsitikinti, kad šis dokumentas buvo tinkamai užregistruotas ir apie jo sudarymą buvo informuoti visi reikiami asmenys.

Taigi Lietuvoje reikėtų įsteigti specialų registrą ar tam tikrą registro skyrių, kuriame sudarytas palikimo apyrašas būtų užregistruojamas ir apie galimybę ten susipažinti su jo turiniu būtų pranešama suinteresuotiems asmenims.

Nuo palikimo inventoriaus sudarymo pagal Kvebeko teisę likvidatorius gali būti atleidžiamas tik visų įpėdinių ir paveldėtojų sutikimu. Jei toks sutikimas duodamas, tai įpėdiniai ir jau įpėdiniais nuo to momento tapę paveldėtojai už palikėjo skolas atsako neribotai, t. y. ir asmeniniu turtu. Neribota įpėdinių atsakomybė atsiranda ir tada, kai jie, nors ir žinodami apie tai, kad likvidatorius atsisako savo pareigų vykdymo nesikreipia į teismą dėl likvidatoriaus pakeitimo arba elgiasi aplaidžiai patys nerūpestingai sudarydami palikimo inventorių.

Įpėdiniai, kurie prieš sudarant inventorių, sujungia palikimą su nuosavu turtu, išskyrus atvejus, kai toks turtas buvo sujungtas dar prieš palikėjo mirtį, kaip pavyzdžiui, gyvenant drauge, už velionio skolas atsako neribotai. Jei turto sujungimas atliekamas po inventoriaus sudarymo, bet dar nesibaigus likvidavimui, tai įpėdiniai asmeniškai atsako už skolas, viršijančias palikimo vertę. Išlaidos, susijusios su inventoriaus sudarymu, padengiamos iš velioniui priklausiusio turto.

Palikimo likvidatoriaus veikla reglamentuojama pagal tas pačias taisykles kaip ir subjekto, kuris administruoja kito asmens turtą (Civilinio kodekso 802 straipsnis). Likvidatorius privalo išsiaiškinti, ar velionis išreiškė savo paskutinę valią. Jei išreiškė, tai šis asmuo privalo stengtis tą valią įgyvendinti ir atlikti visus reikiamus veiksmus. Į likvidatoriaus pareigas įeina palikimą sudarančio turto administravimas. Jis realizuoja

⁸⁹ *Successions* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-06]. Prieiga per internetą: <<http://bibnum2.banq.qc.ca/pgq/2003/2618395/2618395.pdf>>

tokią šio turto dalį, kokios reikia palikėjo skoloms padengti ir specialiesiems legatams priklausančioms dalims išmokėti. Atlikdamas šią pareigą, pirmiausia jis turi realizuoti tokius kilnojamojo turto objektus, kurie yra greitai gendantys, greitai prarandantys savo vertę ar kurių saugojimas kainuoja labai brangiai. Jei nepakanka to, kas minėta anksčiau, palikimo likvidatorius taip pat pasielgia ir su turto, dėl kurio įpėdiniai davė sutikimą ar kurio realizavimą nustatė teismas, atžvilgiu.

Išskiriamos trys kategorijos skolų, kurias reikia padengti iš palikimo:

1. velionio skolos (pavyzdžiui, paskola, užtikrinta nekilnojamojo turto įkeitimu; kredito kortelės balansas ir t. t.);
2. su įpėdinystės teisėmis susijusios išlaidos (pavyzdžiui, laidojimo išlaidos);
3. kompensacija pergyvenusiam sutuoktiniui ar partneriui, kitokia skola, kurią reikia padengti likvidavus šeimos turtą bei įstatymuose numatyti įsipareigojimai, susiję su išlaikymu.⁹⁰

Jei likvidavimo procedūra trunka ilgiau nei vienerius metus, likvidatorius privalo pirmųjų metų pabaigoje ir po to kiekvienais metais įpėdiniams, kreditoriams ir singulariniams legatams, kurių reikalavimai dar nepatenkinti, teikti metinę ataskaitą. Jei likvidatorius mano, kad palikimo aiškiai pakaks visiems įsipareigojimams įvykdyti, jis gali patenkinti kreditorių ir specialiųjų legatų reikalavimus bei sumokėti avansą kreditoriams, kuriems reikia išlaikymo, taip pat įpėdiniams bei singulariniams legatams tam tikras pinigų sumas. Baigus palikimo likvidavimą, išmokėtas avansas išskaičiuojamas iš priklausančios gauti palikimo dalies.

Palikimo likvidatorius patenkina jam žinomų kreditorių bei singularinių legatų reikalavimus, kai šie asmenys informuoja jį apie savo pretenzijas. Taip pat likvidatorius sumoka eilines sąskaitas už komunalines paslaugas (už elektrą, dujas, telefono sąskaitas ir t. t.) ir padengia neapmokėtas skolas nustatytomis sąlygomis tada, kai sueina jų mokėjimo terminas (Civilinio kodekso 808 straipsnis).

Jei palikimą sudarančio turto nepakanka visoms skoloms padengti, likvidatorius neprivalo jų mokėti dar 60 dienų po to, kai užregistruojamas ir paskelbiamas palikimo inventoriaus sudarymo ar atleidimo nuo inventoriaus sudarymo faktas. Išimtis numatyta tik neatidėliotinių eilinių sąskaitų už komunalines paslaugas apmokėjimo atžvilgiu. Kai palikimo nepakanka, likvidatorius turi parengti skolų padengimo pasiūlymą ir jį pateikti suinteresuotiems asmenims bei teismui. Teismas turi šį dokumentą patvirtinti. Kol neparengiamas ir nepatvirtinamas toks raštas, likvidatorius neatlieka jokių mokėjimų.

⁹⁰ *Successions* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-06]. Prieiga per internetą: <<http://maviemonpatrimoine.lacapitale.com/pages/pensez-y-bien-automne-2008/les-successions.aspx?lang=EN-CA>>

Skolų padengimo pasiūlyme reikia nurodyti visas skolas ir singuliariniams legatams priklausančias dalis bei tokią pinigų sumą, kuri turi likti kaip rezervas būsimam teismo sprendimui įvykdyti. Pagal paruoštą pasiūlymą likvidatorius pirmiausia patenkina reikalavimus tų kreditorių, kurie turi pirmumo ar hipoteka patvirtintą teisę. Toliau mokama kitiems kreditoriams, išskyrus reikalavimus dėl paramos/išlaikymo, ir, jei nepakanka turto visiškai atlyginti jų reikalavimams, mokama remiantis *pro rata* principu (Civilinio kodekso 812 straipsnis). Pačioje pabaigoje, jei dar lieka turto, išmokamos singuliariniams legatams priklausančios palikimo dalys.

Palikimo likvidatoriumi gali būti skiriamas bet kuris asmuo, galintis visa apimtimi įgyvendinti savo civilines teises. Šio asmens skyrimas ir pakeitimas yra skelbiamas asmeninių ir kilnojamojo turto teisių registre. Niekas negali būti verčiamas prisiimti likvidatoriaus pareigų vykdymo. Vienintelė išimtis numatyta Kvebeko civilinio kodekso 784 straipsnyje, t. y. pareigą likviduoti palikimą privalo vykdyti tik tas subjektas, kuris yra vienintelis įpėdinis. Likvidatorius turi teisę gauti išlaidų, kurios atsirado vykdant šias pareigas, atlyginimą. Be to, toks asmuo gauna atlygį už pareigų atlikimą, jei jis nėra įpėdinis. Likvidatoriumi paskirtas įpėdinis atlygį už darbą gali gauti tik tokiu atveju, kai tai nurodyta testamente arba, jei sutinka visi likusieji paveldėtojai. Jei atlygio palikėjas nenustato, tai jį gali nustatyti įpėdiniai arba, jei suinteresuoti asmenys nesutinka su tuo, teismas.

Likvidatoriaus pareigybė dažniausiai skiriama įpėdiniams, nebent kitaip būna numatyta testamente. Likvidatorių balsų dauguma gali paskirti bei numatyti jo pakeitimo tvarką ir patys paveldėtojai. Tokią teisę turi ir testatorius. Jis gali įvardyti vieną ar kelis asmenis, kurie turėtų likviduoti jo turtą. Palikėjas turi teisę apibrėžti likvidatoriaus teises ir pareigas, numatyti jo galias, taip pat nurodyti, koku būdu turi būti vykdoma likvidavimo procedūra ar jo paskutinė valia.

Paskirti ar pakeisti palikimo likvidatorių gali ir teismas, gavęs suinteresuoto asmens prašymą. Suinteresuotas asmuo gali prašyti teisme likvidatoriaus pakeitimo, jei šis neturi teisės atlikti tokių pareigų, savo pareigas atlieka nerūpestingai ar nevykdo nustatytų prievolių. Vykstant procesui, likvidatorius ir toliau tęsia savo veiklą iki tol, kol teismas priima sprendimą dėl jo pakeitimo.

Jei nėra paskirto likvidatoriaus, jis praleidžia terminą pareikšti sutikimą dėl pareigų prisiėmimo, atsisako tokių pareigų arba yra pakeičiamas kitu asmeniu, bet kuris suinteresuotas asmuo gali kreiptis į teismą, kad šis išduotų procesinį dokumentą likvidatoriaus paskyrimui, inventoriaus sudarymui ar kitam veiksmui atlikti, kurio reikia siekiant apsaugoti šio suinteresuoto asmens teises. Tokio dokumento išdavimo išlaidos

padengiamos iš palikimą sudarančio turto.

Kvebeko civilinio kodekso 779 straipsnyje numatyta, jog jeigu palikimo aiškiai pakanka, įpėdiniai bendru sutarimu gali jį likviduoti ir nesilaikydami likvidavimo procedūrai nustatytų taisyklių. Tokiu atveju jų atsakomybė už velionio skolas apribojama palikimo dydžiu, nebent skolos yra didesnės nei paveldėto turto vertė.

Palikėjo turtas atskiriamas nuo įpėdinių turto iki likvidavimo pabaigos. Tuo metu velionio turtą valdo paskirtasis palikimo likvidatorius. Turto atskyrimas atliekamas tiek dėl palikėjo, tiek ir dėl įpėdinių kreditorių interesų apsaugos. Palikimą sudarantis turtas naudojamas velionio kreditorių reikalavimams patenkinti bei singuliariniams legatams priklausančioms dalims išmokėti. Šių asmenų reikalavimams teikiama pirmenybė prieš bet kurio įpėdinio kreditoriaus pretenzijas. Iš asmeninės įpėdinių nuosavybės palikėjo skolos dengiamos tik tada, jei velionio skolos viršija palikimo, kurį paveldėtojas priėmė, vertę ir palikimo nepakanka. Tokiu atveju palikėjo kreditorių reikalavimai tenkinami tik po to, kai atsiskaitoma su įpėdinio kreditoriais, kurių reikalavimo teisės atsirado dar prieš įpėdinystės teisių įgijimą. Kitų paveldėtojo kreditorių reikalavimų, atsiradusių jau priėmus palikimą, patenkinimas konkuruoja su velionio kreditorių nepatenkintomis pretenzijomis.

Palikimo likvidavimas baigiamas, kai atsiskaitoma su žinomais kreditoriais ir žinomais singuliariniais legatais arba, kai dėl skolų padengimo bei legatų dalių išmokėjimo susitariama kitaip, arba kai tai prisiima įpėdiniai ar singuliariniai legatai. Likvidavimas baigiasi ir tada, kai nebelieka palikimą sudarančio turto. Pabaigus šią procedūrą, baigiasi ir likvidatoriaus sutartiniai įsipareigojimai. Kvebeko civilinio kodekso 820 straipsnyje numatyta, jog likvidatorius privalo parengti galutinę ataskaitą ir joje nurodyti likusį turtą arba palikimo deficitą. Čia pateikiamos ir nesumokėtos skolos. Likvidatorius prie ataskaitos prideda pasiūlymą dėl turto padalijimo, jei to reikalauja paskutinės valios vykdymas arba dauguma įpėdinių. Be to, palikimo likvidatorius bet kuriuo momentu gali duoti „draugišką“ ataskaitą be juridinių formalumų. Tokios ataskaitos sudarymo išlaidos padengiamos iš palikimo. Jei „draugiškos“ ataskaitos duoti negalima, ataskaita turi būti sudaryta teisme. Po pritarimo galutinei ataskaitai, likvidatorius laikomas įvykdęs visus savo sutartinius įsipareigojimus ir privalo perduoti likusį turtą įpėdiniams. Apie tokios ataskaitos sudarymą skelbiama asmeninių ir kilnojamojo turto teisių registre.

Pagal nagrinėjamo kodekso 823 straipsnį, esant vieninteliame įpėdiniui, jis privalo atsakyti ne tik paveldėtu, bet ir asmeniniu turtu už palikėjo skolas, nepadengtas

likvidavimo metu⁹¹. Tačiau tokiu atveju velionio kreditoriai ir singuliariniai legatai, kurie laiku nepareiškė savo reikalavimų, neturi pirmumo teisės prieš asmeninius įpėdinio kreditorius. Jei palikimas pereina keletui įpėdinių, kiekvienas jų atsako už palikėjo skolas proporcingai savo paveldėtai turto daliai. Įpėdiniai atsako už neišmokėtas likvidavimo metu singuliarinių legatų dalis, tačiau čia jų atsakomybė apsiriboja paveldėto turto verte. Kaip jau minėta anksčiau, singuliariniai legatai už palikėjo skolas, kurios liko po likvidavimo, atsako paveldėtu turtu tik tada, kai įpėdiniams perėjusio turto nepakanka toms skoloms padengti. Jei yra keletas singuliarinių legatų, jie atsako proporcingai gautai iš palikimo turto daliai. Įpėdinis ar singuliarinis legatas, kuris skolas padengė didesne nei gavo turto dalimi, turi teisę iš bendraįpėdinių ar bendralegatų reikalauti atlyginti tą perviršį. Jei vienas iš įpėdinių/legatų yra nemokus, tai kitiems bendraįpėdiniams/bendralegatams jo dalis, kurią privalo sumokėti, paskirstoma visiems likusiems proporcingai pagal paveldėto turto dalis, nebent vienas iš bendraįpėdinių/bendralegatų sutinka sumokėti visą sumą (Civilinio kodekso 830 straipsnis). Jei įpėdinis savanoriškai prisiima pareigą mokėti už palikėjo skolas, kurių vertė didesnė nei iš palikimo gautas turtas, tai jis atsako ne tik paveldėtu, bet ir asmeniniu turtu.

8. Pagrindiniai įpėdinių atsakomybės instituto aspektai JAV

Beveik visose Jungtinėse Amerikos Valstijose galioja bendrosios tradicijos teisinė sistema, todėl nenuostabu, kad čia būdinga tai, jog palikimo priėmimas yra glaudžiai susijęs su palikimo administravimu. Palikimą administruoja arba velionio paskutinės valios vykdytojas, arba paskirtas administratorius. Toks asmuo laikomas asmeniniu palikėjo atstovu, o jo atliekamas palikimo administravimas apima tokį palikimą sudarančių vertybių priežiūrą, velionio skolų padengimą ir turto mokesčių sumokėjimą bei likusio turto padalijimą turto gavėjams.⁹²

Kai yra pateiktas prašymas vykdyti paskutinę velionio valią, numatytą testamente, tuo metu vietiniame laikraštyje turi būti išspausdintas ir pranešimas palikėjo kreditoriams informuoti. Tokio pranešimo reikalaujama tik nežinomų kreditorių atžvilgiu. Šie velionio kreditoriai po informacijos pasirodymo laikraštyje turi keturis mėnesius laiko informuoti

⁹¹ Esant vieninteliam įpėdiniui, jis privalo prisiimti palikimo likvidatoriaus pareigybę, jei nori gauti velionio turtą. Tokiu atveju jis rūpinasi mirusiojo turėtų skolų padengimu ir, jei tų skolų nepadengia, pavyzdžiui, dėl suklydimo ar dėl savo kaltės, esant paveldimo turto trūkumui palikėjo išsipareigojimams padengti, tokiam įpėdiniui tenka atsakyti savo asmenine nuosavybe.

⁹² *Payment of Debts After Death* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-07]. Prieiga per internetą: <http://law.freeadvice.com/estate_planning/wills/payment-of-debts-after-death.htm>

apie save ir savo pretenzijas. Jei praleidžiamas nustatytas terminas, reikalavimai jau nebegali būti pareikšti, nebent administratorius apie juos žinojo ar turėjo žinoti. Nustatant asmeniniam velionio atstovui pareigą informuoti nežinomus kreditorius apie galimybę pareikšti savo reikalavimus siekiama, kad būtų padengtos skolos esant ir didelės, ir mažos vertės palikimui. Tačiau gali būti ir taip, kad skelbimas išspausdinamas kokiam nors mažo tiražo, nepopuliariame vietiniame laikraštyje ir tada keturis mėnesius laukiama velionio kreditorių pretenzijų pareiškimo. Vėliau palikimo administratorius gali pareikšti, kad jis savo pareigą informuoti atliko tinkamai, o kreditoriai, nepastebėję to skelbimo, jau nebegali tikėtis savo reikalavimų patenkinimo, kadangi dėl savo kaltės praleido nustatytą terminą. Siekiant išvengti tokios situacijos, atskirose valstijose nustatomos papildomos taisyklės, taikytinos nežinomų kreditorių informavimui.

Jei asmeninis palikėjo atstovas žinojo apie kreditorių arba nedėdamas didelių pastangų galėjo tai išsiaiškinti, tada faktas, kad buvo išspausdintas pranešimas laikraštyje, skolos nepanaikina. Žinomas kreditorius turi teisę per vienerius metus nuo palikėjo mirties pareikšti savo reikalavimus asmeniniam velionio atstovui, nebent toks kreditorius gauna tikrą pranešimą, kad keturių mėnesių terminas jau praėjo. Šiuo atveju „tikras pranešimas“ reiškia daugiau negu tik paprastą parašymą mažo tiražo, nepopuliariame laikraštyje.

Pareiškus pretenziją, ji turi būti įvykdyta. Dažniausiai savo paskutinės valios pareiškime palikėjas numato turtą, iš kurio turi būti padengtos jo tam tikros skolos. Velionio asmeninis atstovas privalo atidaryti sąskaitą šioms specialioms skoloms apmokėti.

Atskirose valstijose skiriasi situacijos, kai velionis palieka nepakankamai pinigų savo skoloms padengti, sprendimo būdai. Dažniausiai dovanos ar pašalpos daugiavaikei šeimai, pergyvenusiam sutuoktiniui ir mažamečiams vaikams, laidotuvių išlaidos ir išlaidos, susijusios su palikimo administravimu, padengiamos pirmiausia. Tada, daugelyje valstijų, sumokamos skolos valstybei bei mokesčiai, taip pat medicininės išlaidos. Skolos ir mokesčiai, mokėtini valstybei, turi prioritetą prieš kitų asmenų pretenzijas. Kai kuriose valstijose tam tikras nekilnojamasis turtas yra parduodamas, siekiant padengti velionio kreditorių reikalavimus. Jei padengus visas palikėjo skolas dar lieka palikimą sudarančio turto, jis padalijamas paveldėtojams. Šis bruožas būdingas ir darbe anksčiau nagrinėtoms kontinentinės teisės tradicijos valstybėms bei Kvebeko provincijai.

8.1. Palikimo administravimas Luizianos valstijoje

Kadangi JAV teisinės sistemos bruožai iš esmės skiriasi ir nuo Lietuvoje, ir nuo kitose nagrinėtose Europos valstybėse galiojančios teisės, todėl plačiau bus analizuojamas tik vienos, specifinė teisine sistema pasižyminčios, JAV valstijos – Luizianos – paveldėjimo teisės institutas, susijęs su įpėdinių atsakomybe už palikėjo skolas. Tai galima paaiškinti tuo, jog Luizianos valstijos civilinės teisės pagrindai yra perimti iš prancūzų ir ispanų teisės aktų (Luizianą buvo užkariavęs Napoleonas Bonapartas ir tik 1803 m. šią teritoriją iš prancūzų nusipirko JAV). Be abejo, nemažai įtakos turėjo ir romėnų teisė. Luiziana yra vienintelė JAV valstija, kurioje galiojanti teisė yra visiškai nutolusi nuo bendrosios teisės tradicijos valstybėms būdingo teisinio reguliavimo. Ši valstija turi savo civilinį kodeksą⁹³, kuris reglamentuoja visą privatinę teisę.

Nors narinėjamos valstijos civilinės teisės raidai didelę įtaką padarė Prancūzijoje galiojęs reguliavimas, tačiau būtų neteisinga sulyginti Luizianos civilinį kodeksą su Napoleono kodeksu, kuris buvo priimtas 1804 metais. Kol Luizianos civilinis kodeksas 1808 metais buvo peržiūrėtas ir modernizuotas, jis vis dar buvo kontroliuojamas JAV valdžios atstovų, kurie turėjo tam tikros įtakos rengiant šį teisės aktą. Tačiau vis dar egzistuoja dideli skirtumai tarp Luizianoje galiojančios civilinės teisės ir bendrosios tradicijos teisinės sistemos, galiojančios visose kitose JAV valstijose.⁹⁴ Šios valstijos teisėje jaučiama didelė romėnų teisės įtaka, taigi, ne išimtis yra ir paveldėjimo teisė. Luizianos civilinės teisės aktuose vartojamos sąvokos bei civilinio kodekso straipsnių terminologija daug panašesnė į prancūzų ir romėnų negu į bendrosios teisės tradicijos valstybių. Reikia pažymėti, jog šioje JAV dalyje, nepaisant stiprios įtakos iš kitų valstijų, kontinentinės teisės tradicijos bruožai vis dar užima tvirtas pozicijas. Kol kitose JAV valstijose teismai kuria ir vadovaujasi precedentais, Luizianoje teisėjai aiškina įstatymo raidę.

Pagal šiuo metu galiojantį Civilinį kodeksą Luizianos valstijoje mirusio asmens turtas apima nuosavybę, teises bei pareigas, kurias šis asmuo palieka po savo mirties. Būna taip, kad arba nuosavybė viršija sutartinius įsipareigojimus, arba sutartiniai įsipareigojimai yra didesni nei palikėjo turtas. Taip pat velionis gali palikti tik savo prievoles ir neturėti jokio turto. Sąvoka „turtas“ apima ne tik teises ir pareigas, kurios egzistuoja palikėjo mirties momentu, bet ir visa kita, kas atsiranda nuo mirties momento,

⁹³ *Civil code of Louisiana* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.legis.state.la.us/lss/lss.asp?folder=67>>

⁹⁴ *Law in the State of Louisiana* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-10]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Louisiana_law>

taip pat ir nauji sutartiniai įsipareigojimai. Luizianos teisė leidžia remtis sąvoka „turtas“ (angl. *estate*) velionio nuosavybei apibrėžti, bet nesuteikia teisės juridiskai skirti tokio savarankiško teisinio termino.⁹⁵

Pagal Luizianos teisę sąvoka „įpėdinystė“ reiškia velioniui priklausiusio turto perėjimą jo teisių perėmėjams, tai pat procesą, kurio metu įpėdiniai ir legatai įgyja teisę valdyti mirusiojo turta.

Asmeniui mirus, jo įpėdiniai turi tris galimybes:

1. palikimą priimti besąlygiškai;
2. palikimą priimti tik sudarius palikimo inventorių;
3. atsisakyti savo paveldėjimo teisių.

Palikimą priimti galima formaliai arba neformaliai. Formalus priėmimas yra tada, kai paveldėtojas aiškiai pareiškia savo valią raštu ar teismo proceso metu sutinka priimti palikimą. Neformalus priėmimas pasireiškia tuo, kad paveldėtojas atlieka tokius veiksmus, kurie leidžia aiškiai suprasti apie jo sutikimą priimti velionio turta.

Palikėjo kreditoriams yra suteikta galimybė teisiniu būdu perimti paveldėtojo teises jo vardu priimant palikimą, jei šis palikimo atsisako visų ar dalies kreditorių naudai. Tokiu atveju atsisakymas gali būti anuliuojamas kreditorių naudai, siekiant patenkinti jų reikalavimus, susijusius su palikimu. Toks nagrinėjamo instituto bruožas nėra būdingas nė vienai iš anksčiau nagrinėtų valstybių. Pavyzdžiui, Lietuvoje įpėdinio atsisakymas nuo palikimo gali būti pripažįstamas negaliojančiu tik jo paties (o ne palikėjo) kreditorių naudai, jei tokiu atsisakymu siekiama nesąžiningai išvengti įsipareigojimų įvykdymo.

Jei yra keletas paveldėtojų ir jie palikimą priima, o palikimo pasyvą sudarančios skolos yra nedalomos, kiekvienas įpėdinis atsako už jas tokia dalimi, kiek gavo palikimo. Tačiau, jei yra lygios dalys, o kai kurie įpėdiniai gavo daugiau, tai padidėja ir jų įsipareigojimų mokant skolas dydis.⁹⁶

Su palikimo priėmimu glaudžiai susijęs testamentas patikrinimas, kuris paprastai atliekamas, kai velionis yra išreiškęs savo paskutinę valią. Toks patikrinimas atliekamas teisme ir remiasi palikėjo turto padalijimu jo įpėdiniams.

Nepaisant to, ar mirusysis paliko testamentą, ar ne, patikrinimą atlieka tas teismas, kurio veiklos teritorijoje velionis turėjo gyvenamąją vietą mirties momentu. Jei mirdamas jis nebuvo nuolatinis Luizianos gyventojas, tada patikrinimą gali atlikti tas teismas, kurio

⁹⁵ *Louisiana Estate Administration* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.meocpa.com/est-adm.html>>

⁹⁶ *Civil code of Louisiana* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.legis.state.la.us/lss/lss.asp?folder=67>>

veiklos teritorijoje velionis turėjo nekilnojamojo turto arba, jei tokio neturėjo, kilnojamojo turto buvimo vietos teismas. Jei mirusysis gyveno slaugos namuose, kurie buvo kitoje teritorijoje negu jo tikrieji namai ar nuolatinė gyvenamoji vieta, tai patikrinimas gali būti atliekamas arba tikrųjų namų vietos, arba nuolatinės gyvenamosios vietos teismo.

Pirmasis žingsnis, atsiradus įpėdinystės teisėms, yra rašytinio parodymo, kad palikėjas mirė, pristatymas patikrinimą atlikti kompetentingam teismui. Teismui taip pat reikia pateikti ir testamentą (jei velionis tokį paliko).

Yra daugybė skirtingų būdų perduoti palikimą paveldėtojams. Tai dažniausiai priklauso nuo palikimo vertės. Paprastas perdavimas beveik visada naudojamas tada, kai kalba eina apie mažą palikimą, t. y. kai palikimą sudarančio turto vertė yra penkiasdešimt tūkstančių dolerių ar mažiau ir, kai dėl to nekyla jokių ginčų tarp šeimos narių. Daug neturtingų asmenų palikimą priima be palikimo administravimo nustatymo, kai velionio turto pakanka padengti išlaidoms, susijusioms su palikimo priėmimo procedūromis. Nepalikus testamentą, teismas gali nustatyti asmenis, turinčius teisę į palikimą, ir perduoti jiems velionio turtą nenustatant administravimo, jei visi įpėdiniai turi įgaliojimus ir palikimą priima besąlygiškai bei įpėdinystės teisės nėra apsunkintos didelėmis skolomis. Kai velionis palieka testamentą, teismas gali perduoti jo turtą įpėdiniais ir legatams nenustatydamas administravimo, jei visi legatai arba turi įgaliojimus, arba yra pasirūpinę savo teisiniu atstovavimu ir visi šie legatai palikimą priima besąlygiškai bei nė vienas palikėjo kreditorius nereikalauja palikimo administravimo nustatymo.⁹⁷

Palikimo administravimas nustatomas, kai palikimą sudaro gana didelis turtas arba, kai kyla ginčai tarp įpėdinių. Tokios procedūros nustatymo tikslas – efektyviai tęsti su velionio turtu susijusias operacijas, kol reikalas bus išspręstas. Nustačius administravimą, turi būti paskiriamas asmuo, galintis tvarkyti su palikimu susijusius reikalus. Toks asmuo vadinamas palikėjo atstovu. Jis paskiriamas sudarant sutartį. Palikėjo atstovas gali būti vadinamas valios vykdytoju, jei jis paskiriamas testamentu, arba administratoriumi, jei jį paskiria teismas. Palikėjo atstovas atsako už visų palikimą sudarančių vertybių surinkimą, visų velionio nesumokėtų ir numatytų padengti skolų nustatymą, taip pat už teismo proceso dėl su palikimo administravimu susijusių klausimų išsprendimu pradėjimą. Šiam asmeniui nustatytos pareigos yra fiduciarinio pobūdžio.⁹⁸ Be to, toks atstovas privalo veikti protingai ir apdairiai, kadangi yra asmeniškai atsakingas už nuostolius, atsiradusius

⁹⁷ *Louisiana Estate Administration* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.meocpa.com/est-adm.html>>

⁹⁸ *Successions: wills and donations* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-13]. Prieiga per internetą: <http://law.loyno.edu/probono/clinic/manual/LAmanual_successions.pdf>

dėl jo netinkamos veiklos. Jis turi pareigą kaip įmanoma greičiau pabaigti su palikimu susijusius veiksmus.

Jei testamente nurodytas valios vykdytojas pripažįstamas netinkamu, teismas jį įvardija kaip nebegalintį eiti tokių pareigų ir paskiria kitą. Į šias pareigas gali būti skiriamas tik toks subjektas, kuris atitinka numatytus reikalavimus:

1. yra aštuoniolikos metų ar vyresnis;
2. nepripažintas teismo netinkamu ar turintis įgaliojimus;
3. neteistas už kriminalinį nusikaltimą;
4. jei jis nuolat negyvena Luizianos valstijoje, turi būti paskyręs atstovą;
5. juridinis asmuo, kuris turi įgaliojimus vykdyti tokią pareigą;
6. asmuo yra aukštos moralės.

Kai per tris mėnesius nuo velionio mirties neatsiranda tinkamo ir kvalifikuoto asmens, galinčio prisiimti administratoriaus pareigas, teismas administratoriumi gali paskirti kvalifikuotą teisininką ir nustatyti jo kompetenciją. Šiuo atveju jo pareigos yra iš esmės tokios pačios kaip ir eilinio palikimo administratoriaus.

Luizianos teisė numato galimybę sudaryti palikimo inventorių⁹⁹. Tokį dokumentą parengia notaras, kurį paskiria teismas, dalyvaujant mažiausiai dviem kompetentingiems liudytojams bei padedant dviem kompetentingiems vertintojams. Liudytojai ir vertintojai notaro yra prisaikdinami. Pabaigus darbą, teisme padaromas įrašas apie sudarytą inventorių ir jis įtraukiamas į teismo kartoteką.

Vietoj formalaus inventoriaus sudarymo proceso, kaip tai yra teisiškai reglamentuota ir paprastai atliekama, galima sudaryti detalų palikimą sudarančio turto sąrašą. Jame nurodomas velioniui priklausantis nekilnojamasis turtas, banko sąskaitų numeriai, kapitalo liudijimų numeriai, transporto priemonių identifikavimo numeriai ir t. t. Tokį sąrašą paprastai parengia palikėjo atstovas, o jį priima du prisiekę liudytojai, kurie yra susipažinę su velioniui priklausiusios nuosavybės sudėtimi.

Teismas gali nušalinti nuo pareigų palikėjo atstovą, jeigu yra bent viena iš šių aplinkybių:

1. iš šio asmens tokia teisė atimta;
2. jis nesugeba vykdyti sutartinių įsipareigojimų;
3. netvarko turto;
4. neįvykdė tam tikrų pareigų, kurias privalėjo įvykdyti;
5. jis tampa nenuolatiniu Luizianos valstijos gyventoju ir nepaskiria savo atstovo.

⁹⁹ Tas pats, kas palikimo apyrašas.

Palikėjo atstovo nušalinimas nuo pareigų nedaro negaliojančiais veiksmų, kuriuos šis asmuo atliko iki nušalinimo.

Palikėjo atstovas neturi teisės savo naudai ar kaip kito asmens atstovas sudaryti sandorių, susijusių su administruojamu palikimu. Jis negali ir įsigyti jokio turto iš palikimo nei savo, nei trečiųjų asmenų naudai. Visi tokie sandoriai yra nuginkijami ir palikėjo atstovas yra asmeniškai atsakingas už visus iš šių sandorių kilusius nuostolius. Tokie apribojimai netaikomi palikėjo atstovui, jei tai yra velionio sutuoktinis, jo verslo partneris, bendraturtis, įpėdinis ar legatas arba hipotekinis ar privilegijuotas kreditorius. Palikėjo atstovas turi visas procesines teises tose dalyse, kur jis yra bylos dalyvis. Taip pat jis gali pareikšti ieškinį arba ieškinys gali būti pareikštas jam kaip palikėjo atstovui. Atstovas valdo visą palikimą sudarantį turtą tik taip, kaip tai darė velionis. Kaip antai, jis turi teisę priversti vykdyti visas prievoles, susijusias su palikimu, jo naudai.

Kai palikėjo atstovas gauna pinigus, juos nedelsdamas padeda ir saugo banke atidarytoje sąskaitoje. Tik jis gali tas lėšas atsiimti ir išmokėti. Jo nesėkmė šiuo atveju gali būti pagrindu atšaukti jį iš pareigų ir sutartinių įsipareigojimų vykdymą nukreipti į jį asmeniškai ar į jo laiduotoją.¹⁰⁰

Kai asmenys turi pretenzijų, susijusių su velionio asmeniu ar su jam priklausiusiu turtu, jas privalo pareikšti palikėjo atstovui. Jei atstovas nepripažįsta reikalavimo per trisdešimt dienų, kreditoriui gali būti patariama atlikti formalų reikalavimo perdavimą reikiamu formatu, kad būtų sustabdyta senatis. Tokiu atveju jis nepraranda teisės į savo pretenzijos patenkinimą praleidus terminą. Kreditoriaus ieškinio pareiškimo tvarka numato, kad pirmiausia reikia kreiptis į palikėjo atstovą su savo reikalavimu. Atstovas tą reikalavimą per trisdešimt dienų tiesiogiai ar neveikimu turi atmesti, o tik po to, kai šis atmeta tokią pretenziją, kreditorius gali prašyti teismo senaties termino sustabdymo. Jei teismas patenkina tokį kreditoriaus reikalavimą, palikimą sudarantis turtas negali būti areštuojamas. Jei velionio turtas apsunkintas paprasta hipoteka, tai ji gali būti pagrindu areštuoti taip suvaržytą turtą.

Palikėjo atstovas gali parduoti palikimą sudarantį turtą tik pagal nustatytas taisykles ir tik gavęs teismo leidimą. Leidimo išdavimo procesas prasideda prašymo įrašymu protokole numatant visus susijusius faktus apie pasiūlytą pardavimą. Pranešimas apie planuojamą pardavimą išspausdinamas žinomame laikraštyje pirmą kartą, kai įtraukiamas kilnojamasis turtas ir mažiausiai du kartus (kas tris savaites), kai įtraukiamas nekilnojamasis turtas. Pranešimo turinį turi patvirtinti teismas. Tai gali būti padaryta per

¹⁰⁰ *Louisiana Estate Administration* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.meocpa.com/est-adm.html>>

septynias dienas nuo paskutinės datos, kada išspausdinamas toks pranešimas, nebent yra į protokolą įtrauktų objektų. Prieštaravimus dėl privataus pardavimo gali pareikšti tik įpėdiniai, legatai ir kreditoriai.

Palikėjo atstovas gali sumokėti sąskaitas ir skolas, susijusias su palikimu, tik po to, kai tai nurodo pareiškime, išspausdina pranešimą apie šį faktą ir gauna teismo leidimą. Neatidėliotinų skolų mokėjimui ar išlaidoms, susijusioms su veikiančiu verslu, gali būti taikoma išimtis iš šios taisyklės. Suinteresuotos šalys gali pateikti teismui prašymą, kad šis juos informuotų apie bet kokių sąskaitų ir išlaidų, susijusių su palikimu, apmokėjimo. Nesutinkantys su tokių skolų ar išlaidų mokėjimu asmenys gali būti informuoti apie tai po prašymo gavimo teisme paštu arba paskelbiant viešai.

Palikėjo atstovas teismui turi pateikti metinę ataskaitą, kuri parodo pinigus ir kitą nuosavybę, gautą palikimą administruojant atstovui periodo pradžioje, visą gautą kapitalą ar nuosavybę ir kiek buvo jų išnaudota per metus bei kiek yra likę palikimą sudarančio turto metų gale. Netinkamai sudaryta ataskaita gali būti pagrindu atšaukti palikėjo atstovą iš pareigų. Sudarytos metinės ataskaitos kopijos yra perduodamos įpėdiniams ir legatams, nurodant, jog per dešimt dienų gali būti pateiktas šios ataskaitos patvirtinimas teismui. Jei nėra pareikštų prieštaravimų, teismas gali ataskaitą patvirtinti ir po to šis patvirtinimas tampa *prima facie* įrodymu, kad ataskaita sudaryta tinkamai.

Palikėjo paskutinės valios vykdytojui mokėtino atlygio dydis dažniausiai nurodomas testamente. Dėl užmokesčio administratoriui susitariama skiriant jį į pareigas. Jei atlygio dydis nenustatomas testamente arba dėl jo nesusitariama, mokama ne mažesnė nei 2 % suma nuo palikimo inventoriuje nurodytos palikimo vertės. Tai nėra privalomas metinio užmokesčio dydis, o greičiau jau rekomendacinė suma. Jei pagal aplinkybes reikia mokėti kitokį atlygį, jį gali nustatyti teismas. Jei vienas atstovas nušalinamas ir paskiriamas kitas, jiems priklausančio atlygio už darbą dalys bendrai neturi viršyti maksimalios sumos. Jei palikėjo atstovu yra teismo paskirtas teisininkas, jis negali reikalauti atlygio ir kaip atstovas, ir kaip teisininkas, o jam turi būti mokama tik už palikimo administravimą. Tokiu atveju visada pirmiausia reikia gauti ir teismo pritarimą dėl mokėtino atlygio dydžio.

Įpėdinystės teisės realizuojamos įvykdant galutinį teismo sprendimą dėl palikimą sudarančio turto valdymo. Šiuo teismo sprendimu velionio turtas perduodamas jo įpėdiniams ir legatams po to, kai sutvarkomi visi su palikimu susiję reikalai, apmokamos visos išlaidos ir įvykdomi sutartiniai įsipareigojimai, paveldėjimo mokesčiai ir, kai palikėjo atstovui nebelieka daugiau ką daryti. Esant ypatingoms sąlygoms, toks turto perdavimas gali būti įvykdomas ir anksčiau laiko.

Su palikimu susijusiame teismo sprendime nurodomas sąrašas įpėdinių ir legatų, kurie gavo turto ir detalizuojama tai, kokį turtą gavo. Kai teismo sprendimą teismo tarnautojas įregistruoja nuosavybės teisių perdavimo registre, sąrašė nurodyta nuosavybė oficialiai įregistruojama įpėdinių ir legatų vardu.

Kol palikėjo atstovas vis dar vykdo savo sutartinius įsipareigojimus, susijusius su palikimo tvarkymu, anksčiau minėtame teismo sprendime dėl palikimą sudarančio turto valdymo, turi atsispindėti atstovo parengtoje metinėje ataskaitoje nurodytas paskutiniaisiais metais ar tų metų tam tikru periodu buvęs palikimo aktyvas. Šis subjektas taip pat turi teisę kreiptis į teismą su prašymu atleisti jį nuo tokių sutartinių įsipareigojimų įvykdymo ir, jei nėra prieštaraujančiųjų, jis gali būti atleidžiamas.

Kartais nutinka taip, kad po to, kai visi reikalai, susiję su palikimu, jau yra pabaigti tvarkyti, paaiškėja, jog velionis turėjo dar kažkokio turto. Tokiu atveju procesas gali būti atnaujinamas ir peržiūrimas palikimą sudarančio turto sąrašas. Sumokėjus paveldėjimo mokesčius, jei įmanoma, teisėjas patvirtina pataisytą arba papildytą teismo sprendimą dėl naujai atsiradusio turto patikrinimo ir jo perdavimo įpėdiniams bei legatams.

Luizianos civilinio proceso kodekso¹⁰¹ 3401 straipsnyje numatyta papildoma testamentu patikrinimo procedūra. Nuosavybės teisių į nekilnojamąjį turtą įgijimas skirtingose valstijose susijęs su to turto buvimo vieta velionio mirties momentu. Jei mirusysis nuolatinę gyvenamąją vietą turėjo vienoje valstijoje, o jo nuosavybė buvo kitoje, tai patikrinimo procedūra bei teisminis bylos nagrinėjimas turi vykti toje valstijoje, kur yra minėtas turtas, kadangi ten vyks ir to turto perdavimas paveldėtojams. Šis teisminis procesas nėra būtinas, tai tik papildoma procedūra, susijusi su specifine nuosavybe. Dėl Luizianos valstijoje esančio nekilnojamojo turto šį procesą vykdo tas teismas, kurio veiklos teritorijoje yra tokia nuosavybė. Jei velionis mirė ir paliko savo paskutinę valią, kuri buvo įvykdyta pagal nustatytas taisykles, tačiau tai buvo padaryta ne Luizianoje, toks įvykdymas turi teisinę galią ir sukelia teisines pasekmes Luizianos valstijoje tik tada, jei tai buvo padaryta pagal šios valstijos teisę.

¹⁰¹ *La Code of Civil Procedure* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.legis.state.la.us/lss/lss.asp?folder=68>>

Išvados

1. Įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas institutas buvo žinomas jau nuo Senovės Romos laikų. Ribotą atsakomybę visų asmenų atžvilgiu 531 m. įtvirtino imperatorius Justinianas. Lietuva, Vokietija, Austrija, Šveicarija, Prancūzija, Kvebekas ir Luiziana pripažįsta neribotą atsakomybės rūšį, tačiau suteikia galimybę ją apriboti sudarant palikimo apyrašą/inventorių arba nustatant palikimo administravimą/likvidavimą. Visos minėtos valstybės numato, jog įpėdiniai paveldi ne tik palikimo aktyvą, bet ir pasyvą.
2. Lietuvoje įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas institutas kelia nemažai problemų. Pirma, neaiškumą kelia tai, kur suinteresuoti asmenys galėtų susipažinti su sudaryto palikimo apyrašo turiniu. Šiuo atveju galima būtų pasiremti Kvebeko bei Luizianos patirtimi ir įsteigti specialų registrą tokiam palikimo sąrašui registruoti. Be to, galima būtų nustatyti, kad asmuo, atsakingas už palikimo apyrašo sudarymą, apie tokią galimybę informuotų suinteresuotus asmenis vietiniame ar respublikiniame laikraštyje išspausdindamas pranešimą. Antra, problemų kyla tada, kai miršta vienas iš sutuoktinių, kuris buvo individualios įmonės savininkas, o įmonės skolos viršija jos turimo turto vertę. Šiuo atveju kyla klausimas, ar pergyvenęs sutuoktinis yra atsakingas už individualios įmonės skolinius įsipareigojimus ir, jei atsakingas, tai kurios Civilinio kodekso knygos – trečios ar penktos – normas taikyti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šiuo klausimu nėra suformulavęs tikslios ir aiškios pozicijos. Manytina, jog esant tokiai situacijai visada svarbu nustatyti, ar pergyvenęs sutuoktinis gali būti laikomas tos individualios įmonės dalyviu ir, ar iš šio juridinio asmens gautos pajamos buvo naudojamos šeimos interesais. Jei bent viena iš šių aplinkybių patvirtinama, manytina, reikėtų remtis trečios knygos normomis atsakomybės už palikėjo skolas klausimams spręsti. Priešingu atveju reiktų taikyti paveldėjimo teisės normas.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas numato tris palikimo priėmimo būdus: paduodant pareiškimą notarui, pagal sudarytą palikimo apyrašą ir pradėjus palikimą faktiškai valdyti. Pastarasis būdas kelia daugiausiai abejonių ir neaiškumų, kadangi įpėdinis šiuo atveju palikimo dar gali atsisakyti, jei sužino apie velionio skolas ar persigalvoja dėl kitų priežasčių. Toks reguliavimas nėra tinkamas, nes Lietuvoje ir kitose šiame darbe nagrinėtose valstybėse laikomasi nuostatos, jog palikimo priėmimas ar jo atsisakymas negali būti atšauktas, t. y. toks veiksmas laikomas galutiniu. Be to, tokiu būdu priėmęs palikimą įpėdinis gali

iššvaistyti dalį paveldėto turto ar sudaryti nenaudingų sutarčių, o po to pareikšti, kad to palikimo atsisako. Tokiu būdu gali būti pakenkiama ne tik velionio kreditorių, bet ir kitų įpėdinių interesams. Manytina, jog toks teisinis reglamentavimas turėtų būti keičiamas.

4. Gali kilti klausimas, kas turėtų būti laikomas atsakovu, kai į teismą dėl savo reikalavimų patenkinimo kreipiasi palikėjo kreditorius. Kadangi asmeniui mirus įvyksta universalus jo teisių ir pareigų perėmimas, tai šiuo atveju atsakovu reiktų laikyti subjektą, kuris paveldi velioniui priklausiusį turtą.
5. Atsižvelgiant į užsienio valstybių teisinį reguliavimą galima būtų papildyti kai kurias Lietuvos Civilinio kodekso penktos knygos normas, pavyzdžiui, 5.55 straipsnio 1 dalį, numatant, kad palikimo administravimas gali būti nustatomas ir įpėdinio nuožiūra. Taip pat galima būtų įtvirtinti viešo šaukimo pareikšti velionio kreditorių reikalavimus tvarką, kad būtų užtikrinta šių asmenų interesų apsauga.
6. Yra nemažai ir kitų probleminių klausimų, susijusių su nagrinėjama tema. Atsakymų į juos turėtų būti ieškoma atsižvelgiant į užsienio valstybių patirtį, teisinį reguliavimą ir jų teismų praktiką.

Literatūros sąrašas

Teisės norminiai aktai

1. Civilinio proceso kodeksas, patvirtintas 2002-02-28 įstatymu Nr. IX-743 (Žinios, 2002, Nr. 36-1340);
2. Civilinis kodeksas, patvirtintas 2000-07-18 įstatymu Nr. VIII-1864 (Žinios, 2000, Nr. 74-2262);
3. Civilinis kodeksas (Žinios, 1964, Nr. 19-138), neteko galios Lietuvos Respublikos 2000-07-18 d. įstatymu Nr. VIII-1864 (nuo 2001-07-01) (Žinios, 2000, Nr. 74-2262);
4. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas (Žinios, 2003, Nr. 112-4991)
5. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. 432 patvirtinta Sprendimų vykdymo instrukcija (Žinios, 2003, Nr. 3-82);
6. *Allgemeine burgerliches gesetzbuch* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-01-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.ibiblio.org/ais/abgb2.htm#t2h8>>;
7. *Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-11-19]. Prieiga per internetą: <<http://bundesrecht.juris.de/bgb/BJNR001950896.html>>;
8. *Civil Code of France* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-01-28]. Prieiga per internetą: <http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#Section%20III%20-%20Of%20the%20Payment%20of%20Debts>;
9. *Civil code of Louisiana* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.legis.state.la.us/lss/lss.asp?folder=67>>;
10. *Civil Code of Quebec* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-03-04]. Prieiga per internetą: <http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/CCQ/CCQ_A.html>;
11. *Insolvenzordnung (InsO)* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-11-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/ins0/gesamt.pdf>>;
12. *La Code of Civil Procedure* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.legis.state.la.us/lss/lss.asp?folder=68>>;
13. *Zivilgesetzbuch* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-01-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.admin.ch/ch/d/sr/2/210.de.pdf>>.

Specialioji literatūra

1. GAIVENIS, V.; VALIULIS, A. *Turto paveldėjimas. Klausimai ir atsakymai*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 100–101;
2. GIRARD, P. F. *Romėnų teisė. T. 3*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto teisių fakulteto leidinys, 1933, p. 129–141;
3. *Der französische Erbfall in praktischer Hinsicht* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.dr-hoek.de/beitrag.asp?t=Der-franzoesische-Erbfall-in-praktischer-Hinsicht1>>;
4. *Haftung der Erben in Osterreich: Müssen Erben Kredite zurückzahlen?* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.conserio.at/muessen-erben-kredite-zurueckzahlen/>>;
5. *Haftung Erbe/Erben – Welche Erblasser-Schulden sind auszugleichen?* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-11-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.internetratgeber-recht.de/Erbrecht/frameset.htm?http://www.internetratgeber-recht.de/Erbrecht/Haftung/hde1.htm>>;
6. *Inventar (Nachlassinventar)* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-11-20]. Prieiga per internetą: <http://www.ruby-erbrecht.de/erbrecht-abc/erbrecht_i/Inventarerrichtung.php?dir_no=676>;
7. *Kaip išvengti netikėtumų, disponuojant paveldėtu turtu* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-11-19]. Prieiga per internetą: <http://www.fps.lt/lt/pranesimai_spaudai/disponavimas_paveldetu_turtu.html>;
8. KIPP, T.; COING, H. *Erbrecht: ein Lehrbuch*. Tübingen: J. C. B. Mohr, 1990, p. 517–525;
9. LANGE, H.; KUCHINKE, K. *Lehrbuch des Erbrecht*. München: Verlag C. H. Beck, 1989, p. 936–1004;
10. LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė, II tomas*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 491–499;
11. *Law in the State of Louisiana* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-10]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Louisiana_law>;
12. *Louisiana Estate Administration* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.meocpa.com/est-adm.html>>;
13. *Muss ich für die Schulden des Erblassers einstehen?* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-11-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.kanzlei-dr-schreiter.de/info.shtml?artikel=080606123159>>;

14. NEKROŠIUS, I.; NEKROŠIUS, V.; VĖLYVIS, S. *Romėnų teisė. 2-asis leid.* Vilnius: Justitia, 1999, p. 200–201;
15. *Notarai konsultavo apie paveldėjimą ir testamentus* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-28]. Prieiga per internetą: <<http://kauno.diena.lt/dienrastis/kita/notarai-konsultavo-apie-paveldejima-ir-testamentus-33016>>;
16. *Palikimo priėmimo būdai: teoriniai ir praktiniai aspektai* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.notarai.lt/dokumentai/Notariatas%20Nr1.pdf>>;
17. *Payment of Debts After Death* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-07]. Prieiga per internetą: <http://law.freeadvice.com/estate_planning/wills/payment-of-debts-after-death.htm>;
18. SCHÜLTER, W. *Erbrecht: ein Studienbuch.* München: Beck, 2000, p.413–415;
19. SKIBBE, M.; REBMANN, K.; SÄCKER, F. J. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 6, Erbrecht.* München: Verlag C. H. Beck, 1989, p. 407–422;
20. *Successions* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-06]. Prieiga per internetą: <<http://maviemonpatrimoine.lacapitale.com/pages/pensez-y-bien-automne-2008/les-successions.aspx?lang=EN-CA>>;
21. *Successions.* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-06]. Prieiga per internetą: <<http://bibnum2.banq.qc.ca/pgq/2003/2618395/2618395.pdf>>;
22. *Successions: wills and donations* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-13]. Prieiga per internetą: <http://law.loyno.edu/probono/clinic/manual/LAmanual_successions.pdf>;
23. *Überschuldeter Nachlass?* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-01-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.rechtsanwalt-zuerichsee.ch/index-1384.html>>;
24. VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (1).* Vilnius: Justitia, 2003, Nr. 1-2, p. 16;
25. VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (2).* Vilnius: Justitia, 2003, Nr. 3-4, p. 46;
26. VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (3).* Vilnius: Justitia, 2003, Nr. 5, p. 30–34;
27. VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (4).* Vilnius: Justitia, 2003, Nr. 6, p. 29;
28. ŽERUOLIS, J.; MALCAS, E.; NEKRAŠAS, V.; VILEITA, A.; VAITKEVIČIUS, P.; RASIMAVIČIUS, P.; STASKONIS, V.; BIEKŠIENĖ, S.; ČAPSKIS, M.; SINKEVIČIUS, J.; GRUODIS, M. *Lietuvos TSR civilinio kodekso komentaras.* Vilnius:

Praktinė medžiaga

1. 2008-03-07 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. Nr. 3K-3-162/2008 *Panevėžio apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. Panevėžio miesto 1-ojo notarų biuro notarė Vitalija Jocienė, kat. 34.3; 34.5 (S);*
2. 2007-05-08 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. Nr. 3K-3-186/2007 V. G. v. L. G., *Utenos apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, notarė R. B., kat. 34.5; 114.8.2; 128.2 (S);*
3. 2007-03-19 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. Nr. 3K-3-98/2007 Z. S. v. V. S., *kat. 34.4.10; 34.6; 78.2.1 (S);*
4. 2006-10-30 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. Nr. 3K-3-546/2006 UAB „Finansų spektro investicija“. v. AB „Vilmarkas“, K. R., *kat. 34.5; 128.1; 128.18; 128.19 (S);*
5. 2006-05-17 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. Nr. 3K-3-340/2006 „Lietuvos žemės ūkio bankas“. v. M. M., R. V., *kat. 13;*
6. 2005-09-07 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. Nr. 3K-3-383/2005 *Jūratė Matulaitienė v. antstolė Aušra Lapeškaitė, kat. 75.7; 128.11;*
7. 2004-01-19 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. Nr. 3K-3-40/2004 I. Paškevičius v. I. Žuravliovas, *kat. 30.6; 57.1;*
8. 2001-08-23 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. Nr. 3K-3-731/2000 „Lietuvos žemės ūkio bankas“. v. M. M., R. V., *kat. 13;*
9. 2001-01-08 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis c. b. Nr. 3K-3-7/2001 E. Jonaitienė v. T. Šakinienė, *kat. 25.8.2; 30.6.*

Santrauka

Įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas

Lietuvoje viena iš probleminių paveldėjimo teisės sričių yra įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas. Šiam teisiniam institutui vis dar skiriama nepakankamai dėmesio. Trūksta literatūros, kuri būtų prieinama bet kuriam visuomenės nariui, susidūrusiam su paveldėjimo neigiamomis pasekmėmis ar siekiančiam jų išvengti. Daugelis vis dar linkę manyti, jog priimant palikimą, prisiimamas tik jį sudarantis aktyvas. Tačiau situacija yra kitokia – tenka įvykdyti ir palikėjo turėtus skolinius įsipareigojimus, kadangi Lietuvoje, kaip ir kitose šiame darbe nagrinėtose kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, pripažįstama neribota įpėdinių atsakomybė, kuri tam tikrais būdais gali būti apribojama tikraja palikimo verte.

Žmonės mažai yra girdėję ir apie galimybę apriboti savo atsakomybę už velionio skolas sudarant palikimo apyrašą. Tai kelia nerimą, nes tokia teisinė priemonė mūsų Civiliniame kodekse buvo įtvirtinta dar 2001 metais. Praėjo aštuoneri metai, o išsamių teisinių darbų šia tema nėra. Šis palikimo priėmimo būdas vis dar stokoja teisės mokslininkų ir praktikų dėmesio. Taip pat nėra jokių teisės aktų, detalizuojančių palikimo apyrašo turinį, nurodančių, kur suinteresuoti asmenys gali susipažinti su jau parengtu tokiu dokumentu ir pan.

Įstatymų leidėjui reikėtų imtis veiksmų ne tik šioje srityje. Turėtų būti daugiau dėmesio skiriama ir palikimo priėmimui pradėjus faktiškai valdyti palikimą sudarantį turtą. Tai daugiausiai praktinių problemų keliantis palikimo priėmimo būdas. Pagal dabar galiojančius teisės aktus tokiu būdu priėmus velioniui priklausiusį turtą per tris mėnesius nuo šio asmens mirties palikimo, pavyzdžiui, sužinojus apie dideles skolas, dar galima atsisakyti. Reikėtų suvienodinti reguliavimą nustatant, jog priėmus palikimą bet kuriuo iš Lietuvoje pripažįstamų palikimo priėmimo būdų, toks įpėdinio žingsnis jau būtų neatšaukiamas ir galutinis. Tai padėtų išvengti kreditorių ir bendraįpėdinių interesų pažeidimo bei velioniui priklausiusio turto iššvaistymo.

Summary

Heir's responsibility for devisor's debts

Heir's responsibility for debts of the succession is in Lithuania one of the most problematical sphere of the inheritance law. It takes still not enough notice of this law's institute. It lacks literature, which is approachable for any member of the society, who comes across negative effects of inheritance or who wants escape them. Many people think, that when they accept a succession, they accept just assets. But situation is different – they are obliged to pay the debts of the succession too, because Lithuania like and other in this work analyzed continental law countries, recognizes unlimited heir's responsibility, which can be limit to the extent of the value of the property of the succession.

The people know little about the possibility to limit their responsibility for the devisor's debts when they make an inventory. It's not good, because a law's measure like this was brought in our Civil Code in 2001. It passed eight years, but today we still don't have exhaustive works on this theme. This method of the succession acceptance still lacks of consideration of the law scientists and practitioners. We don't have laws, which detail content of the inventory and explain where the inventory may be consulted by persons concerned too.

The legislator must do something not just in this law's sphere. He must take more notice of the acceptance of succession, when the heir takes possession in fact of the property of the succession too. The possession in fact of the property of the succession is the most problematical method of the succession acceptance. Today the heir, who accepts the succession in this method, has a period of three months for the renunciation of succession from the death of the testator, when he, for example, finds out that debts of the deceased are greater than his assets. It must be the same regulation in this law's sphere and it needs to determine, that when the heir accepts the succession in any method, which is recognized in Lithuania, such his act must be don't recall and final. That can help to escape the violation of interests of the creditors and coheirs and waste of the deceased's property.